

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BURU AYRILI K

Osamu Dazai

Osamu Dazai

BURUK AYRILIK

Japonca Aslından Çeviren:
Hüseyin Can Erkin

Buruk Ayrılık

Osamu Dazai

Genel Yayın:3

Buruk Ayrılık: Osamu Dazai

Japonca Aslından Çeviren: Hüseyn Can Erkin

1.basım: 2017

ISBN: 978-605-65505-2-2

Görsel Yönetmen/Kitap Tasarım: Orhan Eren Uncu

Yayın Hakları: Japon Yayınları

Sertifika: 22055

Adres: Ahatlı Mah., 3171. Sok., Benli Apt., No:4, D:7,

Kepez/Antalya

Telefon: 0242 2271194-0532 2244459-

E-Posta: info@japonyayinlari.com;

haydar_cakmak@hotmail.com.tr

Web Sitesi: www.japonyayinlari.com

Baskı: Tarcan Matbaası

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

BURUK AYRILIK

Osamu Dazai

Bu, Kuzey Japonya Tohoku Bölgesi'nde köy doktorluğu yapan bir ihtiyarın hatıratıdır.

Geçen gün buranın yerel gazetesinin muhabiri olduğunu söyleyen, kirli sakallı, yüzü solgun orta yaşlarda bir adam yanıma gelerek, benim şimdiki adı Tohoku İmparatorluk Üniversitesi Tıp Fakültesi olan Sendai Tıp Uzmanlık Okulu mezunu olduğumu duyduğunu, doğru olup olmadığını sordu. “Evet, öyle” diye yanıtladım.

“1904 girişli miydiniz acaba?” diye sordu muhabir, göğüs cebinden not defterini çıkartırken. Özeme bir hali vardı. “Evet, sanırım öyleydi” dedim. Muhabirin telaşlı halinden huzursuz olmuşum. Açık konuşmak gerekirse, bu muhabirle yaptığım söyleşi baştan sona hiç de rahat geçmedi.

“Bu iyi işte” dedi muhabir, solgun yanaklarında hafif bir gülümseme belirmişti. “Öyleyse bu kişiyi tanıyor olmalısınız” dedi sanki sorguya çekermiş gibi bir ses tonuyla, not defterini açıp burnuma doğru uzatarak. Açtığı sayfada kurşunkalemle büyükçe harflerle ‘ZU CUCİN’ yazılıydı.

“Tanıyorum”

“Elbette tanıyorsunuzdur” dedi bunun üzerine muhabir, her şeyi zaten çok iyi biliyormuş gibi. “Sizinle aynı sınıftaymış. Aynı kişi sonradan Çin’in büyük yazarı Rocin olarak ortaya çıktı.” Aniden heyecanla konuşmasından mahcup olmuş olacak, yanakları hafifçe kızardı.

“Bunu da biliyorum. Ancak, o Zu sonradan öylesine ünlü bir kişi olmasa da, yalnızca Sendai’de ahbablık ettiğimiz sıralardaki haliyle bile saygı duyduğum bir insandır.”

“Yaa?” Muhabirin gözleri şaşırmış gibi tostoparлак olmuştu. “Gençliğinden beri öyle üstün niteliklere sahipti demek. Dahi düzeyinde bir insan olduğunu söyleyebilir miyiz?”

“Hayır, o şekilde değil. Çok klişe bir tabir olacak, ama saf, iyi bir insandı.”

“Söz gelişi, hangi yönleri?” dedi muhabir, bacak bacak üstüne atarak. “Hayır, aslında Rocin’in ‘Üstat Fucino’ başlıklı denemesini okuyunca... Rocin’in 1904-1905, yani Japon-Rus Harbi sırasında Sendai Tıp Uzmanlık Okulu’nda bulunduğunu, Gankuro Fucino adlı bir hocanın da kendisine çok yardım ettiğini anlattığı bir makaleydi. Bunun üzerine ben de, onun öyküsünü gazetemizin yılbaşındaki ilk sayısında Japon-Çin dostluğunu anlatan bir makale haline getirmek istedim. Sizin de tam olarak aynı sıralarda Sendai Tıp’ın öğrencisi olabileceğinizi düşünerek yanınıza

geldim. Acaba o sıralarda nasıldı? Yine böyle solgun yüzlü, hüznü bir hali mi vardı?”

“Hayır, pek de öyle değildi.” Esas benim içimi bir hüznü kaplamıştı. “Farklı bir yanı yoktu. Nasıl söylesem, son derece zeki, olgun...”

“Bu kadar temkinli konuşmanıza gerek yok. Onun hakkında kötü şeyler yazacak değilim. Şimdi söylediğim gibi Doğu Asya halklarının kardeşliği üzerine bir yılbaşı makalesi olacak. Özellikle, bizim bu Tohoku bölgesiyle de alakalı olduğundan, eh işte, bir anlamda yöremiz kültürünü de yansıtan bir yönü olacak. O yüzden, sizden rahatça, dilediğiniz gibi anlatmanızı rica ediyorum. Sizin için rahatsızlık yaratacak bir şey kesinlikle yazılmayacaktır.”

“Hayır, kesinlikle temkinli davranmaya çalışıyor değilim.” O gün nedense, üzerimde bir ağırlık vardı. “Nasıl olsa, kırk sene önce olmuş şeyler, saklayacak değilim ama benim gibi sıradan bir insanın anıları ne işe yarayacak ki?”

“Hem de nasıl! Şu an öyle alçakgönüllülük edilecek bir zaman değil. İsterseniz şimdi ben bazı sorular sorayım, siz de belğinizde kaldığı kadarıyla yanıtlayın.”

Daha sonra, muhabir o dönemle ilgili sorularını bir saat kadar sürdürerek, gelişigüzel yanıtlarım karşısında canı sıkılmış bir

ifadeyle ayrıldı, ama bu yılın başında o yerel gazetede “Japonya Çin Dostluğu’nun Öncüsü” başlığıyla, benimle yaptığı görüşmeden çıkarttığı yazı dizisi beş, altı gün boyunca yayınlandı. Eh, işinin erbabı bir adam olsa gerek benim öylesine beceriksizce verdiğim yanıtları ustalıkla derlemiş ve ilginç bir yazı haline getirmişti. Ancak, yazıdaki Zu, muhterem hocamız Fucino, hatta ben, başka insanlarmış gibi gelmişti bana. Benimle ilgili neler yazıldığının bir önemi yoktu, ama hocamız Fucino ve Zu’nun, belleğimdeki hallerinden çok farklı bir şekilde yazıldığını görünce içim sıkılıverdi. Bunda benim verdiğim yanıtların da etkisi vardı, ama birisi öyle karşıma geçip de, soruları birbiri ardına sıralayıverince bir yerden sonra salıvermiştim. Sersemin tekiyim ya, öyle bir anda uygun sıfatlar aklıma gelmemiş, kullandığım cılız, anlamsız sıfatlar, karşımdaki adamın yanıtlarımı kendi kafasına göre yorumlamasına yol açmıştı. O yüzden, gazetecinin ziyareti sonrasında bir hayli kafam karışmış, neden öyle yanıtladım diye kendi kendime öfkelenmiş, iki, üç gün kendimi üzüntüden kurtaramamıştım. Nihayet, yılbaşı gelip de gazetede yayınlanan yazıyı okuyunca, yalnızca Fucino hoca ve Zu’ya karşı içimi suçluluk hissi kaplamıştı. Artık altmışımı geçtim, bu dünyadan her an çekilebilecek yaşıyım. Öyleyse, bir an önce, içimdeki gerçek hallerini, doğru dürüst yazıya dökmek bir anlam taşıyor

olsa gerek. Fakat kesinlikle o gazetede çıkan ‘dostluğun öncüsü’ yazısını kafama takıyor değilim. Öylesine toplumsal, hatta siyasi nitelikleri olan bir makale, ancak o şekilde yazılabilir. Elbette, benim belleğimde kalan hallerinden çok farklıymış gibi algılamam doğal. Ben, yani moruklamış bir taşra doktoru, eski hocam ve dostuma ait anılarımı canlandırmak için yazacağıma göre, toplumsal ya da siyasi içerikten ziyade, o insanların doğal hallerini yazıya dökmekten öteye geçmeyecektir. Ancak, sanırım bu kadarı yeterli olmayacaktır. “Tek bir büyük tepsiye sahip olmak-tansa, birçok küçük tepsiyi üst üste dizmeyi bil” diye bir söz vardır. Hocam ve dostumu düzgün bir şekilde yazmak, dürüstlük, hatta ahlak açısından yerinde bir davranış olabilir. Eh, benim gibi bir ihtiyarın elinden geldiği kadarıyla yazmaya çalışayım. Son zamanlarda, bizim bu Tohoku bölgesi de hava akınlarına maruz kalıyor, sık sık alarmlar geliyor, şaşıyorum. Ancak, benim bu güneye bakan çalışma odam, mangalı yakmadığım zamanlarda bile ilkbahar havası gibi ılık oluyor. Yapacağım iş, hava akınları tarafından bölünmeden, yolunda gidecekmiş gibi bir his var içimde.

Gelelim benim belleğimde kalan hallerine. Bunun kesinlikle doğru olduğunu garanti edemem. Gerçekleri olduğu gibi yazmak niyetinde olsam bile, sıradan izlenimler kocaman bir mozaik

içerisinde arayışa girişmeye benzer. Üstelik bu dediğim, kırk seneden öncesine ait olaylar olunca, o sıradan izlenimler iyice belirsizleşir. Şimdi tutup da, muhterem hocam ve eski dostumu oldukları gibi kaleme almaya kalksam bile, içten içe kendimden pek emin de değildim. Neyse, pek fazla maymun iştahlılık etmeksizin, en azından gerçekleri bir yönünden ele alarak yazıya döküp bırakabilirsem yeter de artar bile. Nedense, yaşlanınca gereksiz itiraz ve savunmalardan kaçınmak gerekiymiş gibi geliyor. Nasıl olsa usta bir yazar değilim, muhteşem bir eser ortaya çıkartabileceğimi de sanmıyorum. Olmayacak hayallere kapılmaktansa, yalnızca “zerre de olsa yazıya dök” sözünde olduğu gibi, sağa sola sapmadan yazmak yeter. “Gereksiz şeyler, kimse-nin bilmediği yerlere atılır” derler.

Ben, Tohoku Bölgesi’nin bir köşesindeki küçük bir kale kasabasının ortaokulundan mezun olduktan sonra, bölgenin en büyük kenti olan Sendai’a gelerek Sendai Tıp Uzmanlık Okuluna girdim. 1904 sonbaharı. O yılın Şubat ayında Rusya’ya savaş ilan edilmiş, Sendai’a geldiğim sıralarda ise Liaoyang düşürülmüş, ardından da Port Arthur (Luşun) Limanı’na topyekün taarruza geçilmişti. Erkenci davranan insanlar, Port Arthur’un düşürülmesi de yakındır diye çoktan kutlama hazırlıklarına girişmişlerdi. Özellikle, Sendai’nin 2. Bölük 4. Birliği, Tsutsuci-ga-oka

Birliği adıyla Kuroki'nin 1. Ordusu içerisinde savaşın ilk cephe-
lerinden Yalu Irmağı geçirilirken büyük zafer kazanmış, Liao-
yang Savaşı'nda da büyük başarılar sergileyerek Sendai gazetele-
rinde "Kahraman Tohoku Askerleri" gibi başlıklarla birbiri ardı-
na büyük puntolu yazılar çıkmıştı. Rintokuza adlı tiyatrodan "Ya-
şasın Liaoyang Zaferi" adlı *kyogen** tiyatroları sergilenmiş, şehir
oşkuya kapılmıştı. Bizler de, yeni Tıp Okulu elbise ve şapka-
larımızla, sanki dünya yeni bir şafağı karşılıyormuş gibi bir he-
yecanla, okulun hemen yakınında akan Hirose Nehri'nin karşı kı-
yısında bulunan Date Sülalesi'nin[†] anıtmezarı Suihoden'i ziyaret
ederek Japonya'nın savaşı kazanması için dualar etmiştik. Üst sı-
nıflardaki öğrencilerin çoğunun arzusu bir an/önce askeri doktor
olarak cepheye gitmekti. Gerçekten de, o dönemin insanları çok
mu saftı bilemem, çabuk galeyana geliyorlardı. Yurttan  ğrenciler,
geceler boyu yeni silahlar keşfetmek hakkında konuşurlardı.
şimdi anımsayınca g lesim geliyor. S zgeleşi, eski şahin terbi-
yecilerine şahinleri eğittirip, sırtlarına 'bomba bağlayarak d şma-
nın cephaneliğine dalış yaptırmak ya da g lle içerisine kırmızı
biber doldurarak, o g lleyi düşman mevzilerinin tam üzerinde

* (.n.) şarkılarla anlatım üzerine temellendirilmiş, 15. yüzyılda yaygınlaşan
geleneksel Japon tiyatrosu türü.

[†] (.n.) 1603-1868 yılları arasındaki Tokugawa şogunluğu döneminde, Sendai
merkezli olarak geniş bir alanı merkezi yönetimden özerk olarak yöneten bey
ailesi.

patlatarak, tüm askerlerin geçici körlüğünü sağlamak gibi şeylerdi. Medeni aydınlanma döneminin öğrencilerine asla yakışmayan, neredeyse ilkel sözcüğünden başka bir şeyle anlatılamayacak şeylere kafa yoruyorlardı. O kırmızıbiber ile kör etme konusunda, Tıp Okulu öğrencilerinden iki, üçünün cepheye ortak imzalı mektup gönderdiklerini duymuştum, ama daha da havaya girmiş öğrenciler de vardı; yeni icatlar geliştirme tartışmalarına katılmak yerine, gece yarısı yatakhaneinin çatısına tırmanıp borazan çalmayı tercih ediyorlardı. Bu borazan çalma âdeti öğrenciler arasında feci şekilde yayıldı. Kamuoyunun bunu aşırı gürültülü bulup kızacağını düşünürken, aksine daha çok çalmalarını, hatta borazan takımı kurulmasını istediler. Neticede, savaş başıyalı henüz altı ay bile geçmemiş olduğu halde, halk düşmanı çoktan yutuvermişti sanki. Tuhaf, komik bir hava vardı. O sıralarda Zu “Japonya’nın vatanseverliği aşırı saf” demişti gülerek. Bu lafı hak edecek ölçüde, o sıralarda sadece öğrenciler değil, Sendai halkı bile çocukça coşkuluydu.

O ana kadar küçük bir taşra kale kasabasında büyümüştüm. Doğduktan sonra ilk kez büyük şehir diyebileceğim bir yer görmüştüm ve bu bile heyecanlanmam için yeterliydi. Bunun üstüne bir de şehir halkının o anormal heyecanı ile karşılaşınca, bir türlü kendimi derslerime verememiş, her gün Sendai sokaklarında do-

lanıp durmuştum. Sendai'in büyük şehir olduğunu söyleyince Tokyolular gülebilir belki ama o sıralardaki Sendai şehir nüfusu 100 bini geçmişti. Sokak lambaları, benim gidişimden on sene önceki Japonya-Çin Savaşı (1894-5) sırasında takılmıştı. Takeşimaza ve Rintokuza gibi tiyatrolarda, o sokak ışıkları altında ünlü aktörlerin *kabuki** oyunları sürekli sergilenirdi. Yine de giriş ücreti beş ila sekiz *sen*[†] arasında değişirdi; yani halkın ödeyebileceği düşük ücretlerdi. Ayakta izlemek için ayrılmış özel yerleri vardı ve biz yoksul öğrenciler bu ucuz tiyatroların müdavimiydik. Öte yandan, bu küçük tiyatrolar dışında, büyük tiyatro olarak Sendai-za adlı bir yer vardı ve 1400-1500 kişiyi rahatlıkla alabilecek muazzam bir sahneydi. Yılbaşı ve Ağustos'taki Bon Bayramı'nda birinci sınıf oyuncuların tiyatro gösterileri yapılırdı ve giriş ücreti de bir hayli yüksekti. Yılbaşı ve Bon Bayramı dışında, bu tiyatrodaki *Naniwa-buşi*[‡], sihirbazlık gösterileri, etkinlik fotoğrafı gibi, sürekli bir şeyler yapılırdı. Bunun dışında bir de, Higaşi İççome olarak bilinen yerde Kaiki-kan adlı, sürekli *gidayu*[§] ve

* (Ç.n.) 17. yüzyıl başlarında doğan ve günümüzde de varlığını sürdüren geleneksel Japon tiyatrosu türü.

† (Ç.n.) O dönemin Japon para birimi. Yen'in yüzde biri.

‡ (Ç.n.) Geleneksel Japon çalgısı şamisen eşliğinde yarı şarkı yarı konuşma şeklinde tek kişi tarafından sergilenen tiyatro türü.

§ (Ç.n.) Şamisen çalan bir sanatçı ile ona eşlik eden şarkı söyleyen sanatçı olmak üzere, genelde iki kişi tarafından sergilenen Japon halk müziği konserleri.

*rakugo** yapılan küçük ama sevimli, oturma yerleri numarasız bir tiyatro vardı. Tokyo'nun ünlü sanatçıları bir kez olsun mutlaka oraya gelirlerdi ve biz de Roşo Takemoto'nun *gidayusunu* orada keyifle izlemiştik. O sıralarda da, Sendai merkezi ünlü geleneksel *haiku* şairi Başo'nun[†] uğrak merkezlerinden biri olarak kabul edilirdi. Avrupa tarzı gösterişli binalar da vardı ama canlılık açısından Higaşi İççome ile karşılaştırmak bile mümkün değildi. Higaşi İççome akşamlarındaki canlılık sıra dışıydı ve etkinlikler gece ona kadar devam ederdi. Takeşima-za Sahnesi'nde bayraklar tüm görkemiyle dalgalanır, "Yotsuya Hayalet Öyküleri", "Kanlı Köşk" gibi oyunların afişleri insanın istemeyerek bile olsa durup bakmasını sağlayacak şekilde çarpıcı bir şekilde resmedilmiş olurdu. Adı Benya mıydı; şehirdeki popüler adamın gi-rişte izleyici toplamak için bağırışı bile hoş bir anı olarak belleğimdeki yerini koruyor. Tiyatronun çevresinde meyhaneler, erişteciler, lokantalar, av hayvanları yemekleri yapan küçük lokantalar, çorbacılar, közlenmiş patates satanlar, yaban domuzu, geyik ve inek yemekleri yapılan yerler, sütçüler, kahvehaneler... Tokyo'da olup da Sendai'de olmayan tek şey banliyö treniydi. Büyük arastalar, fırınlar, pastacılar, Batı eşyaları satan yerler, müzik

* (Ç.n.) Sahneye çıkan sanatçının tek kişilik öyküler ya da diyalogları tek başına, çoğunlukla komedi tarzında sergilemesine dayanan geleneksel sahne sanatı.

† (Ç.n.) Başo Matsuo (1644-1694) *Haiku* şairi. Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://rantey.org>

evleri, kitapçıları, kuru temizlemeciler, Japon ve Batı içkileri satan yerler, konserveciiler, yabancı tütün mamulleri satan yerler, Batı yiyecekleri bulunduran bakkallar, gramofon dinlenilebilen kafeler, fotoğrafçıları, bilardo salonları, çiçekçiler... Dükkânların önleri gösterişli gece fenerleriyle donatılır, şehir bir türlü geceyle tanışamazdı. Küçük çocukların kaybolması için çok elverişli bir yerdi. O zamana kadar, Tokyo'daki Ogava, Asakusa, Ginza gibi yerleri görmemiş taşralıların hayranlıktan ağızlarını açık bırakmak için yeterli bir manzaraydı.

Bu bölgenin eski derebeyliğinin kurucusu Masamune Date (1567-1636) çok renkli bir adammış, 1613 yılında başına özel elçi olarak Tsunenaga Hasekura'yı atadığı bir elçi heyetini Roma'ya göndererek diğer beyliklerdeki tutucuların etkisini kırmayı başarmış. Onun bu yenilikçi tutumu 19. yüzyıldaki Meici Reformları döneminde de sürdürülmüş, Hristiyan kilisesi Sendai şehrini önemli üslerinden biri haline getirmiş. Sendai hakkında konuşurken, Hristiyanlık konusunu da akılda bulundurmak gerek. Hristiyanlık kokusunun güçlüce hissedildiği birçok okul vardır. Meici Dönemi aydınlarından Hoço Homei de buradaki Tohoku Gaku-in'de öğrenim görüp İncil eğitimi almış. Ayrıca ünlü yazar Toson Şimazaki de 1897 yılında aynı Tohoku Gaku-in'de kompozisyon ve İngilizce dersleri vermek için Tokyo'dan davet edilmiş. To-

son'un Sendai yılları şiirlerini, ben de etiket icabı değil, severek okumuştum. Belleğimde, şiirleri bir parça da olsa Hristiyanlık etkisi taşıyormuş gibi bir izlenim kalmış. İşte böyle, coğrafi olarak Japonya'nın merkezinden uzakmış gibi görünse de, o dönemdeki Sendai şehri medeni aydınlanma açısından merkezdeki gelişmelere ve duyarlılığa ayak uydurmayı başarmıştı.

Ben Sendai şehrinin görkemi karşısında büyülenmiş, ayrıca, şehrin her yanında okulların, hastanelerin, kiliselerin, yani çağdaşlaşmanın sembolü olan yerlerin o kadar fazla olmasına şaşır-
mıştım. Eklemem gereken bir diğer konu da, Edo Dönemi'nde (1603-1868) Sendai'de mahkeme varmış ve Meici Reformu sonrasında da Yüksek Mahkeme (sonraki adıyla Temyiz Mahkemesi) kurulmuş. Dolayısıyla hukuk geleneği olan bir şehirdir; avukatların tabelalarının asılı olduğu evlerin çokluğu da dikkatimi çekmişti. Tüm bunlar, taşralılığımı her halimle belli edecek şekilde her gün aval aval dolaşmış olmama da bahane olabilir sanırım.

Şehrin medeni çağdaşlaşması karşısında duyduğum heyecanla birlikte, hayranlık içerisinde Sendai çevresindeki eski yerleri dolaştım. Japonya'nın savaşı kazanması için dua etmeye Suihoden'e gidişimizin ardından, Mukai Dağı'na tırmanarak Sendai şehrinin tamamını görebildiğimde nedensizce iç çekip durmuş-

tum. Sağ tarafa baktığımda ise, buğuyla kaplanmış gibi duran engin Büyük Okyanus'u gördüğümde içimden haykırmak gelmişti. İnsan gençliğinde yeni bir şeyler gördükçe, kendisini önemli bir olayla karşılaşmış gibi hisseder. O ünlü Aoba Kalesi kalıntılarını gezdiğimde, şimdi bile bütün görkemiyle ayakta duran kale kapısından içeriye bir girmiş bir çıkmış ve kendi kendime keşke Efendi Masamune'nin döneminde yaşamış olsaydım, demiştim. Coruri* üstadı Masaoka'nın mezarı; Tsunenaga Hase-kura'nın mezarı; 'Param yok ama ölmek de istemem' dizesiyle ünlü Şihe Hayashi'nin† mezarını gezmiş, sanki çok önemli bir anlamı varmış gibi saygıyla eğilerek dua etmiştim. Bu yerler dışında Tsut-suciga-oka, Sakura-ga-oka, Mitaki Kaplıcaları, Miya-gi Yaylası, Saga Kalesi kalıntıları gibi, her geçen gün biraz daha uzakta kalan yerlere gitmeye başlamış, nihayetinde bir seferinde iki günlük izni kullanarak Japonya'nın en ünlü manzara mekânlarından Matsuşima'yı gezmeye gitmiştim.

Öğleden sonra Sendai'den yola çıkarak, on kilometre kadar yolu sallana sallana yürüyerek Şiogama'ya vardığımda artık güneş iyice yatıklaşmış, sert sonbahar rüzgârı içime işlemeye başlamıştı. Biraz da korkarak, Matsuşima gezimi ertesi güne bırakıp, o gün sadece Şiogama Şinto Tapınağı'nı ziyaret etmekle yetine-

* (Ç.n.) Japonya'nın geleneksel müzikli kukla tiyatrosu

† (Ç.n.) Şihe Hayashi (1798-99). Kızan Arşivi - <http://rantey.org>

rek ucuz bir pansiyonda konakladım. Ertesi gün erkenden kalkarak Matsuşima turu yapan teknelerden birine bindim. Teknede benden başka beş, altı müşteri daha vardı. İçlerinden biri benimle aynı Sendai Tıp Uzmanlık Okulu üniforması giymişti. Burnunun altındaki cılız bıyığı yüzünden benden biraz daha üst sınıflarda olduğunu sandım, ama yeşil şeritli okul şapkası henüz yeniydi ve kurdelesı ıslıl ıslıl parlıyordu. Bu sene giriş yapan yeni öğrencilerden biri olduğuna şüphe yoktu. Sanki bir, iki kez sınıfta karşılaşmışım gibi geldi.

Ancak, o yıl Japonya'nın dört bir köşesinden yüz elli, hatta daha fazla yeni öğrenci bir araya toplanmış, Tokyolular, Osakalılar şeklinde memleketlerine göre kendi aralarında gruplar bile oluşturmuşlardı. Okulda olsun, şehir merkezinde olsun birlikte dolaşıyorlardı. Taşradaki ortaokulumdan bir tek ben vardım. Üstelik ben doğuştan sıkılgan biriydim ve bozuk taşra şivemle onların arasına girerek şakalaşabilecek cesareti kendimde bulamıyordum. Aksine, pısrıklığımla yalnızlığı seçip, pansiyon olarak da, okuldan bir hayli uzakta, vilayetin arkasında bir yer buldum. Elbette sınıf arkadaşlarımla pek fazla konuşmadığım gibi, yanında kaldığım o amatör pansiyoncu aileyle de nadiren konuşuyordum. Sendai halkının da şivesi bir hayli farklıydı, ama benim taşra şivem tam evlere şenlikti. Kendimi zorlayarak da olsa Tokyo ağzı

ile konuşamayacak değildim, ama nasıl olsa taşralı olduğum hemen anlaşılırdı; hem de öyle cafcacflı bir ağızla konuşmaktan utanıyordum. Bu, yalnızca taşralıların anlayacağı bir psikolojidir ve tamamen taşra şivesi kullanılarak gülünebilir. Öte yandan, standart dille konuşacak olursam gülmelerinden korkuyordum ve nihayetinde suskun kahramanı oynamaktan başka çarem yoktu. Benim o sıralarda diğer yeni öğrencilerle muhatap olmayışımın bir nedeni de, Tıp Uzmanlık Okulu öğrencisi olmanın içimde doğurduğu gururdu. Kargalar bile tek başlarına bir dalda duracak olsalar pek de öyle sefilce durmazlar, hatta kara kanatları ışıltılı parlıyormuş gibi görünebilir. Ancak, onlarcası bir araya toplandığında rahatsız edici, çöplük gibi bir görüntü çıkar ortaya. Aynı şekilde, Tıp Uzmanlık Okulu öğrencileri de gruplar halinde, şakalaşarak şehirde dolaştıklarında keplerinin hiçbir itibarı kalmıyor gibi geliyordu. Bence, şapşalca ve sefilce bir görüntü sergiliyorlardı. Nezih bir öğrenci olarak, mağrur kalabilmek niyetiyle de onlardan uzak duruyordum. Bu kadarını söyleyince kulağa hoş gelebilir ama bir noktayı daha itiraf etmem gerekir. Okulun yeni başladığı sıralarda, yaşadığım o heyecanın etkisiyle sürekli Sendai yollarında dolaşmış, aslında bazen okuldaki dersleri de asmıştım.

Eh, diğer yeni öğrencilerden uzaklaşmış olmam çok doğal

bir sonuçtu ve o Matsushima gezi teknesine tek başına binen öğrenciyle göz göze geldiğimizde irkilmiş, rahatsız olmuştum. Teknedeki yolcular arasında seçkin bir öğrenci havasında Matsushima gezisi yapmayı düşlerken, bir kişinin daha benimle aynı üniformalar içinde olması ve aynı kepi takması hayallerimi suya düşürmüştü. Üstelik o öğrenci duruşundan anladığım kadarıyla büyük şehirden gelmeydi ve nezih bir hali vardı. Kim bakarsa bak-sın benden daha zekiymiş gibi görünüyordu ve bu elbette benim havamın iyice sönmesine neden olmuştu. Her gün ciddiylet okula devam eden, çalışkan bir öğrenci olduğuna kuşkum yoktu. Soğuk bakışlarıyla bir an karşılaşınca, çekingen, zoraki bir gülümsemeyle karşılık verdim. İki karga gelip tekneye konmuştu ve birinin kanatları çelimsiz, üstelik rengi de solgun olunca ortaya büyük bir tezat çıkmıştı. İçimi bir acizlik duygusu kaplamıştı, o zeki görünümlü öğrenciden iyice uzak bir köşeye oturup, mümkün olduğunca da ondan tarafa bakmamaya çalıştım. Hızlı Tokyo ağızıyla konuşmaya kalkarsa durumum iyice kötüleşirdi. Başımı iyice ters yöne çevirerek, Matsushima manzarasının keyfini çıkartmaya çalıştım ama o zeki duruşlu öğrenci iyice kafama takılmıştı. Başo'nun "Adalarla kaplıdır, dağları göğü deler, coşkun dalgalar kıyıları döver. Bir bakarsın iki kat olur, üç kat olur sola kıvrılır, sağa yığılır. Sırtlarsın, kucaklarsın; çocuğun, toru-

nun gibidir. amların zümrüt yeili dalları ve yaprakları deniz-
den gelen rzgarla salınır. Manzara bir güzelin çehresi gibidir.
Kadim tanrıların elinden ıkmı gibidir. Değme ressamların fır-
aları, nl şairlerin sözleri bu manzara karşısında aciz kalır...”
eklinde anlattığı manzarayı bile içim içimi kemirerek izledim ve
tekne Oima kıyısına yaklaşır yaklamaz atlayarak sahile ıktım.
Kaarcasına adımlarla dağ a doğru yürüdüm ve nihayet tek başına
kaldığımda rahatlayabildim.

1790’larda yazdığı *Tozai Yuki* (Doğ u ve Batı Gezi Hatıratı)
ile ünlü tabip Nankei Taçibana Matsuşima ile ilgili olarak
“Matsuşima’yı gezenlerin mutlaka tekne gezisine çıkması, dağ a
tırmanması gerekir” der. O yüzden benim gittiğim sıralarda tren
hattı çoktan açılmıştı ama mahsus iogama’ya kadar yürüyüp ge-
zi teknesine binmitim. Ancak, benimle tıpatıp aynı yeni üniforma-
ması ve apkasıyla, üstelik benden çok daha başarılı olduğı belli
olan bir ğrenci aynı tekneye binince, birden hevesim kamı
Çin’deki i-hu Gölü manzarasıyla boy len, Japonya’nın en
nl manzarası bile sıradan adalar, deniz ve am ağ aları haline
gelivermi, gezim berbat olmuştu. Her neyse, oradan Toyama
Dağı’na çıkarak, tek başına Matsuşima manzarasını zevkine va-
ra vara kubakıı izleyip, tekne gezisi talihsizliğimi bertaraf et-
meyi düşünerek dağ a ynelmitim, ama Toyama Dağı’nın neresi

olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu. Olsun dedim, yüksekçe bir yere tırmanarak Matsuşima Koyu'nun manzarasının tamamını görebildikten sonra ne fark eder. Böylelikle gezim amacına ulaşmış olacaktı. Artık o en baştaki seçkinci halimi bir kenara bırakarak, kaba hareketlerle sonbahar otlarını yara yara dağ patikasında ilerledim. Yorulunca durup arkama baktım, henüz yeterli değildi. Bu kadarcık bir manzara, Taçibana'nın "Sekiz yüz sekiz adanın sıralandığı Şi-hu Gölü resimlerine son derece benzer. Uzaklara baktığınızda deniz enginlere uzanır. Gerçekten Japonya'nın en harika manzarasıdır" sözlerine ışık tutmuş olamazdı. Taçibana da, mutlaka çok daha yüksek bir yerden manzaraya bakmış olmalıydı. Bu düşüncelerle, gücümü yeniden toparlayarak daha da ilerledim. O arada, sanırım bir hata yapmış olmalıyım, kendimi sık bir ağaçlığın içerisinde buluverdim. Bırakın manzarayı, burnumun ucunu göremez hale geldim. Telaşla ağaçlıktan çıkmayı başardığımda, herhalde dağın arka tarafına çıkmış olmalıyım, aşağıda hiçbir cazibesi olmayan tarlalar sıralanıyordu. Tohoku Hattı'nda çalışan trenleri görebiliyordum. Dağın zirvesini aşmakla kalmamış, arkasına kadar ilerlemiştim. Canım sıkıldı, otların üzerine oturdum. Karnım da acıkmıştı, konakladığım pansiyonda hazırlattığım pirinç köftelerini çıkararak yedim. Yorgunluktan, o halde uzanıp bir süre uyukladım.

Hafiften bir şarkı sesi geliyordu. Kulak kesildiğimde, o sıralardaki ilkokulların korolarında söylenen *Bulut Şarkısı* olduğunu anladım.

*Bir çırpıda dağları kaplar
Göz açıp kapayıncaya kadar denizi geçer
Kelebek olur üstümüzden uçar
Bulutlar, ey bulutlar!
Yağmur olur, sis olur, akar gider,
Hoştur, öylesine hoş
Bulutlar, ey bulutlar!*

Kendi kendime gülüverdim. Nasıl söylesem, melodi hiç uyuşmuyor mu desem, söyleyen çok kötü söylüyordu. Çocuk değildi. Evet, tuhaf, akortsuz bir sestti. Gerçekten şaşırtıcı bir şarkı sesiydi. Ben de ilkokuldayken koro şarkıları konusunda beceriksizdim, doğru dürüst söyleyebildiğim tek şarkı milli marşımız ‘*Kimi ga yo*’ idi. Yine de, bu şarkıyı öylesine tuhaf söyleyen kişiden çok daha iyi söylüyordum. Sesimi çıkartmadan kulak verdim, sesin sahibi o Bulut Şarkısı’nı üst üste tekrarlıyordu. Belki de, sesin sahibi şarkı konusundaki yeteneksizliğini kendine dert etmiş, kimseciklerin olmadığı bu dağ başında fırsat bu fırsat diye alıştırma yapıyordu. Aklımdan bu düşünceler geçerken, kendim

de şarkı söyleme konusunda yeteneksiz olduğum için, bir an sesin sahibine karşı empati beslemeye başladım. Şöyle bir nasıl biri olduğunu görmek istedim. Ayağa kalkarak sesin geldiği yöne doğru ilerledim. Bazen çok yakından geliyormuş gibi oluyor, bazen de iyice uzaklaşıyordu. Aniden, kendimi sesin sahibinin karşısında buluverdim. Şaşırmıştım, ama karşımdaki benden daha fazla paniklemişti. Şu zeki görünümlü öğrenciydi. Beyaz tenli yüzü kızardı. Gülererek “Az öncesi için kusura bakma” diyerek, başıyla selamladı.

Tuhaf bir aksanı vardı. Tokyolu olmadığını ilk duyduğum anda anladım. Sürekli kendi taşra aksanımı dert etmekte olduğum için başkalarının aksanı konusunda duyarlıyım. Belki benim memleketimin yakınlarından bile gelmiş olabilirdi. Bu *şarkı dehasına* karşı iyice yakınlık duymaya başlamıştım.

“Hayır, esas ben kabalık ettim galiba” dedim, taşra aksanımı bilhassa belirginleştirerek.

Bulunduğumuz yerin arkasında çam koruluğu vardı ve Matsuşima Koyu’nun manzarası da fena değildi.

“Eh, manzara ancak bu kadar görülebilir herhalde” dedim, o öğrencinin yanında durarak, aşağıdaki Japonya’nın en güzel manzarasına bakarken. “Herhalde manzara konusunda biraz cahilim, bu Matsuşima’nın hangi tarafının iyi olduğunu düşünerek,

deminden beri dağa bakıp duruyordum.”

“Ben de pek anlayamadım” dedi o öğrenci, Tokyo ağzını düzgün bir şekilde kullanarak. “Fakat yine de biraz olsun anlar gibiyim. Bu sakinlik, yok sükûnet” dedi. Sonra da, buruk bir gülümsemeyle Almanca ‘*silentium*’ diye ekledi. “Öylesine sessiz ki, bir an rahatsız oldum, yüksek sesle şarkı söylemeye başladım, ama pek beceremedim.”

Yok, o şarkın sayesinde Matsuşima’nın da rahatı kaçmıştır, diyecek gibi oldumsa da, kendimi tuttum.

“Aşırı sessiz. Bir şeyler daha lazım” dedi o öğrenci, ciddi bir ifadeyle. “Baharda nasıl olur acaba? Sahilde kiraz çiçekleri vardır da, çiçeklerinin yaprakları dalgalara mı serpiliyordur? Ya da yağmurda kim bilir nasıldır?”

“Şimdi oldu işte. Eğer bu dediklerin olursa, biraz anlaşılabilir.” İlginç konuşma tarzından etkilenmiştim. “Bir şekilde bu manzara yaşlılara hitap edermiş gibi. Pek fazla albenisi yok” dedim, havaya girerek.

Öğrencinin yüzünde anlamı belirsiz bir gülümseme oluştu. Sigarasını yaktı. “Yok, Japonya manzarası bu işte. Sanki bir şeyler eksikmiş hissi veren bir sessizlik. *Sittsamkeit**, gerçek sanat böyle bir şey olsa gerek. Fakat ben henüz anlayabilmiş değilim.

Fakat sadece, bu sakın manzarayı Japonya'nın üç harika manzarasından biri olarak nitelendiren eskinin insanlarına hayranım. Bu manzarada bir nebze olsun insan kokusu yok. Benim ülkemin insanları bu yalnızlığa tahammül edemezler herhalde.”

“Hangi ülkedensin?” diye sordum, çekinmeden.

O ise tuhaf bir gülümseme takınarak, sessizce yüzüme baktı. Bir an tereddüt ettim ama tekrar sordum. “Tohoku Bölgesi’nden misin yoksa?”

Aniden yüzünde rahatsız bir ifade belirdi. “Çinliyim” dedi. “Anlamamış olamazsın.”

“Haa...”

Şimdi anlaşılmıştı. Bu yıl Sendai Tıp Uzmanlık Okulu’na bir Çinli öğrencinin benimle aynı dönem kayıt yaptırdığını duymuştum. Demek o öğrenci buydu. Biraz, konferans verirmiş gibi konuşmasının altında yatan nedeni de anlamıştım. Mesele çözülmüştü.

“Kusura bakma. Gerçekten anlayamadım. Ben Tohoku Bölgesi’nde taşranın bir köşesinden geldim. Pek fazla arkadaşım yok, okul da pek ilginç gelmiyor. Aslında, bu dönem derslerinin bir kısmını da astım bile. Okulla ilgili henüz hiçbir şey bilmiyorum. *Einsam** bir karga gibiyim anlayacağın.” Öylesine rahatça

* (Ç.n.) Yalnız (alm.)
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

konusmuştum ki, kendim bile şaşırmışım.

Sonradan düşünmüştüm de, Tokyo ve Osaka'dan gelen öğrencilerden öylesine ürken, keza pansiyoncu aileden bile uzak duran, insanlardan hoşlanmamak ölçüsünde olmasa da çekinen biri olarak, bırakın Tokyo'yu Osaka'yı, deniz aşırı bir memleketten gelen yabancı öğrenci ile hiç çekinmeden arkadaşlık kurabilmiş olmam elbette Zu'nun o güçlü karakteri sayesinde olmuştu. Bir diğer neden de, onunla konuşurken, kendimi taşralı olmaktan kaynaklanan hüznümden kurtulmuş hissediyordum. Gerçekten de onunla konuşurken, taşralı şivemi bir parça olsun aklıma takmıyor, kendimin bile anlayamadığım ölçüde rahatlıkla şakalar yapıyor, espriler patlatabiliyordum. Bazen havaya girerek, dilim dönmediği halde Tokyo aksanıyla konuştuğum bile oluyordu. Karşımdaki bir Japon olsa, taşralılığımın rağmen Tokyo aksanıyla konuşmaya çalıştığımı görünce belki sinirlenir, belki de kahkahayı patlatırdı. Fakat bu yabancı arkadaşım, durumun pek farkına varamamış gibiydi. Bir kez olsun konuşma şeklimle alay etmişliği olmadığı gibi, kendim kalkıp ona "Benim konuşmamda bir tuhaflık var mı?" diye sormuştum. O zaman Zu, bir an boş boş baktıysa da "Hayır, senin tonlaman bir hayli güçlü ve rahat anlaşıyor" diye yanıtlamıştı. İtiraf etmem gerekir ki, benden daha fazla Tokyo ağzını kullanabilmek için sıkıntı çekmiş birini bul-

muş olmanın rahatlığı, onunla aramdaki samimiyetin başlangıcı oldu. Tuhaf bir ifade olabilir ama Japonca konusunda bu Çinli öğrenciden daha iyi olduğuna inanıyordum. O yüzden, Matsushima'daki tepede karşımdakinin bir Çinli olduğunu anladıktan sonra cesaretim yerine gelmiş, son derece rahat konuşabilmiştim. O Almanca bir şeyler konuşacak olursa ben de aynı şekilde karşılık verecek şekilde, '*einsam* bir karga gibiyim' gibi ukalaca laflar edebilmiştim. Bu *einsam* lafı o yabancı öğrencinin de bir hayli hoşuna gidiyor olacak "*Einsam*" diye hafifçe mırıldanıp uzaklara bakarak biraz düşünmüş, sonra da aniden "Fakat ben *wandervogel*"im herhalde. Vatanım yok" demişti.

Wandervogel. Göçmen kuş. Güzel laf. Sanırım Almanca'yı benden çok daha iyi biliyordu. Artık Almanca konuşmayı bir yana bırakmak gerektiği kanısıyla, birden taktik değiştiriverdim. "İyi de, Çin'e döndüğünde güzel bir evin vardır, değil mi?" diye, gayet sıradan bir soru sordum.

Sorumu yanıtlamadı. "Bundan sonra arkadaş olalım mı? Çinlileri sevmez misin yoksa?" dedi, yüzü hafifçe kızarıp, gülerrek.

"Bence hiçbir sorun yok."

Off, o an neden öyle omurgasız, bayat bir yanıt verdim acaba?

Sonradan düşünüyorum da, o gün Zu, yaşadığı yalnızlığa katlanmaya çalışarak, kendi memleketinin yakınlarındaki Şi-hu Gölü'nün manzarasına benzediğini duyduğu Matsuşima'yı görmek için tek başına gelmiş, ona rağmen içindeki hüznü atamadığı için öylesine yüksek perdeden şarkı söylemeye başlamıştı. Sonra da, birden karşısına çıkan lakayt Japon tıp okulu öğrencisiyle dost olmayı istemişti. Ancak, eskiden beri konuşabilmek istediğim Tokyo ağzını hiçbir tedirginliğe kapılmadan serbestçe konuşabileceğim birini bulunca galeyana gelmiş ve karşımdakinin duygularını hiç düşünmeksizin “Bence hiçbir sorun yok” de-yivermiştim. Hatta içimden hiç de öyle geçirmedığım halde “Aslında Çinlileri çok severim” gibi bir cümle ağzımdan fırlayıver-mişti.

“Teşekkür ederim. Kusura bakmazsan bir şey söyleyeceğim, kardeşime çok benziyorsun.”

“Harika!” Sanki doğma büyüme büyük şehirliymişim gibi, görgülü davranmaya çalıştım. “Fakat kardeşin de senin gibi akıllıdır herhalde. O noktada pek benzediğimizi sanmıyorum.”

“Orasını bilemem” dedi, dikkatlice bakmadıkça anlaşılmayacak bir gülümseme yüzünde bir an belirip kaybolmuştu. “Senin zengin, kardeşiminse fakir olması konusunda farklı olduğunuz kesin” dedi.

“Haydi canım?!” Görgü kurallarına uymaya çalışan birinin bile nasıl tepki vereceğini şaşırtmasına neden olacak bir cümleydi.

“Gerçekten öyle. Babam ölünce ailemiz dağılıverdi. Memleket benim için varla yok arasında bir şey. Rahat evinde yaşayan bir çocuk, aniden o evi kaybediverince, âlemin gerçek yüzüyle karşılaşveriyor. Akrabalarımından birinin evine gittiğimde, bana ‘dilenci’ dedikleri bile oldu. Fakat yenilmedim. Hayır, belki de yenilmişimdir. *Der Bettler*” dedi alçak bir sesle. Sigarasını atıp, ayakkabısının ucuyla ezdi. “Çincede dilenci sözcüğü *howatsu* diye söylenir. ‘Çiçek çocuğu’ imleriyle yazılır. Dilenen bir insan için *blume* sözcüğünü *anmassen* yapmak *humor* bile olamaz. Bu şapşalca bir *eitelkeit* sadece. Benim vücudumda da o kibirle boyanmış bir *blut* dolaşıyor olabilir. Yok, şu anki Çin’in görüntüsü *ganz* öyle. Şu an tüm dünyada, zavallı *eitelkeit*’i ile yaşayan tek halk belki de. Sadece kibir.”*

Heyecanlanınca Almanca sözcükler kullanmaya başlıyordu ve sonradan olma bir görgü budalası olarak susmaktan başka yol bulamadım. Benim için Almanca, en az Tokyo ağzı konuşmak kadar zordu. Söyleyecek bir şeyler aradıktan sonra “Sen Alman-

* (Ç.n.) Paragrafta geçen Almanca sözcükler: *bettler*:dilenci; *blume*:çiçek; *anmassen*: gaspetmek; *humor*:mizah, şaka; *eitelkeit*:kibir; *blut*:kan; *ganz*:tam olarak. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

cayı kendi anadilinden daha iyi biliyorsun herhalde” deyiverdim. Bir şekilde bu Almanca sözcüklerin sonunu getirmek gerekiyordu.

“Hayır, öyle değil.” Sanırım o, söylediğim cümledeki nüansı kavrayamamıştı. Başını ciddiyetle iki yana salladı. “Belki dedim, konuştuğum Japonca’yı anlamazsın...”

“Hayır, hayır.” Aradığım fırsatı bulmuştum. “Çok güzel Japonca konuşuyorsun. Lütfen sadece Japonca konuş. Ben Almancadan pek anlamam.”

“Tamam, bırakayım” dedi, sakın bir ses tonuyla. “İpe sapa gelmez laflar ettim. Fakat Almanca çalışmaya bundan sonra da devam etmek niyetindeyim. Japonya’daki tıp biliminin öncüleri de, söz gelişi Gempaku Sugita*, önce dil çalışarak başlamışlar. Fucino Hoca da ilk derste Gempaku Sugita’nın Hollanda kaynaklarından çalışılan bilim konusunda ilerlemek için çektiği sıkıntıları anlatmıştı ama sen o derse...”

Bir an ara verip yüzüme bakınca gülerek yanıtladım.

“Katılmadım.”

“Biliyorum. Nedense o gün seni görememiştim. Aslında seni giriş töreninin yapıldığı günden beri biliyorum. Sen törene kep

* (Ç.n.) Gempaku Sugita (1733-1817). Hollandaca yazılmış bilim kitaplarını kullanarak, Japonya’da Batı kökenli tıp bilgilerinin yaygınlaşmasını sağlayan alim.

takmadan gelmiştin değil mi?”

“Evet, nedendir bilmem, kep takmaktan biraz utanıyorum.”

“Ben de öyle tahmin ettim. O gün, kep takmadan gelen yeni öğrenci sadece iki kişiydi. Biri sendin, diğeri de ben!” dedi, sırtarak.

“Öyle miydi?” dedim, ben de gülerек. “Peki, sen de...”

“Evet, öyle. Utandım. O şapka biraz bandocularınkine benziyor. Ondan sonra okula her gidişimde gözlerim seni aradı. Bu sabah aynı tekneye binince sevindim. Fakat nedense sen benden uzak durmayı tercih ettin. Tekneden inince de ortalıktan kayboldun. Olsun, burada karşılaştık işte.”

“Rüzgâr serinlemeye başladı, aşağıya inelim mi?” Nedense biraz sıkılmışım, konuyu değiştirmek istedim.

“Evet” dedi, başını sallayarak.

İçimi bir sıcaklık duygusu kaplayarak, Zu’nun ardı sıra tepeden aşağı indim. Nedendir bilmem, sanki bir akrabam olduğunu düşünmeye başlamışım. Arkamızdaki çam korusundan bir uğultu geldi.

“Evet, işte” dedi, arkasına dönerek. “Böylelikle tamamlandı. Bir şeyler eksikmiş gibi derken, çamların dallarının arasından uğultuyla geçen rüzgârla Matsuşima’nın manzarası tamamlanmış oldu. Evet, burası Japonya’nın en iyi manzarası.”

“Öyle deyince, evet gerçekten de diyesim geliyor ama ben hâlâ bir şeylerin yetersiz olduğu kanısındayım. ‘Saigyo’yu döndüren çam’ öyküsünün buralarda bir dağda geçtiğini duymuştum, ama Saigyo o dağdaki çamlardan biri aklına takıldı diye geri dönmemiş olsa gerek. Bence, Saigyo da Matsuşima’ya gelip, bir şeylerin yetersiz olduğunu hissetmiş ve geri dönüş yolunda sanki çok önemli bir şeyi düşürmüş gibi, Matsuşima’ya geri dönmüş olmalı.”

“Bunun nedeni senin vatanını aşırı seviyor olman. O yüzden bir şeyler yetersizmiş gibi geliyor. Ben Çin’de Ceciang Eyaleti Şaoşing kentinde doğdum. Oralar Uzakdoğu’nun Venedik’i olarak bilinir. Yakınlarında ünlü Şi-hu Gölü vardır ve manzarası için çok sayıda yabancı gelir, ağızdan ağıza anlatılır. Fakat bizim için o manzara yaşantımızın bir parçası olduğundan bizi pek etkilemez. İnsan tarihinin dekorasyonu dersem daha doğru olabilir. Şi-hu gibi yerler Çing Hanedanı’nın* özel bahçeleridir. Şi-hu’nun on manzarası, otuz altı ünlü kalıntısı, yetmiş iki zaferi falan derler, her tarafa ellerinin kirini bulaştırdıkları için övünürler. Matsuşima öyle değil. İnsanın tarihinden soyutlanmış. Edipler, ressamlar burayı kirletememiş. Baksana o dahi Başo bile Matsuşima’ya gelip, bir şeylerin yetersiz olduğunu hissetmiş ve geri dönüş yolunda sanki çok önemli bir şeyi düşürmüş gibi, Matsuşima’ya geri dönmüş olmalı.”

* (Ç.n.) 1616 yılında Çin’in kuzey bölgelerinde yaşayan Mançular tarafından kurulan, 1644 yılında Ming Hanedanı’nı devirerek 1912 yılına kadar Çin’i yöneten hanedan.

şima'yı şiirleştirememiş.”

“İyi de, Baço bu Matsuşima'nın Şi-hu ile benzeştiğini söylemiş.”

“Bunun nedeni, Baço'nun Şi-hu manzarasını görmemiş olması. Gerçekten görmüş olsaydı, asla öyle bir şey söylemezdi. Tamamen farklı. Belki bizim oradaki Couşan Adaları'nın manzarasına benzediğini söyleyebilirim. Ancak, Cecieng bu kadar sakin değildir.”

“Öyle mi dersin? Japon edipler, ressamalar eskiden beri Çin'deki Şi-hu Gölü manzarasına benzediğini söyleyerek, çok uzaklardan buraları görmeye gelmişler.”

“Bunu ben de duydum. Zaten onun için geldim. Ancak, hiç benzemiyor. Japon edipleri bir an önce Şi-hu rüyasından uyansalar iyi olur.”

“Fakat Şi-hu'nun da mutlaka iyi tarafları vardır. Sanırım sen de, vatanını aşırı sevdiğin için o yönlerini göremiyorsun.”

“Belki de öyledir. Gerçek vatanseverler, aksine kendi ülkelerinin kötü yönlerini dile getirirler. Fakat ben, o Şi-hu'nun on manzarası yerine Cecieng taşrasındaki mütevazı kanalların manzarasını tercih ederim. Çinli edip ve ressamaların dillerine dolağıkları yerlerin neresinin güzel olduğunu bir türlü anlayamıyorum. Çiantang'daki büyük gölü gördüğümde elbette etkilenmiş-

tim ama gerisi pek fazla bir şey ifade etmiyor. Ben o adamlara pek güvenmiyorum. Onlar senin ülkedeki hovardalara benzer. Edebiyatı eğlence olsun diye gerçeklikten uzaklaştırıp, rezil ettirler.”

Dağdan inip sahile çıktık. Akşam güneşinin yatık ışıkları denizi kızıla boyamaya başlamıştı.

“Hiç de fena değil” dedi Zu gülümseyerek. İki elini beline koyarak “Gece ay ışığı altında nasıl olur acaba? Bu akşam ayın on üçüncü gecesi olacaktı. Sen hemen dönüyor musun?”

“Karar vermiş değilim. Okul yarın tatil değil mi?”

“Evet öyle. Matsuşima’nın ay ışığı altındaki manzarasını görmek istiyorum. Sen de kalsana.”

“Tamam, olur.”

Aslında, kendimi tamamen zamanın akışına kaptırmıştım. Okul tatil olmasa bile sık sık kafama estiğinde dersleri asıyordum. İki günlük tatili kullanarak geziye çıkmam da, pansiyoncu aileye karşı ne kadar tembel bir öğrenci olduğumu göstermemek içindi. O yüzden mahsus tatil günlerini seçmiştim. Gerçekte, iki gün, hatta üç gün derslere gitmemek benim için sorun değildi.

O kadar kolayca ‘olur’ demiştim ki, Zu da kolaylıkla durumu anlamış olacak, yüksek sesle gülerek “Fakat, ertesi günden itibaren okula gelecek ve derslerde benimle birlikte not tutacak-

sın, tamam mı? Not tutmayı hiç beceremiyorum. Oysa notlar biz öğrenciler için” diyerek bir an duraksadı. “*Preiszettel*” gibidir.” İşte yine anlamadığım bir Almanca sözcük daha. “Ne kadar *yen* ne kadar *sen* olduğunu gösteren plakadır. Eğer bu olmazsa insanlar bize güvenmez. Öğrencinin temel ödevidir. Keyifli olmasa bile not tutmamız gerekir. Gerçi, Fucino hocanın dersleri eğlenceli.”

İlk konuştuğumuz günden itibaren, Zu sık sık Fucino hocanın adını anıyordu.

O gün, Matsushima sahilinde bir pansiyonda kaldık. Şimdi düşününce, o an öyle rahat davranabilmiş olmam bana tuhaf geliyor, ama böyle durumlarda doğru kişi, bir şekilde insanın kendini rahat hissetmesini sağlar. Artık, o Çinli öğrencinin yanında kendimi iyice rahat hissetmeye başlamıştım. Zu, o pansiyonda verdikleri günlük giysileri giyindiğinde, zengin ailelerin genç evlatları gibi alımlı duruyordu. Konuştuğu Tokyo ağzını da benden daha ustaca kullanıyordu, ama pansiyondaki kadınlara karşı kadın ağzıyla konuşmasından rahatsız olmuşum. Sonunda dayanamayarak, o şekilde konuşmaktan vazgeçmesini söyleyince, bana Japonya’da çocuklara karşı çocuk ağzıyla konuşulduğuna göre, kadınlarla konuşurken de kadın ağzıyla konuşmanın daha doğru

olduğu yanıtını verdi. Fakat o şekilde konuşmasının züppelik olduğunu söyleyince Zu, o ‘züppe’ sözcüğüne takılmış olacak, Japonya’nın estetik anlayışının çok katı olduğunu ‘züppe’liğin dünyanın hiçbir yerinde suç olarak görülmediğini, o anki Çin kültürünün züppelikten başka bir şey olmadığını söyledi. O akşam, pansiyonda biraz içki içip, geç saatlere kadar muhabbet ettik. Matsushima’nın ay ışığı altındaki manzarası tamamen aklımızdan çıkmıştı. Zu daha sonra bana, Japonya’ya geldikten sonra ilk kez o kadar uzun süre konuştuğunu söyledi. Zu o akşam, kendi yaşam öyküsünü, hayallerini, Çin’deki durumu, insanı bezdirecek bir coşkuyla anlattı durdu. Uzakdoğu’nun karşı karşıya olduğu sorunun bilim olduğunu sürekli yineliyordu. Japonya’nın başarısının da, Hollandalılardan bilim öğrenen bir grup âlimin çaktığı kıvılcım sayesinde yanan bir ateş olduğu gibi şeyler anlattı.

“Bir an önce Batı bilimini özümseyerek Batılı müttefiklere karşı çıkılmazsa, Çin de köklü bir devlet olmanın sarhoşluğu içerisinde, günden güne komşu Hindistan ile aynı kaderi paylaşır. Doğu eskiden beri manevi dünya açısından, Batı ile karşılaştırılamayacak kadar olgundur ve Batı’nın en önde gelen filozofları bile, arada sırada Doğu felsefesi ile temas ettiklerinde hayranlıklarını gizleyemezler, ama Batı o ruhani yoksulluğunu bi-

limle örtmeyi başardı. Bilimin kullanımı, insanın gerçek yaşamı için doğrudan fayda sağladığından, bu dünyadaki yaşama daha güçlü sarılan *kazıltıylülülerin* (Batılıların) arasında anormal bir gelişme gösterdi, Doğu'nun manevi yaşantısını bile etkilemeye başladı. Japonya çok daha erken bir zamanda bilimin gücünün farkına vardı ve kendi isteğiyle bu bilimi ülkesini korumak için kullandı, Batı bilimini ülke değerlerinin erimesine fırsat vermeden özümsemeyi başarak, Doğu'daki en bağımsız ülke olabildi. Bilim insanoğlunun mutlaka en yüce erdemi değil ama bir elde ruhani idealler, diğer elde de bilimin kılıcı olduktan sonra, Batılı müttefiklerin ilişmeye kalkması güçleşir ve tüm dünyanın imrendiği bir ülke haline gelinir. Çin devleti, bu bilim konusunda hiçbir şey yapmadı, Batılı müttefiklerin tacizleri karşısında 'Büyük ırmaklar küçük derelerin karışmasıyla kirlenmez' gibi laflarla mağrur davranmaya çalışarak hezimete davetiye çıkarttı. Tamamen büyük yaşlı ülkenin yüzeysel olarak yamalanmasına çalıştılar, Batı medeniyetinin özünü oluşturan bilimi doğru olarak algılamak ve özümsemeye çabalamak cesaretini gösteremediler. Nuh-u nebiden kalma güzel yazı ve adabı muaşeret kuralları eğitimine ağırlık vererek Batılı ülkeler karşısında kendilerini komik duruma düşürdüler. Ben Çin'i kimseden aşağı kalmayacak ölçüde seviyorum. Sevdiğim için de birçok konuda hoşnut değilim.

Şu anki Çin'i tek kelime ile özetlemek gerekirse 'miskin' bir ülke. Anlaşılmaz bir kibir sarhoşluğu içindeler. Köklü medeniyet tarihi sadece Çin'in sahip olduğu bir şey değil. Hindistan'a bak, Mısır'a bak! Bir de bugünkü hallerine bak. Çin'in silkelenmesi gerekiyor. Şu anki halin yeterli olduğu şeklindeki kibirle kendi kendilerini mahvedecekler. Çin'in artık kaybedecek zamanı yok. Miskinliği üzerinden atarak önce Batı bilimi ile mücadele etmesi gerek. Bu mücadele için de, kaplanın inine girercesine bir cesaretle, bir an önce özümsemekten başka yol yok. Japonya'nın Tokugava Şogunluğu'nun* ülkenin dış dünya ile ilişkilerini minimuma indirgeme politikasına karşı ilk önemli hareketin Japonya'da Hollanda Bilimi Araştırmaları, yani *Rangaku* diye adlandırılan Batı bilimi üzerindeki çalışmalar olduğunu duymuştum. Ben Çin'in Gempaku Sugita'sı olmak istiyorum. Bilimler arasında en çok Batı tıp bilimine yakınlık duyuyorum. Batı bilimleri arasında, bu şekilde tıp alanına karşı ilgi duymamın etkenlerinden biri çocukluğumda yaşadığım acı tecrübe. Ailemizin eskiden beri biraz toprağı vardı ve hatırı sayılır zengin ailelerden biriydi. Ben on üç yaşındayken dedem bir olaya bulaşıverince hapse düştü. Ailemiz o yüzden akraba ve komşularımızın tacizine maruz kaldı. Bir de babam ağır bir hastalığa yakalanıp da yatağa düşün-

* (Ç.n.) 1603-1868 yılları arasında Japonya'da, başında Tokugava ailesinden gelen şogunların bulunduğu yönetim sistemi. <https://rantey.org>

ce, ailemiz büyük sıkıntılar çekmeye başladı. Kardeşimle beni akrabalarımızdan biri yanına aldı. Ancak, o evdekiler bize dilenci demeye kalkınca kendi evimize döndük, ama daha sonraki üç yıl boyunca rehincilerle eczaneler arasında mekik dokumak zorunda kaldım. Babamın hastalığı hiç düzelmedi. Eczanenin tezgâhı çeneme kadar geliyordu, rehincinin tezgâhı ise daha yüksekti. O yüksek tezgâhın üzerine giysi ve kolyeleri koyduğumda adamın *‘Bu ıvır zıvır da neyin nesi?’* şeklindeki alayı ile karşılaştığım gibi, elime geçen üç-beş kuruş parayla hemen eczaneye koşturuyordum. Eve dönünce ayrı bir telaş bekliyordu beni. Babamın özel doktoru, bizim oralarda çok iyi bir doktor olarak biliniyordu. Fakat yöntemleri bir hayli tuhaftı. Saz kökü, üç yıl nemli yerde kalmış şeker pancarı gibi abuk sabuk şeyler bulmamızı istiyordu. Her sabah kırlara çıkıp saz kökü, şeker pancarı aramak zorundaydım. Bu doktora iki yıl devam ettik, ama babamın rahatsızlığı daha da kötüleşmişti. Bunun üzerine doktoru değiştirip, daha ünlü bir doktora gitmeye başladık ama bu sefer de, saz kökü, şeker pancarı yerine, bir çift çekirge, düzlük ağacı yumrusu, davul tozu gibi garip şeyler istedi. Özellikle bir çift çekirge için dikkatimi çekerek, *‘eş olması, aynı oyukta yaşaması lazım’* geldiğini belirtti. Böcekler namuslu olmazsa, işe yaramazmış. Çok sayıda eş tutanlarının ilaç için kullanılmaması gerekirmiş. An-

cak, bulmakta pek güçlük çekmedim. Evimizin arka bahçesi türlü türlü ot yetişen büyük bir bahçeydi. Çocukluğumun cennetiydi, ama oraya gidince birçok çekirge yuvası buldum. Yuvalardan birindeki çift çekirgenin ‘namuslu böcekler’ olduğunu varsayarak, ikisini tek bir iplikle bağladım. Geriye sadece canlı canlı demlikteki kaynar suya sokmak kalıyordu. Fakat ‘*düzlük ağacı yumrusu*’ beni bir hayli zorladı. Eczanelere sordum, köylülere sordum, aktarlara sordum, yaşlılara sordum, çok kitap okuyanlara sordum, marangozlara sordum, ama hiç kimse öyle bir şey duymamıştı. Son olarak, dedemin kardeşi olan bir ihtiyar aklıma geldi. Bitki yetiştirmekten hoşlanan bir adamdı, gittim ona sordum. Bu bitki dağ ormanlarında, büyük ağaçların altındaki düzlüklerde yetişir, salkım salkım mercan kırmızısı yemişi olurmuş. Halk arasında normalde ‘*Yaşlı Buda İrisi*’ olarak adlandırılırmış. Böylelikle ‘*düzlük ağacı yumrusu*’ sorununu da çözmüş oldum, ama bu sefer davul tozu sorunu başladı. Bu draje türü ilaç, o ünlü doktorun övünmeden edemediği, özellikle babam gibi iç organları su toplayan hastalara çok iyi gelen ilahi bir ilaçmış. Çevrede o ilacı satan tek bir yer vardı, o da kilometrelerce uzaktaydı. Üstelik ilaç, yırtılmış davul derisinden yapılmış olmalıymış. Su toplaması sonucu hasta davul gibi şiştiğinden, yırtılmış davul derisi kullanılırsa hastalık alt edilebilir gibi bir mantığın ürünüydü.

Çocuk aklımla bile yırtık davul derisinin etkili olacağına inanamamıştım. O ilacı bulmak için kilometrelerce tol tepmek gerçekten eziyetli oldu. Ancak, tüm çabalarım boşa gitti. Babamın rahatsızlığı günden güne kötüleşti, solukları zar zor anlaşılacak kadar cılızlaştı. O ünlü doktor hiç orali değildi. Ölümle pençelesen babamın başucunda, hastalığın bir önceki yaşamından kalan bir şey olduğunu, tıbbın hastalığı iyileştirebileceğini, ama canı iyileştiremeyeceğini söyledi. Geriye tek bir çare kalmışmış. O doktorun ailesinde babadan oğula geçen gizli bir yöntemmiş. Hastanın dilinin üzerine bir tür iksir sürülürmüş, o iksir de zamanımızda çok zor bulunurmuş. Doktor, tesadüfen kendisinde o iksirden olduğunu, istersek verebileceğini, özel olarak fiyatında da indirim yapacağını söyledi. Ne yanıt vereceğimi şaşırmış halde düşünürken, babam yattığı yerden başını iki yana salladı. Herhalde o da, doktordan ümidini kesmişti. İyice karamsarlığa kapılmıştım, babamın başucunda oturup, ölümünü beklemekten başka bir şey elimden gelmiyordu. Babamın durumunun iyice kötüleştiğini düşünmeye başladığım sabah, komşularımızdan En adlı işgüzar kadın gelerek babamın durumuna şöyle bir bakınca, şaşkınlık içerisinde *‘Ne yapıyorsun böyle dalgın dalgın! Baksana, babanın ruhu ruhlar âlemine doğru yola çıkmış. Çabuk geri çağır! Babana seslen! Çağırılmazsan baban ölüp gider!’* diye ciddi

azarlamıştı beni. Ben öyle hurafelere inanmam, ama denize düşenin yılana sarılması gibi *'Baba!'* diye haykırdım. Kocakarı en *'Daha yüksek sesle!'* diyordu. Ben de, sesimin yettiğince *'Baba! Baba!'* diye bağırdım durdum. *'Daha fazla! Daha fazla!'* diyordu En, öksürerek. Boğazım yırtılırcasına bağırmaya devam ettim. Fakat sesim babamın ruhunu durdurmaya yetmemiş olacak, haykırıışlarını arasında babamın vücudu soğuyuverdi. Babam otuz yedi, bense on altı yaşıdaydım. Sonbahar başıydı. Şimdi bile, o anki sesim belleğime kazılı. Asla unutamam. O anki sesimi anımsadıkça kendime kızmadan edemiyorum. Gençliğimdeki cahilliğime öfkelendiğim gibi, Çin'deki koşullara da öfkeleniyorum. Yok şeker pancarı, yok çift çekirge, yok davul tozu... Şu hale bak! Şeytani üçkâğıt numaralarından başka bir şey değil. Tutup ölümle pençeleşen bir hastanın ruhunu bağırarak çağırarak da, utanç verici, aciz bir düşünce. Hatta *'tıp hastalığı iyileştirebilir ama canı iyileştiremez'* lafına ne demeli?! Korkunç, arsızca söylenmiş bir bahaneden başka ne olabilir?! *'Dil yüreğin ruh fîlizedir'* lafını hangi ermişin söylediğini bilemem, ama ne amaçla söylendiği de belirsiz. Günümüzde artık ölü sözcükten başka bir şey değil. Bak işte, Çinli ermişlerin sözleri bile bugün üçkâğıtçıların ardına gizlendikleri kalkanlar olarak kullanılıyor. Küçüklüğümünden beri özlü sözleri ezberleyerek yetiştirildim ama bu Do-

ğu'nun gurur kaynağı haline getirdiği '*Eskilerin sözleri*' çoktan beylik laflar haline gelmiş. İnsanı öfkeliendiren riyakârlığın ve aptalca hurafelerin doğmasına neden olmuş, ilk söylendikleri zamanda taşıdıkları düşünsel anlamı tamamen yitirmişler. Ne kadar yüce bir düşünce olursa olsun, eğer misafir odasındaki sohbetler için süs olmaktan öteye geçemiyorsa miadını doldurmuş demektir. Artık bir düşünce değildir. Sözcük oyunudur. Batıninki ile karşılaştırılamayacak ölçüde muazzam olması gereken Doğu'nun manevi dünyası da uzun yıllar süren tembellik ve kibir sarhoşluğuyla özündeki zenginliği kurutmuş. Bu gidişat hiç de iyi değil. Babam öldükten sonra, çevremdeki yaşantıya karşı kuşku ve soğukluk duymaya başladım. Yaşadığım üzüntü ve endişeye dayanamayarak memleketimden ayrılp Nanking'e gittim. Ne olursa olsun fark etmezdi, yeni bir ilimle uğraşmak istiyordum. Annem ayrılacağımız için ağladı, nereden bulduysa sekiz Yuan bir parayı elime tutuşturdu. İşte o sekiz Yuan parayla bilmediğim, görmediğim topraklara doğru yola çıktım, yeni bir yaşam arayışıyla. Nanking'e ulaştım, ama hangi okula girmeliydim? Öncelikli koşul harç gerektirmeyen bir okul olmasıydı. Ciangnan Denizcilik Okulu bu şarta uyuyordu. Önce o okula girdim. Orası bir tür bahariye okuluydu, girer girmez bayrak direğine tırmanma talimleri yapmaya başlamıştım ama yeni bir şeyler öğrenemiyordum. Yal-

nızca, *'It is a cat, It is a rat'** gibi başlangıç düzeyi İngilizce dersleri vardı. İşte tam o sıralardaydı. O ünlü Kang Yuvei†, Japonya'nın reformunu model alarak, eski gelenekleri yıkıp dünyanın yeni bilgilerinin peşine düşmeyi, böylelikle de ülkenin gücünü yeniden toplamasını sağlayacak bir politika izlemek gerektiğini vurguladığı reform önerisini İmparator'a kabul ettirmişti. Ülke genelinde büyük reformlara girişti, ama kibir yumağı ve çevresindeki tutucu güçlerin direnişiyle karşılaştı. Yeni hükümet yüz gün içerisinde düştü. İmparator saraya hapsedildi. Kang Youvei yoldaşı Liang Çiçao‡ ile birlikte katledilmekten kıl payı kurtularak Japonya'ya iltica etti. Bu 1898 ihtilal trajedisi meydana gelirken sabah akşam *'It is a cat'* deyip durmaktan iyice huzursuz olmuştum. O an on sekiz yaşındaydım. Oyalanacak zamanım yoktu. Bir an önce yeni bilgilerin özüne temas etmek istiyordum. Okulumu değiştirmeye karar verdim. Bir sonra seçtiğim okul Nanking'deki Koulang Okulu idi. Orası için de harç gerekmiyordu. Madencilik okuluydu; jeoloji, metalurji dışında, çoğ-

* (Ç.n.) "O bir kedidir, o bir fare dir." (ing.)

† (Ç.n.) Kang Yuvei (1858-1927). Çinli düşünür ve devlet adamı. Japonya'nın 1868 yılından itibaren gerçekleştirdiği Meici Reformu'nun model alarak, 1898 yılında "Yüz Gün Reformu" olarak bilinen reformu hayata geçirmeye çalışsa da, muhalif güçlerin baskısı karşısında başarılı olamayınca Japonya'ya iltica etmiştir.

‡ (Ç.n.) Liang Çiçao (1873-1929). Çinli düşünür ve devlet adamı. Kang Yuvei'nin yetiştirdiği öğrencilerdendir.

rafya, kimya, müzecilik gibi yeni Batı kökenli dersler de olunca kendimi biraz daha rahat hissettim. Yabancı dil dersleri de artık ‘*It is a cat*’ değil ‘*der Man, die Frau, das Kind*’* haline gelmişti. Bir şekilde, Almancanın Batı biliminin özüne daha yakın olduğu hissine kapılmıştım, o dili öğrenmek zevk haline gelmişti. Okul müdürü de yenilikçilerdendi. Reformistlerin çıkarttığı ‘*Ödev*’ dergisinin hararetli bir okuruydu. Kang’ın reform düşüncesini de gizliden gizliye destekliyora benziyordu. Yazılı sınavda diğer Konfüçyusçu hocalar gibi özlü sözleri sormazdı. Bir seferinde ‘*Washington Tezi*’ gibi bir soru sormuş, Konfüçyusçu hocalar da öğrencilerin kulağına eğilip ne olduğunu sormak durumunda kalmıştı. Öğrenciler arasında yeni kitapları okumak yaygınlaşmıştı. Özellikle, müzeci Thomas Huxley’in Çince’ye çevrilen “*Evolution and Ethics*”† kitabı çok tutuluyordu. Ben de bir Pazar günü, çok uzaktaki bir kitabevine giderek almıştım. Kalınca, taş baskı beyaz sayfalı bir kitaptı. Fiyatı tam beş yüz *Bun*‡ tutmuştu. Kitabı bir oturuşta okuyuverdim. Şu an bile başlardaki sayfaları noktasına, virgülüne varana kadar ezbere biliyorum. Birbiri ardı-

* (Ç.n..) adam, kadın, çocuk. (alm.)

† (Ç.n.) Thomas Henry Huxley (1823-1895). Darwin teorisinin önde gelen savunucularından olan İngiliz biyolog. “*Evolution and Ethics* (Evrim ve Ahlak)” 1893 yılında Huxley’in Londra’da yayınlanan makaleler derlemesi içinde yer almaktadır.

‡ (Ç.n.) Dönemin Çin parabirimi. Yuan’ın yüzde biri. Çince’de ‘fun’ ya da ‘fen’ olarak okunur. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

na çeviri kitaplar çıktı. Yabancı dil bilgimiz henüz orjinalini okumaya yetmediğinden Çince çevirilerini okumaktan başka çaremiz yoktu. Temel felsefe kitaplarının çoğu çıkmıştı. Socrates'i öğrendim, Platon'u öğrendim. Stoacıları okudum. Elimize geçen her şeyi okurduk. O dönemde, halk inancında böyle yeni kitapların ele alınması, ruhun yabancılara satılmış olması anlamına geleceği inancı hâkimdi. Toplumun şiddetli aşağılamaları ve tacizleriyle karşılaştık ama biz hiç umursamıyorduk; gönül rahatlığı içinde kendimizi şeytanın kucağına atıvermiştik. Okulda fizyoloji dersleri yoktu ama ağaç baskı anatomi ve kimyevi hijyenle ilgili kitapları okuyup, Çin tıbbının belki bilinçsiz, belki de bilinçli bir aldatmadan başka bir şey olmadığını net olarak anladım. Bu şekilde, yüreğimde bir fırtına koptuğu gibi, Çinli entelektüel sınıfı arasında da reform ve kurtuluş düşüncesi tayfun haline gelmişti. O sıralarda, Ciozu Körfezi'nin Almanya'ya kiralanması başta olmak üzere, Kanton Eyaleti Rusya'ya, karşı kıyısındaki Veihavei İngiltere'ye, güneyde kalan Ganzu Körfezi Fransa'ya kiraya verilmiş, bu ülkeler Çin'de demiryolu ve madencilik başta olmak üzere bir dizi kapitülasyon elde etmişti; eskiden beri Uzakdoğu'ya açılmak için fırsat kollayan Amerika da, Hawaii'yi elde ettikten sonra, daha da uzağa ilerleyerek İspanya ile savaşp Filipinler'i ele geçirmiş, orayı üs olarak kullanıp

Çin'e karşı tuhaf müdahalelerde bulunmaya başlamıştı. Kurtuluş çığlıklarının memleketi sarması çok doğal bir sonuçtu. Fakat Çin'de birbiri ardına talihsiz olaylar patlak veriyordu. 1898 ihtilali bunlardan biriydi. Ondan iki yıl sonra patlak veren Boxer Ayaklanması*, sonunda Çin'in acizliğini bütün dünyanın anlamasını sağlayan ölümcül bir karmaşa oldu. Ertesi yılın Aralık ayında Kouro Okulu'ndan mezun oldum ama maden mühendisi olarak araştırmaya çıkmak konusunda kendime güvenemiyordum. O okula girerkenki amacım maden mühendisi olmak değildi. Günümüz Çin'i için yararlı olmak, en azından bir konuda uzmanlaşmaktı. Öylelikle, okulda üç yıl boyunca madencilikten ziyade, Batı biliminin özünü kavramak için çalıştım. O yüzden, kâğıt üzerinde mezun olmuşum ama maden mühendisliği konusunda hiçbir yeterliliğim yoktu. Yaşım da yirmi bir olmuştu. Bir an önce yaşamım için bir yol çizmem gerekiyordu. Boxer Ayaklanması Çing Hanedanı'nın güçsüzlüğünü sadece Batılı müttefiklerin değil, Çin halkının da anlamasını sağlamış, Çin'in bağımsızlığını koruyabilmek için Çing Hanedanı'nın yıkılması gerektiği düşüncesi taraftar toplamaya başlamıştı. Daha önce yurt dışına il-

* (Ç.n.) Kasım 1899-7 Eylül 1901 tarihleri arasında, Çin'de siyaset, din ve teknoloji alanlarındaki yabancı etkisine karşı bir tepki olarak, yabancı ve emperyalizm karşıtı söylemlerle patlak veren ayaklanma.

tica eden Sun Yat-sen* siyasi örgütlenmesini tamamlayarak Çin Millet Partisi ‘Kuomintang’ı oluşturmuş, bunu Çin devriminin bayrağı haline getirerek ülke içerisindeki destekçilerini yönlendirmeye başlamıştı. Biz Batı sempatzamı öğrencilerin çoğunluğu da o Kuomintang’ın ateşli taraftarları haline gelmiştik. Köhneleşmiş Çing Hanedanı’nı yıkarak Çin halkının yeni ülkesini kuraçak, böylece Batılı müttefiklerin ülkeyi işgal etmesini önleyerek, ülkenin bağımsızlığını koruyabilecektik. Okulu bir kenara bırakıp, doğrudan devrim hareketlerine katılan öğrencilerin sayısı hiç de az değildi. Ben de, o havanın etkisiyle Çin’in bunalımdan kurtulabilmesi için bir devrimin şart olduğunu düşünüyordum, ama bunu gerçekleştirebilmek için de Batı medeniyetinin özünün iyice derinlemesine öğrenilmesinin öncelikli görev olduğuna inanıyordum. Bilgi düzeyim henüz yetersizdi. Hiçbir şey bilmiyordum desem, belki de doğru olur. Okulu bir kenara itip, hemen siyasi hareketlere karışan vatanseverlerin ülkeleri için taşıdıkları endişeyi anlayabiliyordum, ama nihai amaç aynı olsa da, benim düşüncem doğrudan siyasi hareketlere atılmaktansa, Batı ülkelerinin gücünün kaynağını özümseyebilmektir. Bunun bilim olduğunu, o sıralarda henüz kesin olarak söyleyemiyordum, ama içimde Batı medeniyetinin özünü en iyi Almanya’ya giderek

* Sun Yat-sen (1866-1925). 1911’de Çing Hanedanı’nın yıkılışı ile sonuçlanan Çin devriminin örgütleyici önderi, düşünür ve devrim adamı.

kavrayabileceğim düşüncesi oluşmuştu. Yaşamım için nasıl bir yol çizeceğim sorununu da Almanya'ya öğrenim için gittiğimde çözebileceğimi sanıyordum. Fakat yoksuldum. Gücüm ancak memleketimden ayrılıp Nanking'e gelmeye yetmişti. Daha da öteye, binlerce kilometre uzaktaki Almanya'ya öğrenim için gitmek tatlı bir hülyadan başka bir şey değildi. Almanya'ya gitmek ümidimi yitirince geriye tek bir yol kalmıştı. Japonya'ya gelmek. O sıralarda hükümet masraflarını karşılayarak, her yıl belli sayıda bir öğrenci grubunu Japonya'ya göndermeye başlamıştı. Çin'de yazılan kitaplarda da Japonya'dan öğrenilecek çok şey olduğu vurgulanıyordu. Japonya küçük bir ülke iken, nasıl bir anda güçlenmişti? İto, Yamagata, Enomoto, Mutsu gibi önde gelen isimler yalnızca yirmi yıl önce Batı'ya öğrenim için gitmişler, ülkelerinin Batı tehdidi karşısında kalmasına öfkelenerek, yanlarında yüzden fazla öğrenci götürerek, gruplara ayrılıp Almanya, Fransa, İngiltere'de siyaset, mühendislik, işletme, askerlik eğitimi görmeyi başarmışlardı. Sonra da ülkelerinin önde gelen isimleri haline gelerek Asya'nın en güçlü ülkesi haline getirmeyi başarmışlardı. Çin'deki kitaplar Japonya'dan işte böyle övgüyle söz ediyordu. Sonuç olarak da, öğrenim görmek konusunda Japonya'nın çok daha iyi bir ülke olduğu vurgulanıyordu. Nedenleri ise şöyleydi:

1. Mesafe yakın olduğu için masraf az olur, çok daha fazla öğrenci gönderilebilir.
2. Japon yazısı Çin yazısına yakındır, öğrenilmesi kolay olur.
3. Batı bilimi konusunda oldukça ilerideler, Japonlar konuyu oldukça iyi özümsemişler.
4. Japonya ve Çin adetleri, yaşam tarzı birbirine benzer, alışmak kolay olur.

İşte böyle şeyler söyleniyordu. Kesinlikle Japonya denildiğinde kültürüne yönelik bir hayranlık yoktu. Öğrenilmesi gereken Batı medeniyetiydi ve Japonya çoktan Batı medeniyetinin özünü kavramayı başarmıştı. Öyleyse, tutup da Batı ülkelerine kadar gitmeye kalkmadan, hemen yakındaki Japonya’da öğrenim görmek, Batı medeniyetini öğrenmeyi çok daha ucuza getirecekti. Eh, bir an faydacılık düşüncesine kapılarak Japonya’ya öğrenime gitmeyi teşvik kararı alınmıştı da diyebilirim. O sıralarda Japonya’ya öğrenim için gelen öğrenci sayısı çoğalmıştı, ama hemen hemen tamamı bilimi teşvik kitaplarından az çok etkilenecek gelmişlerdi. Ben de öyleydim, Almanya’ya gitmenin imkânsız olduğunu görünce, Japonya’ya gelmeye razı olduğumu itiraf etmeliyim. Hükümetin sınavına girerek kazandım. Japonya nasıl bir yer? Bununla ilgili hiçbir ön bilgim yoktu. Daha önce Japon-

ya'yı görmüşlüğü olan, aynı okuldan mezun bir ağabeyin yanına giderek, Japonya hakkında bilgi edindim. O ağabeyin söylediklerine bakılırsa, Japonya'da beni en fazla bunaltacak şey çorap konusuymuş. Japon tarzı çorapları giyemezmişim, Çin'den bol bol çorap götürmem iyi olurmuş. Bir de, banknot kimi zaman sıkıntı yaratmış, paramı gümüş Japon parası olarak ayarlamamda fayda varmış. Söyledikleri bu kadardı. Hemen gidip, on çift Çin çorabı aldım. Sonra da bütün paramı bir yenlik gümüş Japon parası haline getirdim. Külçe gibi ağırlaşan cüzdanım beni tedirgin ediyordu ama Şanghay'da gemiye binip Yokohama'ya doğru yola çıktım. Fakat anlaşılan o ağabeyin Japonya hakkında bildikleri bir hayli eskiye dayanıyordu. Japonya'da bütün öğrencilerin üniforma giyip, ayakkabı ve ona göre çorap giymeleri gerekiyordu. Çorap getirmenin hiç gereği yoktu. Ayrıca, o insanı utandıracak büyüklükteki gümüş bir yenler Japonya'da çoktan tedavülden kaldırılmıştı. O eski paraları tekrar banknot haline getirirken bir hayli sıkıntı yaşadım. Gerçi bunlar sonraki meseleler ama 1903 senesinin Şubat ayında 22 yaşında Yokohama'ya ulaştığımda *'Japonya, işte burası Japonya'* dedim kendi kendime. Bu gelişmiş ülkede yeni bir ilim alanında uzmanlaşabileceğimi düşününce o ana kadar bir kez bile tatmadığım, sözcüklerle anlatamayacağım bir sevinç içimi kapladı. Almanya'ya gitme arzum da gü-

zelce silinip kaybolacak ölçüde, gerçekten, öylesi tuhaf bir özgürlük sevincini yaşamımda hiç tatmamıştım. Çin'in yeni baştan inşası dışında, öyle bir sevinci tekrar yaşayabileceğimi de sanmıyorum. Sonra, Şimbaşı'ye gidip trene bindiğimde, pencereden dışarıyı seyrederken Japonya'nın dünyanın başka hiçbir yerinde olmadığı kadar temiz bir ülke olduğunu gördüm. Tarlalar, olasılıkla bilinçsizce yapılmıştır ama muazzam güzellikte düzenlenmişti. Ardından gördüğüm sanayi bölgesinde siyah dumanlar göğü bulut gibi kaplamıştı. Fabrikaların arasından sanki insanı rahatlatan bir rüzgâr esiyor gibiydi. O taze düzen ve disiplin, Çin'de asla görmediğim bir şeydi. Daha sonra sabah erken saatlerde Tokyo şehrinde her dolaşmamda, her evde kadınların başlarını el havlularıyla sarmalayıp, kollarını sıyırmış pür dikkat sürme kapıların tozunu almalarını görünce, o şirin halleri bana Japonya'nın sembolüymüş gibi geldi. Hatta sanki Japonya'nın özüne idrak etmişim gibi bir hisse kapıldım. Zaten, ona benzer bir saflık düşüncesine, Yokohama-Şimbaşı arasındaki yolculuğumda kısa bir bakışla bile sahip olabilmıştım. Aşırılık yoktu. Hiçbir yerde tembellikten eser yoktu. Japonya'ya gelmekle iyi ettim, diye heyecandan içim içime sığmaz oldu. Yeteri kadar boş koltuk olduğu halde Yokohama'dan Şimbaşı'ye kadar olan bir saatlik yolculuğun büyük kısmını ayakta geçirdim. Tokyo'ya ulaştığım-

da, daha önceden gelen öğrenciler sayesinde bir pansiyon buldum. Sonra, Ueno Parkı, Asakusa Parkı, Şiba Parkı, Sumida Bendi, Asukayama Parkı, İmparatorluk Müzesi, Tokyo Eğitim Müzesi, Hayvanat Bahçesi, İmparatorluk Üniversitesi Botanik Bahçesi, İmparatorluk Kütüphanesi... Sanki hayal dünyasında yaşıyordum. Tam da senin Sendai şehrini ilk kez gördüğün andaki gibi bir heyecanla, hayır, hayır, belki de on katı bir heyecana kapıldım. Fakat nihayet Kobun Okulu'na girip öğrenim görmeye başlayınca, o tatlı sarhoşluktan yavaş yavaş ayılmaya başladım. Hatta içimdeki o eski kuşku ve hüznün yeniden canlanmaya başladı. Benim Tokyo'ya geldiğim 1903 sıralarında Çin'den gelen öğrenci sayısı da bir hayli artmış, iki-üç yıl gibi kısa bir zaman içerisinde sadece Tokyo'daki sayımız iki bini aşmıştı. Bu öğrencileri kabul ederek, öncelikle Japonca, coğrafya, tarih, matematik gibi temel eğitim veren birçok okul ortaya çıkmıştı. Aralarında, anlamsız ve amaçsız hızlı eğitim programları uygulayarak para kazanmaya çalışan okullar da vardı. Fakat o çok sayıdaki okul arasında bizim Kobun Okulu yabancı öğrencilerin mabedi gibiydi. Okulun ölçeği büyük olduğu gibi, her türlü tesis de vardı. Öğretmenleri de oldukça ciddiydi ama günden güne içimde güçlenen rahatsızlığı bir türlü yok edemiyordum. Bunun nedenlerinden biri, senin de söylediğin gibi kanatları aynı renkte

yüzlerce karga bir araya gelince sefil bir görüntü ortaya çıkıyor ve karşılıklı olarak tahammülsüzlük baş göstermesi gibi tuhaf bir psikoloji doğuruyordu. Evet, seçilmiş bir Çinli öğrenciydim ve seçilmiş olmanın gururunu da yaşamak istiyordum. Lakin, seçilmiş öğrenci sayısı o kadar fazlaydı ki, Tokyo'nun her tarafında dolaşıyorlardı ve kendimi özel hissetme fırsatım olmuyordu. Bahar geldiğinde, Ueno Parkı'nda kirazlar salkım salkım çiçeklerini açmıştı; diyebilirim ki, kıvıll bir bulut gibi görünüyordu. Fakat çiçeklerin altında o seçilmiş öğrencileri kaykılmış, havadan sudan konuşurken gördüğümde kiraz çiçeklerinin en güzel açtıkları o manzarayı tadına vara vara izleyemedim. O seçkin öğrencilerin örgülü saçlarını tepelerinde toplayıp, üzerine kep taktıkları sivri bir yanardağı andıran kafaları için gülünçten başka söyleyecek bir söz bulamıyorum. Aralarında, şık görünmek için, örgülü saçlarını tepede toplamak yerine, başın arkasında yuvarlatıp, yağ gibi bir şeyle yapıştıranlar da vardı. Evet, buluşları takdire değerdii ama keplerini çıkarttıklarında kız mı, erkek mi oldukları anlaşılmıyordu. Arkadan görünüşleri öylesine iticiydi ki, tüylerimin diken diken olmasını engelleyemiyordum. Öte yandan, benim gibi saçlarını kısacık kestirenlere yönelttikleri aşağılayıcı bakışları dayanılacak gibi değildi. Ayrıca, o seçkinler grubu, şehirdeki trenlere sürü halinde bindiklerinde, belki de görgü kuralları ül-

kesinden geldiklerini sergilemek içindir, karşılıklı olarak birbirlerine yer verme yarışına giriyorlardı. Birisi öbürünü oturtması için buyur etse, öbürü bir başkasını buyur ediyordu. Bir başkası ise tutup ilkini buyur ediyordu. Bunun üzerine o ilki işi iyice vıcıklaştırarak bir başkasına sesleniyordu. Yaşlısıyla genciyle, Japon yolcular bu manzarayı bıkkın ifadelerle izlerlerken, yüksek perdeden sesleriyle henüz birbirlerine yer vermeyi beceremediklerinden, trenin hafifçe yana eğilmesiyle üst üste yuvarlanıyorlardı. Bense bir köşede, olanları saklanır gibi izliyordum. Utandığımı haykırmak geliyordu içimden. Fakat yine de onları ayıplayamıyorum. Belki de, öyle davranmak için gösterdikleri masumane çabayı, onlarla aynı durumda olduğum halde, eziklik olarak görmekle kötü bir şey yapmışımdır. İçimdeki hüznün bir diğer nedeni daha vardı. O da öğrencilerin ders çalışmamalarıydı. Çin devrim hareketinin o anki durumunun ne olduğu hakkında bir bilğim yoktu, ama çok sayıdaki irili ufaklı gizli örgüt Sun Yat-sen'in şemsiyesi altında birleşerek büyük bir oluşum haline gelmeyi başarmıştı. Daha önce Japonya'ya iltica eden Kang Yu-vei önderliğindeki reformistler, Sun Yat-sen hareketinin halk devrimi düşüncesini reddetmiş, Kang Yuvei gizlice Japonya'dan ayrılarak Avrupa'ya yolculuğa çıkınca, Sun Yat-sen kanadı iyice baskın hale gelmişti. Ortaya attıkları doktrine dayanarak geniş ta-

banlı hareketlere girişen Sun Yat-sen'in kendisi de Tokyo'ya gelerek Japon dostlarının yardımıyla planlar oluşturmaya başlayınca, Tokyo bir anda Çin devrim hareketinin merkez üssü haline gelivermişti. Çinli öğrenciler de, doğal olarak Çing Hanedanı'nın yıkılması hareketlerine karışarak, dersleri bir kenara itmişlerdi. Bunun vatanseverliğin doğal bir sonucu olduğunu anlayabiliyorum ama o hengâme içerisinde köşeyi nasıl dönebileceğinden başka bir şey düşünmeyenler de vardı. Rezil bir örnek vereyim. Az önce söylediğim hızlı eğitimle sabun imalatını öğrenip, yalnızca bir aylık bir öğrenimle uyduruk bir diploma alarak, hemen Çin'e dönüp sabun imalatına başlayarak köşeyi döneceğini böbürlenerek anlatan tuhaf biri bile vardı. Arada sırada, isim çıkıp da Kanda Surugadai'deki Çinli Öğrenciler Yurdu'na her gidişimde, ikinci kattan sanki müthiş bir arbede çıkmış gibi sesler geliyordu. Hatta o yüzden alt katın tavan sıvası titreşimlerden yer yer dökülmüştü. Her seferinde aynı şeyle karşılaşınca, bir gün idare ofisindeki yaşlı Japon'a ikinci kattaki gürültünün nedenini sordum. Adam buruk bir gülümsemeyle öğrencilerin dans öğrendiklerini söyledi. Ondan sonra, artık o 'seçkin' öğrencilerle bir arada bulunmaya dayanamaz oldum. Şu anki Çin için bilimin hayati önemi var. Batılı müttefiklerin baskısı karşısında ayakta durabilmek için, elbette Çing Hanedanı'nın devrilmesi hareketi acil iş-

lerden biri ama yeni ilimler sayesinde o Batı'nın gücünün özünü kavramak da öğrencilerin asli ödevi değil mi? Aslında üstat Sun'a saygı duyuyorum ve doktrininin yarattığı coşkuyu yaşamak açısından kimseden de aşağı kalmadığımı sanıyorum. Fakat en rahat anlayabildiğim kısmı halk yaşamı hakkında söyledikleriydi. Her an gözlerimin önüne gelen manzara, çocukluktan çıkmak üzereyken, babamın hastalığı düzelsin diye rehinecilerle eczaneler arasında mekik dokuyuşum, ünlü doktor dedikleri üçkâğıtçının sözlerine inanıp düzlük ağacı yumrusu, namuslu çekirge ararken ki biçare halimdi. Hatta uyuyamadığım gecelerde, saçma sapan bir hurafeye aldanıp, ölümle mücadele eden babamın başucunda ruhunu bedeninde tutabilmek için boğazım yırtılırcasına babamın adını haykırışım kulaklarımda yankılanmaya başlıyordu. İşte, Çin halkının hali öyleydi. Şimdi bile, biraz olsun değişmiş değil. Bilgelerin sözleri yaşam içerisinde süs haline getirilmiş, hurafeler her yanı kaplamış, hastalara zorla davul tozu kakalanıyor, ülke günden güne zayıflıyor. Çin halkı için bir şeyler yapmak gerek. Bu içler acısı durum karşısında duyduğum öfkeyle ruhumu bir süreliğine Batılılara esir etmek pahasına da olsa, Batı bilimini öğrenmeye karar verdim. Anneme karşı gelip vatanımı terkettim. Tek bir arzum vardı. Şöyle ki, benimle aynı koşulları paylaşan insanlara yeni bir yaşam sunabilmek. Halk

eğitilmeden, nasıl devrim yapılır?! Reform ne işe yarar?! Üstelik, bu halkın eğitilmesini, eğer biz öğrenciler yapmazsak, kim yapacak!? Çalışmak zorundaydım. Daha fazla, daha fazla çalışmak zorundaydım. O sırada, Çinceye çevrilen *Japonya Reform Tarihi*'ni okudum. Böylelikle, Japonya'nın reform düşüncesinin bir grup Japon Hollanda bilimleri âlimi tarafından ateşlendiğini öğrendim. İşte bu, dedim kendi kendime. İşte bu yüzden Japonya'daki reform hareketi başarılı oldu. Her şeyden önce bilimin gücü sayesinde halkın coşkuyla reform inançlarına bağlanması sağlanmazsa, her türlü devrim hareketi sıkıntıya düşer. Önce bilimin gelmesi gerekir. O reform tarihi kitabını okuyunca, ilk kez kendi yaşamım için bir plan yapmaya karar verdim. Şu anki Çin, bilimin gücüne dayanarak Batılı müttefiklerle mücadele etmeli ve bağımsızlığını korumalı, içeride ise halkın günlük yaşamını iyileştirip, yeni bir yaşam için umut ve çaba aşılamaaya çalışmalıdır. Bu benim gördüğüm bir rüyadan mı ibaret? İsterse rüya olsun. Bu rüyayı gerçekleştirmek için, yaşamımı adayacağım. Bundan sonraki yaşamımda bir parça bile gösteriş olmayacak, belki de aşırı sade bir yaşam olacak. Fakat halkın her bireyi için yeni bir yaşam coşkusu sağlayıp, oradan da devrim inançlarını yerleştirmek gerek. Vatanseverliğin, çok farklı sergileme şekilleri olmalı. Mutlaka hemen siyasi hareketlere girişmek gerekmez. Şu

an artık çok daha fazla çalışmalıyım, dedim. Öncelikle bilimler arasında tıp öğrenmek istedim. Bu alanda yenilikleri kavrama isteğimin oluşmasını sağlayan, o çocukluğumda karşılaştığım doktorun üçkâğıtçılığı oldu. O zamanki öfkem, ülkemi terk etmeme neden olmuştu. Yeni bilimleri öğrenme arzum en baştan itibaren tıp bilimi ile bağlantılıydı. Ölümle mücadele eden babamın başucunda adını haykırırkenki o biçare sesim, kulak zarımı tırmalayıp durdu, isteğimin iyice güçlenmesini sağladı. Öyleyse doktor olayım, dedim. Japonya Reform Tarihi'ne göre, o dönemdeki Hollanda bilimleri âlimlerinin çoğu doktormuş. Hatta Batı tıbbını öğrenmek için önce Hollandaca çalışanların sayısı bir hayli fazlamış. O ölçüde, Japonya'da daha gelişmiş bir tıp, diğer tüm bilimlerden daha önce halka güven vermeye başlamış. Tıp, halkın günlük yaşamıyla yakın bir ilişki içerisinde. Hastalıkları iyileştirmek halk eğitiminin ilk adımı olur. Ben de Japonya'da tıp öğrenip, babam gibi aldatılan hastaları bir bir iyileştirerek, bilimin gücünü idrak etmelerini sağlamalı, onları bir an önce saçma sapan hurafelerin pençesinden kurtarmaya gayret etmeliyim. Sonra, eğer Çin yabancı bir ülkeyle savaşacak olursa da, askeri doktor olarak orduya katılıp, yeni Çin'in inşası için canla başla çalışmalıyım. İşte, kendim için çizdiğim yaşam planı böyleydi. Bu düşünceler içinde çevreme baktığımda, başlarında Fuci Da-

ğî'nın tepesi gibi sivri keplerle banliyö treninde nezaket yarışına girenlerle, sabun imalatına kafa yoranlarla, arbede çıkmış gibi gürültüyle dans öğrenenlerle karşılaşıyordum. Sonra, bu yılın Şubat ayında Japonya göğsünü gere gere kuzeydeki büyük ülke Rusya'ya savaş ilan etti. Japon gençleri cesurca cepheye yöneldiler. Hükümet oybirliğiyle, muazzam savaş harcamalarını kararlaştırdı. Halk her türlü fedakârlığa katlanarak, alarm durumuna geçti. Ben bu savaşı Japonya'nın kazanacağına inanıyorum. Bir ülkenin halkı böylesine tek vücut olabiliyorsa, yenilmesine imkân yok. Bu benim içgüdüm gerçi. Fakat bu savaş patlak verdiğinden beri müthiş bir utanç duygusu yaşıyorum. Bu savaş konusunda, kişisine göre farklı bakış açıları olabilir ama ben bu savaşın nedeninin Çin'in güçsüzlüğü olduğuna inanıyorum. Çin'in kendi ülkesine hâkim olma yeterliliği olsaydı, bu savaş çıkmazdı. Şu haliyle, sanki Çin'in bağımsızlığını korumak için Japonya savaşıyormuş gibi oldu. İnsanın aklına, bu savaşın Çin için büyük bir utanç olduğu düşüncesi geliyor. Japon gençleri Çin topraklarında cesaretle savaşıyor, değerli kanlarını akıtıyor. Ona rağmen, sanki karşı kıyıda yangın çıkmış gibi, Çinlilerin rahat rahat oturup seyretmesini anlayabilmiş değilim. Üstelik aynı yaşlardaki Çinli gençlerin hiçbir şey yokmuş gibi Çinli Öğrenciler Yurdu'nda dans çalıştıklarını görünce kararım netleşti. Bir süre bu

öğrenci grubundan uzaklaşmak istedim. Belki aşağılık kompleksi de denebilir. Pervasız suratlarına baktıkça, utanç duygusuna kapılmadan edemedim. Bir tek Çinli öğrencinin bile olmadığı bir yere gitmek, bir süre Tokyo'dan uzakta bir yerde, her şeyi unutarak kendimi tıp çalışmaya vermek istedim. Artık tereddütlere kapılacak bir zaman değildi. Kocima semti Nagata mahallesindeki Çin konsolosluğuna gidip, taşradaki bir tıp okuluna gitmek isteğimi bildirdim ve sonunda bu Sendai Tıp Uzmanlık Okulu'na geldim. *Elveda Tokyo! Seçilmiş zeki insanlar elveda!* Ayrılık vakti gelip çatığında, kendimi çok yalnız hissettim. Trenle Ueno'dan yola çıkıp, Nippori* adlı istasyonu geçtiğimde istasyonun adı o anki ruh halime öylesine uygundu ki, neredeyse gözyaşlarım akmaya başlayacaktı. Bir süre sonra Mito adlı istasyonu geçtik, burası Çinli üstat Şunsui Şu'nun öldüğü yerd. O yüce 'göçmen kuş'u yitirmiş olmanın sızısını yüreğimde taşısam da, cesaretimi toplayarak Sendai'ye ulaştım. Sendai'nin Kuzey Japonya'daki en büyük şehir olduğunu duymuştum, ama gelip gördüm ki, Tokyo'nun onda biri kadar bile olmayan küçük bir şehirdi. Şehir halkının dili de, nutkum tutulacak kadar olmasa bile, Tokyoluların konuştuğundan farklıydı, anlamakta güçlük çektiğim anlar da oldu. Şehir merkezi gerçekten de güzeldi, Tokyo'daki

* (Ç.n.) Japonca'da 'Güneş Batan Memleket' anlamına gelir.

Kagurazaka'yı andırıyordu. Fakat şehrin geneline bakınca bir şeyler hafif kalıyormuş gibi geliyordu. Japonya'nın Tohoku Bölgesi'nin önemli merkezi olarak anılan bir şehir olmasına nazaran silik bir görüntüsü vardı. Daha kuzeydeki Morioka, Akita gibi yerlerde Tohoku bölgesine özgü tarafların baskın olması doğal. Sendai ise modernleşme yolunda diğerlerinden çok daha öndeydi. Burası Masamune Date* adlı feodal dönem beyinin kurduğu bir şehirmiş. Japonya'da, *der Stutzer*, yani gösteriş budalası anlamında '*Date gibi*' denmesinin, belki de Sendai'nin bu haline bakarak ortaya çıktığını düşündürtecek kadar, anlamsızca büyük şehir havası verilmeye çalışılmış bir yer. Kısacası, özünde öyle olmamasına rağmen Tohoku Bölgesi'nin büyük şehri saygınlığını saplantı haline getirmiş '*Date gibi bir şehir*' olduğundan başka bir şey düşünemedim. Fakat senin az önce söylediğin gibi, kuzey bölgelerinin ücra yerlerinden kalkıp da bu Sendai şehrine gelenlerin, buradaki modernleşmenin muhteşemliğini gördüklerinde hayran kalmaları çok doğal. Zaten bu da, Sendai şehrinin kurucusu efendi Masamune Date'nin Tohoku Bölgesi'nin tamamını etkisi altına alma politikasının hedefinde olan bir şey. O zaman geleneksel öğeler ağırlıkta olsa da, 1904 yılına geldiğimiz şu günde bile taşra beyzadeleri o tavırlarından vazgeçebilmiş değil-

* (Ç.n.) Masamune Date(1587-1636) Date Beyliği'nin kurucusu.

ler. Böyle konuşuyor olsam da, asla bu Sendai şehrine karşı özel bir düşmanlık besliyor değilim. Taşrada, endüstrisi geri kalmış şehir, üzücü ama işte böyle gösteriş budalası bir havada. Bundan itibaren, kendi yaşamımın belki de en önemli zamanlarını Sendai şehrine bel bağlayarak geireceğime göre, bu şehrin karakterini düşünmeden edemiyorum. Bazı hoşnutsuzluklarımı dile getirdim ama belki de ilim yolunda ilerlemek için en uygun olanı bu şehirdeki ortam. Gerçekte, bu şehre geldikten sonra çalışmalarım yolunda gidiyor. Herhalde, bazı şeyler ender rastlanıldıkları için saygıdeğer bulunuyorlar. Ben de bu Sendai şehri için ilk ve tek Çinli ğrenci olduğumdan nezaketle karşılanıyorum. İşte bu, senin söylediğin gibi, hiçbir albenisi olmayan bir karganın bile tek başına durduğunda mürekkep karası kanatlarının ışıl ışıl görünmesine benziyor. Okuldaki hocalar sanki çok önemli bir konuk gelmiş gibi kibar davranıyorlar. Aslında, bu biraz aklımın karışmasına da neden oluyor. Herkesin bana böyle sıcak davranması, doğduğumdan beri ilk kez başıma geliyor. Mutlaka, kurumuş dalda tek başına duran bir kargayı olduğundan farklı görüyorlar. Bu elbette hoşuma gidiyor ama bir yandan da sanki onlara ihanet ediyormuşum gibi bir endişeye kapılıyorum. Aynı sınıftaki arkadaşlar da, herhalde pek Çinlilerle karşılaşmadıkları için, sabahları sınıfta göz göze geldiğimizde, genellikle gülümseyerek se-

lam veriyorlar. Hatta yanımdaki sırada oturan öğrenci, kendisi kalkıp bana kalemtırış, silgi bile ödünç verdi. Aralarında özellikle, Tokyo'daki bir okuldan geldiğini gururla söyleyen Kenci Tsuda adlı uzun boylu öğrenci, sanırım bana karşı özel bir ilgi besliyor. İnce ayrıntılara varana kadar ne yapmam gerektiğini anlatıyor. Önlüğümün kirlendiğini, temizlemeye vermem gerektiğini, yağmur yağdığına giymek için çizme almamı, yani giyeceklerime varana kadar her şeyi öğretmeye çalışıyor. Sonunda kaldığım pansiyona kadar gelerek '*Burası olmaz, hemen buradan çık, benim kaldığım pansiyona geç*' bile dedi. Kaldığım pansiyon Kome-ga-bukuro semti Kaciyamae mahallesindeki Miyagi Cezaevi önündeydi. Hem okula yakındı, hem de yemekleri güzeldi, ama Tsuda'ya göre o pansiyoncu mahkûmlara da yemek veriyormuş, o yüzden pek iyi bir durum değilmiş. Çin'den kalkıp öğrenim görmeye gelmiş seçkin bir öğrencinin mahkûmlarla aynı karavanadan yemek yemesi sadece benim utancım olmakla kalmaz, ülkemin itibarına itibarına gölge düşürürmüş. O yüzden de, bir an önce taşınmam lazımmış. Bunu birçok kez tekrarladı ama her seferinde gülererek, bu durumun benim açımdan hiçbir sorun olmadığını söylesem de, ikna edemedim. Nazik davranmak için yalan söylediğimi, Çinlilerin itibara her şeyden fazla önem verdiğini, mahkûmlarla aynı yemeği yemek konusunu umursamadı-

ğımın yalan olduğunu, hemen onun pansiyonuna taşınmam gerektiğini üsteleyip duruyordu. Çok ciddi bir ifadeyle konuşuyordu ama belki de içinden benimle dalga geçiyordu. Ne düşündüğünü tam olarak anlayabilmiş değildim, ama bana gösterdiği samimiyeti durup dururken reddedersem kızabileceği düşünceyle, çaresiz onun kaldığı Araço semtindeki pansiyona taşındım. Bu kez, cezaevinden uzaklaşmış olmakla birliktem, yemeklerin eskisi kadar iyi olduğunu söyleyemeyeceğim. Her sabah sofraya rendelenmiş, püre haline getirilmiş yerelması çıkartıyorlardı, ama içimden yemek çubuklarını dokundurmak gelmiyordu. Fakat Tsuda bir sabah odama göz atıp o şeyi yemediğimi görünce, hemen hesap sorar gibi neden yemediğimi, aslında besin değerinin çok yüksek olduğunu, mutlaka yemem gerektiğini söyledi. O şeyi miso çorbası ile karıştırıp, pilavın üstüne koyarak yiyince güzel oluyormuş. Ondan sonra her sabah Tsuda'nın dediği gibi yemek zorunda kaldım. O da, kesinlikle kötü bir insan değil, ama her şeye karışacak ölçüde nazik davranması da bunaltıyor bazen. Fakat eh işte, şimdilik Tsuda'nın işgüzarlığı biraz bunaltıcı olsa da, başkaca herhangi bir şikâyetim yok. Her şey yolunda gidiyor. Hatta çok mutlu olduğumu bile söyleyebilirim. Okuldaki derslerin hepsi benim için çok yeni şeyler. Uzun zamandır düşlediklerimi, buradâ gerçekleştirebileceğime inanıyorum. Özellikle Fucino

hocanın otopsi dersleri çok keyifli. Pek öyle farklı bir ders değil ama herhalde hocanın kişiliği derse yansıyor, sadece ben değil, diğer öğrenciler de keyifle dinliyor. Daha önceki yıllarda geçemeyip dersi tekrar alan, yaşlı kurtlar tabir ettiğimiz tiplere bakılırsa, Fucino hoca giyim kuşamı pek önemsemez, okula sık sık kravat takmayı unutarak geldiği olurmuş. Ayrıca, kış günü dizkapağını açıkta bırakacak kadar kısa, eski paltosunu giyer, hep soğuktan titrermiş. Bir seferinde trene bindiğinde, kondüktör onuserseri falan zannetmiş olacak, yolculara son zamanlarda yankesicilerin çoğaldığını, dikkatli olmaları gerektiğini anons etmiş. Böyle daha birçok ilginç şey olmuş. Ancak, çok temiz kalpli biri, derslerini de titizlenerek işliyor. Ona rağmen, herhalde hal ve davranışları yüzünden, sınıftaki o yaşlı kurtlar hocaya karşı biraz laubali davranıyorlar. Hocanın dersinde, ortada hiçbir şey yokken yüksek sesle güldükleri, dalga geçerek gürültü yaptıkları oluyor. İlk derste de, hoca biraz kamburunu çıkartmış, iki koltuğunun altına da kitaplarını sıkıştırmış halde sınıfa girip, kitapları kürsüsüne yığarak sakın bir sesle '*Ben Gankuro Fucino*' diye kendini tanıttınca, o şamatacı tipler kahkahayı basıverdiler. O halini görünce hocaya acıdım biraz. Fakat o ilk derste, Japonya'da otopsi tarihini anlattı. Yanında getirdiği bir sürü kitap eski zamanlardan günümüze kadar, Japonların otopsi konusunda yazdığı kitaplardı.

Gempaku Sugi-ta'nın "*Yeni Otopsi*" ve "*Hollanda Bilimi İncelemelerine Giriş*" gibi kitapları da vardı. Sonra Gempaku ve arkadaşlarının Kozukappara'daki idam alanında kadavralara nasıl heyecanla otopsi yaptıklarını, hoca o sakin haliyle çok güzel anlattı. O ilk ders, benim için çok yol gösterici oldu, gerçekten çok etkilendim. Artık hedefimi rahatlıkla söyleyebilirim: Çin'in Gempaku Sugita'sı olmak. Sadece bu. Çin'in Gempaku Sugita'sı olacak, Çin'in modernleşmesi için çabalayacağım."

O gün Matsushima'daki pansiyonda, o zaman yirmi dört yaşında olan Çinli öğrenci Zu, aşağı yukarı içini böyle dökmüştü.

Elbette o akşam, Zu böyle uzun uzun Çin'deki durumu, kendi yaşam öyküsünü sırasıyla anlatmış değildi. Biraz içince benimle sabaha kadar konuştuklarını daha sonradan edindiğim bilgilerle az çok tamamlayarak yukarıdaki şekilde toparladım. Neticede, o akşam Zu'nun içini dökmesi karşısında bir hayli etkilenmiştim. Benim gibi sadece babası doktor olan büyük erkek evlادın kendisinin de doktor olmak istemesi gibi sıradan bir istekle değil de, uzaklardan denizi aşarak gelmiş olması, bu eyleminin derinlerinde yatan gerçekler ve sarsılmaz kararlılığı nutkunun tutulmasına yetecek ölçüdeydi. Bu yabancı bir ülkeden gelen seçkin öğrenciye karşı duyduğum saygı tazelenmiş, bir şekilde o yüce hedeflerinin gerçekleşmesine yardımcı olmak istemiş-

tim. Elimden hiçbir şey gelmeyeceği halde, içimde bir şovalyelik duygusu doğmuştu. Zu benim onun kardeşine benzediğimi söylemişti ve ben de sadece Zu ile konuştuğum anlarda kendi şivem konusundaki sıkıntılarımı bir yana bırakabilmekten gizli gizli sevinç duymuştum. İşte bunlar, ikimizin dostluğunu ayakta tutan temellerdi. Fakat tutup da bir neden aramaya gerek yok. Yalnızca, halk arasında söylendiği şekliyle birbirimize ‘*kanımız kaynamış*’tı. Bu mucize, bazen farklı ülkelerden iki kişinin arasında da oluşabiliyor demek ki. Fakat bu Japonya’nın en iyi  manzara-sından biri olduğu söylenen Matsuiima sahilinde garip bir şekilde birbirine bağlanan iki yalnız insanın, hiçbir içten pazarlığın ya da gizli hesabın olmadığı, deyimini yerindeyse son derece cömert dostluğunu, arada sırada rahatsız eden şeyler de oldu. İki kişinin pervasızca dostluğunu sürdürebilmesi, belki de bu dünyada mümkün değil. Mutlaka, bir üçüncü kişinin kısıtlaması, kuşku-ları, hatta alayları işin içine karışıveriyor. O Matsuiima’da ki pansiyonda çekingenliği bir yana bırakıp, aklımıza gelen her şeyi konuşmuş, beraberce glmştk. Ertesi gün birlikte trenle Sen-dai’ye döndüğümüzde bir sonraki gün okulda görüşmek üzere szleşerek, aklımızdan bile geçmeyecek lde keyifli bir seya-hat gerçekleştirdiğimiz için karşılıklı saygıyla teşekkür ederek ayrılmıştık. Ertesi sabah, yeni arkadaşımla tekrar buluşabilecek

olmanın verdiği coşkuyla, kaldığım pansiyonun sahiplerini bile şaşırtacak kadar erkenden kalkarak okula koşmuştum. Ancak, Zu'ya ne sınıfta ne de bahçede rastlayabildim. O gün sıkıntılı bir ruh haliyle farklı hocaların derslerine girdim. Ben bu tıp okuluna, Zu kadar ciddi bir amaçla girmemiş olduğumdan, o dersleri pek de matah bulmadığım gibi, öyle taze şeylerle karşılaştığım hissine de kapılamadım. Fucino hocanın dersine de o gün ilk kez katıldım ama, Zu'nun öylesine övgüyle anlattığı ölçüde bir ders değildi. Tam o sıralarda, Fucino hoca dersinde genel kemik bilimi konularını bitirmiş, alt konulara geçmişti. Ancak, gerçek ölçülerindeki omurilik kemiği modelini yanına koyarak, sanki bir akıllı telefonuna aitmiş gibi okşayarak çevirip, dersi alan öğrencilerin tamamının konuyu anlaması için özenle anlattığı bir dersti. İyi niyetli mi desem, aşını ciddi mi desem, benim gibi sabırsız biri için biraz iticiydi, sonunu getiremeyeceğim hissine kapılmıştım. Otopsi biliminin zaten öyle bir konu olduğunu sonradan öğrenmiştim, ama yine de, Fucino hocanın coşkuyla aynı şeyi tekrar tekrar anlatması karşısında bir hayli bunalmıştım. Kılık kıyafet açısından da, o gün kravatını muntazam takmıştı ve aykırı bir ermiş görüntüsünden eser yoktu. Kemikli esmer yüzünde ciddi bir hava vardı. Metal çerçeveli gözlüğünün arkasında kalan gzlelerinde dört yn istisnasız yakalamaya çalışan bakışlar hâkimdi.

Sempatik bulmak bir yana, diğer hocalardan çok daha korkutucu gelmişti. Buna rağmen, Zu'nun anlattığı gibi, sınıfın arka sıralarını dolduran o yaşlı tilkiler, ortada hiçbir şey olmadığı halde gülüşüyor patırtı çıkartıyorlardı. Gördüğüm kadarıyla o tekrar öğrencileri Fucino hocanın bu aşırı ciddi bir tavırla ders anlatmasının baskısı altında, belki de kendilerini ispat etmek için, *'biz eski kurtlarız, bu ders komediden başka bir şey değil, çömezler, sizin de kendinizi o kadar kasmanıza hiç gerek yok'* demeye çalışır gibiydiler. Belki de, o tiplerin tamamı Fucino hocanın dersinden kaldıkları için, intikam isteğiyle o anlamsız gürültüleri çıkartıyorlardı. Her neyse, Fucino hocanın dersi, kesinlikle sempati duyabileceğim bir şey değildi, aksine başımı ağrıtabilecek ölçüde ciddi, monoton bir dersti. Aslında, baş ağrısı hissine kapılmak için özel bir nedenim de vardı. Bu hoca, dersini anlatırken kelime seçimine ve telaffuzuna özen gösteriyor gibiydi. Ben de kendi taşra şivem konusunda sıkıntılı olduğum için, başkalarının aynı tedirginliği yaşadıklarını hissetmekte hassastım. O yüzden de, başkalarından daha fazla baş ağrısı hissetmiş olabilirim. Hocanın feci bir Kansai şivesi vardı. Bunu belli etmemek için bir hayli çalışıyor gibiydi, ama Zu gibi bir yabancıнын bile anlayabileceği ölçüde, konuşurken sık sık Kansai aksanı ortaya çıkıveriyordu. Durum bu açıdan bakınca, daha sonra Fucino hoca, Zu ve benim

aramda oluşan bağın, Japonca konuşmaktaki sıkıntı ortaklığın-
dan kaynaklandığını bile söyleyebilirim. Fakat bu tahminim bel-
ki de bir şaka gibi gelecektir. O sıralarda, benim taşra aksanım
konusunda bir hayli sıkıntılı olduğum bir gerçek, ama bunun ger-
ekten de Zu ile tanışıklığımızın başlangıcında aramızda bir duy-
gudaşlık oluşmasını sağladığını daha önce de belirtmiştim. şu an
bile bunu inkâr etmek gibi bir niyetim yok. Fakat daha sonrasına
baktığımda, bizi bağlayan şeyin öylesine basit bir neden olmadı-
ęını biraz glce vurgulama ihtiyacı hissediyorum. Pekiyi, ara-
mızdaki bağın oluşmasındaki neden neydi acaba? Aslında bunu
ben de tam olarak anlayabilmiş değilim. Tek bir szckle ifade
edemem ama, ‘*kanımız kaynamıştı*’ gibi bir açıklama, Zu ve be-
nim gibi iki genç insanın karşılıklı olarak içini aması için kulla-
nıldığında kulağa çok doğal gelebilir. Ancak, bu bağa Fucino ho-
ca da dâhil olduğunda ‘*kanımız kaynamıştı*’ demek edepsizlik
olacaktır. Gerçekte, o andan sonra üçümüz arasında oluşan bağ,
Japonca sıkıntısı konusunda ortaklık ya da ‘*kanımızın kaynaşma-
sı*’ gibi kavramların çok ötesine geçen, daha büyük bir şeye y-
nelik güven ve çaba idi, ama o şeyin ne olduğunu bir türlü anla-
yabilmiş değilim. Karşılıklı saygı dedikleri miydi, komşu sevgisi
miydi, yoksa dürüstlük müydü? Hayır, hayır. Bunların tümüne
baskın gelen, çok daha güçlü bir şeydi. Belki de, Fucino hocanın

diline doladığı ‘*Doğu’nun özü*’ bu arayışına bir karşılık olabilir mi, bilemiyorum. Fucino hocanın Kansai aksanından başlayıp, konuyu nerelere getirdim. Kısacası, daha sonra bizim aramızda oluşan bağ, Japonca sıkıntısı konusunda ortaklıktan kaynaklanmıyordu. O bağı, sadece buna dayandırmak büyük haksızlık olacaktır. Söylemeye çalıştığım sadece bu. Aramızdaki bağı özünün ne olduğu konusunda bir hüküm yürütmek beni aşıyor. Nihayetinde düşünürlerin fikirlerine başvurmaktan başka bir çare olmasa gerek. Sadece minnetle andığım hocamı ve eski dostumu oldukları gibi anlatmam benim için yeterli. Daha fazlasını istemek gibi bir maymun iştahına kapılmadan, bu cılız hatıratı yazmaya devam edeyim.

O Matsushima’daki garip tesadüften sonra, Zu ile aramızda oluşan dostluğun arada sırada rahatsızlıklara maruz kaldığını yazmıştım. Bu rahatsızlığın kaynağı, gerçekten de çok erken ve ummadığım bir yerde ortaya çıkıverdi. O gün Zu ile buluşacak olma ümidi ve sevinciyle her gün olduğundan çok daha erken bir saatte okula gelmişim, ama onu bulamadığım gibi, büyük bir hevesle girdiğim Fucino hocanın dersinde de hayal kırıklığına uğramıştım. Biraz içine kapanık bir halde, eğlenceli hiçbir tarafı olmayan o günün bitiminde, derslerden sonra okulun kapısından çıktığım anda arkamdan gelen sesle olduğum yerde çakılı kalı-

verdim.

“Hey, bir bakar mısın?” Arkamı döndüğümde, uzun boylu, büyük burunlu züppece bir tavırla gülümseyen bir öğrenci duruyordu. Zu ile dostluğumuzu rahatsız eden ilk kişi de buydu. Adı, Kenci Tsuda.

“Seninle konuşmak istediğim bir mesele var” Kibirli bir edayla konuşuyordu. Fakat aksanı düzgündü. Herhalde Tokyo’ludur, diye geçirdim içimden. “İçibanço tarafında bir yerlerde akşam yemeği için eşlik eder misin?”

“Hıı.” Tokyo’lular karşısında dilimi yutuverirdim genelde.

“Anlaştık o zaman.” Önüme düşüp yürümeye başladı. “Nereye gitsek? Tokyo-en’in eriştesi yağ kokuyor yenmez şimdi. Brothers’de biftek desek, o da kayış gibi sert oluyor. Doğru dürüst bir şey yok aslında. Öylesine gidip, rastgele küçük bir lokantada tavuk haşlama yemek en doğru tercih olur herhalde. Ya da, sen daha iyi bir yer biliyor musun?”

“Hayır, aklıma özel bir yer gelmiyor.” İpleri tamamen ona teslim edivermişim. Bu Tokyolu gibi pek alakam olmayan bir öğrenci acaba benimle ne konuşacaktı? Biraz huzursuz olmuş-tum, ama o benim ne düşündüğümü umursamıyormuş gibiydi. Kafasına estiği gibi konuşmaya devam ederek, sanki benim üstümmüş gibi bir edayla önüme düşünce, bir taşralı olarak buruk

bir gülümsemeyle de olsa peşine takılmaktan başka bir şey elimden gelmemişti.

“Öyleyse, hele bir İçibanço’ya gidelim. Belki yeni bir yer keşfetmiş oluruz. Soslu yılanbalığı fileto ızgarası yapan yerler varmış, ama Sendai’nin yılanbalığı biraz sinirli oluyor.” Sanki yemek konusunda uzmanmış gibi konuşmaya devam ediyordu. Yılanbalığının sinirinin nasıl bir şey olduğu, aradan kırk yıl geçtikten sonra bugün bile, zihnimi kurcalayan bir bilmecedir. Sonra, Sendai şehrinin en canlı semti olan doğu tarafındaki İçibanço’ya giderek ‘öylesine, rastgele’ küçük bir lokantaya girerek, yine onun kullandığı ifadeyle ‘*en doğru tercih*’ olan haşlama tavuğu didiklemeye karar verdik. Oğlan masada karşıma oturur oturmaz, kartvizitini çıkartıp önüme koydu. ‘*Sendai Tıp Uzmanlık Okulu, Sınıf Temsilcisi, Kenci Tsuda*’ yazıyordu. O yazıya bakarak, onun tıp okulunun bir hocası olup da sınıf temsilcisi mi olduğu, yoksa bir öğrenci mi olduğu, hatta hangi sınıfın temsilcisi olduğu hiç anlaşılmıyordu. Belki onun amacı da buydu. O zamanlar tıp uzmanlık okulu öğrencileri günümüzden farklı olarak, toplumda saygıyla karşılanırlardı ve okudukları okulun adını kullanarak kartvizit bastıran öğrenci sayısı da çoktu. Ancak, böyle ne idüğü belirsiz bir unvanla kartvizit bastıraniyla, sanırım çok nadir karşılaşıldı.

“Ooo, memnun oldum” dedim, içimden yükselen gülme isteğini bastırarak. “Benim kartvizitim yok, ama adım Takaşi...” diye kendimi tanıtmak isterken sözümü kesti.

“Gerek yok, biliyorum. Takaşi Tanaka. X Ortaokulu çıkışlısın. Sen sınıftaki gözlem altında tutulması gereken öğrencilerdensin. Doğru dürüst okula bile gelmiyorsun.”

İçimi bir öfke kaplamıştı. Okula gitmiyorum diye ‘*gözlem altında tutulması gereken öğrenci*’ diye nitelendirilmeyi abartılı bulmuştum. Edepsizlikten başka bir şey değildi. Sustum.

“Şaka, şaka” dedi gülererek. “Seninle ilgili olarak, dün Zu ile uzun uzun konuştuk. İkiniz Matsuşima’da bir pansiyonda gece boyu, sabaha kadar uyumadan sohbet etmişsiniz. Zu o yüzden soğuk almış, hasta yatıyor şimdi. Onun ciğerleri biraz zayıftır, sabaha kadar uyanık tutmak gibi şeyler yapmamak gerek.”

O an anımsayıverdim. Matsuşima’da geceleyin konuşurken, Zu işgüzar bir öğrencinin aşırı nazik davranışı karşısında sıkıntıya düştüğünü anlatmıştı. Evet, galiba o öğrencinin adının Tsuda olduğunu da söylemişti. Demek karşımda oturan yemek uzmanıyla, Zu’ya yerelması püresini nasıl yemesi gerektiğini öğreten aynı kişiymiş.

“Ateşi mi var?”

“Evet. Gerçi pek önemli bir şeyi yok gibi, ama bünyesi pek

güçlü değildir. Eh, iki üç gün dinlenmesini, okula gitmemesini söyledim. Nedense, yabancılar insanı uğraştırıyor işte. Bu arada, tavuk haşlama mı söyleyelim? Sake de içeriz, değil mi?”

“Evet, olur.”

“Et sert olursa zor yenir. Haşlamadan önce didiklemelerini söyleyelim mi? Böylece sorun olmaz.”

Elimde olmadan gülüverdim. Tsuda’nın üst çenesindeki dişlerin tamamının takma olduğunu fark etmiştim. Brothers’taki bifteğin kayış gibi olması, yılanbalığının sinirli çıkması, tavuk etini haşlamadan önce didiklemelerini istemesi, bunların hepsinin o takma dişlerle alakalı olduğu düşüncesi aklımdan geçivermişti.

“Gerçekten de öyle” dedi Tsuda, niçin güldüğümü anlamamıştı. “Sümük gibi çorbanın içinde sert tavuk eti yenecek gibi değil. Taşrada tavuk eti yerken, haşlamadan önce didikletmeli.”

Sonra didiklenmiş tavuk ve sakemiz geldi. Tsuda kendisi tencereyi ortadaki ateşin üzerine koyup, yemeğin kıvamını ayarladı. Karşılıklı olarak birbirimizin kadehlerine sake sunduk.

“Bak, yabancılarla arkadaşlık ederken çok dikkatli olmazsan sorun çıkar sonra. Biliyorsun, şu an Japonya savaşta. Bunu unutmaman gerekir” diye konuşmaya başladı. Ses tonu garipleşmişti.

Şaşırmıştım. “Nasıl yani?”

“Nasıl yanisi var mı? Ben Tokyo’da vilayet okulundan mezunum. Bu savaş başladığından beri Tokyo’daki gerginliği bir görebilseydin keşke. Böyle bir taşra şehrinde hayal bile edemezsin.” Gerçekten, ortam tuhaf bir şekilde gerilmişti. “O Çinli öğrencilerden Tokyo’da binlerce var. Hiç de nadir karşılaşılan bir şey değil.” Herhalde artık sadede gelmek üzereydi. “Fakat bu yabancı öğrenci sorunu üzerinde çok dikkatli düşünmek gerek. Ne de olsa, Japonya şu an kuzeydeki çok güçlü bir ülkeyle savaş halinde. Baksana Port Arthur hiç de düşürülecek gibi değilken, Rusların Baltık Donanması da Doğu Asya’ya doğru yola çıkmış. Durum iyice zor bir hal alıyor. Böyle bir zamanda Çin hükümeti, Japonya’ya karşı dostane bir havada tarafsızlığını koruyor, ama bu da her an değişebilir. Zaten Çin hükümeti de şu aralar sallantıda. Senin gibilerin anlayacağını sanmam, ama devrim hareketi Çin içerisinde iyice güçlenmiş durumda. Eh, tavuğumuz da pişti, buyur bakalım. Çok pişirince sertleşir bu sefer. İşte o devrim hareketinin en ateşli öncüleri bu Japonya’daki öğrenciler olunca sorun çetrefilli bir hal alıyor. Bu meseleleri başkalarıyla konuşmayasın sakın, sorun olur. Bu konuşma aramızda kalsın. Benim Çin konusunu neden bu kadar iyi bildiğime gelecek olursak, Seizo Tsuda adını duydun mu hiç? Benim amcam olur. Duymamış olamazsın. Öyle ya, buralar taşra elbette. Kendi akrabam hakkında

benim söylemem biraz tuhaf belki, ama şu anki Japon dışışlerinin en faal gençlerden biridir. Adını duymamışsan, pek fazla bir şey ifade etmeyebilir. Neyse, amcam öyle bir adam olunca, doğal olarak ben de dışışleri konusunda bir hayli bilgiliyim işte. Yahu, bu tavuk feci bir şey. İçine yumurta da katıp iyice karıştırmak lazım. Cimrilik etmişler. Baksana tavuğu buladıkları unun kokusu kalmış. Taşra işte. Neyse yiyelim bari. şu devrim hareketi konusu, bu bir sır. Bu masada kalsın. Sonra tamamen unutmak üzere dinle. şu an hareketin merkezi Tokyo. şaşırdın değil mi? Daha açık anlatayım. Tokyo'daki Çinli öğrenciler, hareketin dinamosu durumunda. Nasıl? Konuşmamız keyifli bir hal aldı değil mi?"

Fakat anlattıklarından bir parça bile keyif almıyordum. Çin devrim hareketi konusunu, böyle gelişigüzel yapılan bir '*bu masada kalacak konuşma*' öncesinde, gerçek durumun ne olduğunu Zu'dan ayrıntılarıyla dinlediğim için, söylediği hiçbir şey şaşırtıcı gelmiyordu. Yalnızca, bu dışışleri feriştahının anlattıklarını arada başımı sallayarak dinliyordum. Aslında, kendimi tamamen yemeğe vermiştim. Taşralı olduğumdan, şikâyet ettiği o tavuk yemeğinde un kokusunu hissetmediğim gibi, aksine çok da lezzetli gelmişti.

"Sorun şu. Bak, bu gece otur iyice dışün. Çin hükümetinin para vererek Japonya'ya gönderdiği öğrencilerin, aynı Çin hükü-

metini devirmek için eyleme kalkışmaları çok tuhaf. Bu durumda, sanki Çin hükümeti kendini devirmeleri için gerekli parayı çıkartıp o öğrencilere veriyormuş gibi oluyor. Japon hükümeti şimdilik, bu Çinli öğrencilerin devrim hareketini bilmezmiş gibi davranıyor. Fakat Japonya’da bazı çevreler bu hareketi hararetle destekliyor. Sakın şaşırmayasın. Çin devrim hareketinin önderi, Sun Yat-sen adlı kahramanları çok erken bir zamanda Japonya’da bilmem ne Miyazaki adlı bir adamın evinde saklanmış. Sun Yat-sen. Bu adı aklında tut. Müthiş bir adammış. Aslan gibi gözü pek biriymiş. Japonya’daki Çinli öğrenciler de bu adamın bir dediğini ilâletmiyorlarmış. Bu müthiş kahramanın akıl hocası da, işte o demin söylediğim bilmem ne Miyazaki adlı adammış. Japon hükümetiyle alakası olmayan bir adam. Püf noktası burası işte. Japon hükümeti bilmiyormuş gibi davransa bile, bu devrim hareketi Japonya’nın başkenti Tokyo’da örgütleniyorsa, Çin hükümeti Japonya’ya karşı ne hisseder? Barış zamanında olsa sorun yok. Çin gibi muazzam gelenek ve kültüre sahip bir ülkeyi, Batılı müttefiklerin istilasından kurtarmak için devrim yapılması gerekiyorsa, Çin hükümetinden çekinecek hiçbir durum yok. Ben de gider, Sun Yat-sen hareketi için elimden geleni yaparım. Her Japon bu kahramanlığı gösterir. Japon ruhunun özünde kahramanlık yatar zaten. Fakat bana bak, Japonya şu an kuzeyin o güçlü

ülkesiyle, ülkemizin kaderini belirleyecek bir savaşa girmiş durumda. Eğer Çin hükümeti, Japonya'ya karşı soğukluk hissetmeye başlar ve şu anki dostane tarafsızlığımı değiştirerek, Rusya tarafına kayarsa, sonuçlarını bir düşün. Bu savaş Japonya için iyice güç bir hal alır. İşte burası. Anladın mı? Dış ilişkilerin püf noktası işte burası. Bir tarafta savaş, öbür tarafta diplomasi. Tuhaf olan ne?! Adam gibi dinlesene. Devletimizin gerçekten en önemli sorunu. Sen deminden beri durmadan içiyorsun, hesaba yetecek paran var mı bari? Bende o kadar para yok. Sende ne kadar var? Önce ülkemizin mali durumuna bakmazsak, savaşın neticesinden endişe etmek gerek. Çabuk bak bakalım. Bak da söyle.”

Cüzdanımı çıkartarak, içinde ne kadar kaldığını kontrol edip, ‘*dışişleri bakanı*’na rapor ettim.

“Tamam o zaman. O kadar varsa yeter. Bende de elli, altmış sen kadar var. Biraz daha içelim. Artık bu tavuğu yiyemeyeceğim. Hafif bir şeyler isteyelim, tofu falan gibi. Taşra yemekleri işte, insan bir türlü yiyemiyor.”

Fakat ben hala yemek konusunda söylediklerinin takma dişleriyle alakalı olduğunu düşünüyordum. Tencereyi kaldırıp, sake karafımızı yenilediler.

“Amma yiyor, amma içiyorsun ha!” dedi, tam getirdikleri tofuyu üfleyerek yemeğe çalışırken. Bir elimde de sake kadehini

tutuyordum. O halime sanki çok sefil bir şey görmüş gibi bakarak “İkiniz Matsuşima’da bir hayli içmişsiniz. Biraz ayrıntıya giriyor olabilirim, ama hesabı kim ödedi? Bu önemli bir nokta.” Ses tonu değişmişti. Yemek çubuklarını masaya bırakarak yanıtladım.

“İkiye böldük. Tamamını ben ödeyecektim ama, Zu izin vermedi.”

“Olmadı işte! Bu yaptığın hiç doğru değil. Bir kişinin yaptığı herkesin ayıbı olur. Sen, artık Zu ile arkadaşlık etmekten vazgeç. Devlet politikasına aykırı davranıyorsun. Zu ne derse desin tamamını senin ödemen gerekirdi. Yabancı birisiyle arkadaşlık ediyorsan kendini bir diplomat olarak düşüneceksin. Her şeyden önce, tüm Japonların nazik olduklarına inanmalarını sağlamak gerek. Amcam, o yüzden bir hayli sıkıntı içerisinde. Neden dersen, şu an savaştayız. Tarafsız bir ülkenin insanlarına karşı diplomasi politikasına uygun davranmak gerekir. Özellikle de Çinli öğrencilere karşı. Bunlar, Çin hükümetinin görevlendirdiği öğrenciler oldukları halde Çin hükümetini devirme hareketine karışmışlar. Burada yapılacak bir hata, Japon hükümetinin şu andaki diplomasi politikasına zarar verir. Bir yandan nezaket göstermek ve bir yandan da yönlendirebilmek, şu an bir diplomatın mutlaka sahip olması gereken bir meziyet. Karşı tarafa güçsüzlü-

ğümüzü belli etmemeliyiz. Birlikte eğlenmeye gidecek olduğumuzda da hesabı biz ödemeliyiz. En ufak bir sendeleme olmamalı. Ben de bir hayli sıkıntısını çekiyorum bunun. Geçenlerdeki sınıf toplantısında, sen katılmamıştın gerçi, bundan sonra da katılma istersen, işte o sınıf toplantısında Fucino hoca, sınıf temsilcisine, yani bana, yabancı öğrencilerle arkadaşlık ederken dikkatli olmamızı söyledi.”

Bu son sözünü duymazdan gelemezdim. Bir şekilde Fucino hocanın ihanetine uğramış gibi hissettim kendimi.

“Haydi canım! Fucino hocanın böyle diploması saçmalıklarıyla ne alakası var?!”

“Neresi saçmalık!? Edepsizliğin de bir sınırı var. Vatan hainisin sen! Savaş sırasında, üçüncü ülke vatandaşlarının casus olmaları ihtimali de var. Özellikle Çinli öğrenciler, hem de devrim hareketi içinde olanlar. Devrim hareketini gerçekleştirebilmek için, her an Rusya’dan yardım dilenmeye kalkabilirler. Gözden kaçırmamak gerek. Bir yandan nezaket gösterip, bir yandan kontrol edeceksin. İşte onun için, ben o yabancı öğrenciyi çeke çeke kendi kaldığım pansiyona getirdim. Bir yandan yardımcı olmaya çalıştığım gibi, Japonya’nın diploması politikasına da çeşitli açılardan faydalı olmaya gayret ediyorum.”

“Nedir o çeşitli açılar? İkiyüzlülükten başka bir şey değil.”

Ben de bir hayli sarhoş olmuştum.

“Bana nasıl ikiyüzlü dersin. Sen tam bir vatan hainisin. Ser-serinin tekisin.” Yüzünün rengi değişmişti. “Kalın kafalı ahmak! Taşradan da böyle serseriler çıkıyor işte. Baksana amcamın adını bile duymamışsın. Biraz daha yetiştir kendini. Zaten sınıfta kalırsın herhalde. Çık git! Yediğinin içtiğinin parasını öde, çık git! Zaten tavuğun da, tofunun da neredeyse hepsini sen yedin.”

Cüzdanımdaki paranın tamamını masaya fırlatıp sessizce kalktım.

“Hesaplaşalım istersen!” Tsuda bağırırken, elleriyle dizlerinden destek alarak doğrulmaya çalışıyordu.

Buruk bir gülümsemeyle yanıtladım. Sadece “İyi akşamlar” diyerek dışarı çıktım, ama keyfim iyice kaçmıştı. Aklımda yalnızca ertesi gün Fucino hocanın karşısına çıkıp, öyle bir laf edip etmediğini sormak vardı. Zu’nun casus olabileceği, benim vatan haini ve serseri olduğumun söylenmesi karşısında bir şeyler yapmalıydım. Vilayetin arkasındaki pansiyonuma dönüp, kuyu suyuyla yüzümü, ellerimi ve ayaklarımı yıkadım. Biraz rahatlamıştım, sabaha kadar deliksiz bir uyku çektim.

Ertesi sabah, kararlılıkla okula yollanıp, ders başlamadan önce Fucino hocanın odasına giderek kapısını çaldım. İçeriden hocanın sesi geldi. “Gir!” Tereddüt etmeden girdiğim oda sabah

güneşiyle dolmuş, hoca kaval kemikleri, kaburga kemikleri ve kafatasları modelleri arasına gömülmüş halde sakın sakın gazetesini okuyordu. Döner koltuğuyla benden tarafa dönerek, gazetesini masasına bıraktı.

“Ne vardı?” Hoca kendi odasında, sınıfta olduğundan çok daha nazikti.

“Şey, üçüncü ülkeden insanlarla arkadaşlık etmememiz mi gerekiyor?”

“Ne, ne dedin?” Hocanın Kansai aksanı iyice belirginleşmişti.

“Konu Zu adlı Çinli öğrenci.” Hocanın Kansai aksanını duyduğumda ister istemez gülüverdim. Artık sakince konuşabiliyordum. “Dün, biri Zu Cucin ile arkadaşlık etmemem gerektiğini söyledi.”

“Kim o?”

“Adını söylemem. Buraya onu şikâyet etmek için gelmiş değilim. Yalnızca hocam, bu lafı sizin söylediğinizi duyunca, doğru olup olmadığını sormak istedim.”

Fucino hocaya karşı, aynı Zu ile birlikte olduğum zamanki gibi, söylemek istediklerimi rahatlıkla konuşabilmişim. Bunun nedeniyle ilgili olarak, daha önce de bir kaç kez değinmişim, ama neticede bu Fucino hocanın ya da Zu’nun karakterinden

kaynaklanan bir durum da olabilir. Nedendir bilmem onların yanında kendimi rahat hissediyordum.

“Çok tuhaf” dedi hoca, hoşnutsuz bir ifadeyle bıyıklarını sıvazlarken. “Ben neden böylesine saçma sapan bir laf edeyim ki?”

“İyi de” dedim, dudaklarımı büzerek. “Sınıf toplantısı esnasında siz...” diyecek oldum.

“Haa, Tsuda değil mi? Amma tuhaf çocuk ya!” diyerek güldü.

“Öyleyse, yalan mı?”

“Hayır, konuştum. Evet, ben söyledim.” Aniden ses tonu dersindeki gibi bir hal almıştı. “Okulumuza ilk kez bir Çinli öğrenci geldiğini; böyle biriyle tıp çalışmak, dar anlamda Çin’de yeni tıp biliminin doğuşunu sağlamak anlamına geleceği gibi, geniş anlamda karşılıklı olarak bir an önce yardımlaşarak Batı tıbbının Doğu dünyasında özümсенmesine, dolayısıyla tüm dünyada tıp biliminin gelişmesine katkı sağlayacağını; sınıf temsilcisinin de bunun idrakinde olması gerektiğini, evet, o sınıf toplantısında Tsuda’ya söyledim. Bunun dışında hiçbir şey konuşmadım.”

“Demek öyle oldu” dedim, omuzlarımdan sanki bir yük kalkmıştı. “Savaş sırasında üçüncü ülke insanların casus olma

ihhtimali varmış, diye...”

“Ne diyorsun? şuna bir baksana!” Hoca masasındaki gazete-yi önüme doğru itekledi. Gazetenin üst manşetinde büyük harf-lerle “Akasaka Kasrı’nda İmparatorluk Resepsiyonu: Japon ve Yabancı 4912 kişi” diye yazıyordu. Gerisini anlamak için, met-nin tamamını okumaya gerek yoktu.

“Ülkemizin aydınlık geleceği için çok daha ümitli olmamız gerek” dedi, gözlerini kısarak, sakın bir ses tonuyla. “Milli er-dem demek daha mı doğru olur bilmem, ama savaş sırasında bu-nu çok daha güçlü hissediyorum.” Aniden ses tonunu değiştirdi. “Zu senin yakın arkadaşın mı?”

“Hayır, kesinlikle öyle yakın arkadaş falan değiliz ama, bundan sonra onunla dost olmak niyetindeyim. Zu, benden çok daha yüce ideallerle gelmiş bu Sendai’ye. Babasının hastalığı yü-zünden on üç yaşından sonraki üç yılı, her gün rehincilerle ecza-neler arasında mekik dokuyarak geçirmiş. Sonra, ölümlle pençe-leşen babasının ruhunu boğazı yırtılırcasına çağırıdıysa da babası ölmüş. O anki kendi sesi şimdi bile kulaklarından gitmiyormuş. O yüzden, Zu Çin’in Gempaku Sugita’sı olarak Çin’deki talihsiz hastaları kurtarmak istediğini söylüyor. Böyle bir insan hakkın-da, Zu ve diğer Çinli öğrencilerin devrim hareketinde başi çek-tikleri; bir yandan nezaket gösterip, öte yandan kontrol etmek ge-

rektiği, bunun karmaşık bir diploması meselesi olduğunun söylenmesini insafsızlık olarak görüyorum. Çok insafsızca. Zu, bir gencin olması gerektiği gibi, idealleri olan biri. O yüzden, gençler, ideallerini, sadece ideallerini...” Sözlerimin sonunu getiremeden, ayakta ağlamaya başladım.

“Devrim hareketi...” dedi hoca kendi kendine, alçak bir sesle ve bir süre sessiz kaldı. Sonra, pencereden tarafa baktı. “Tanıdığım bir ailede, ağabey çiftçi, ortanca oğlan hâkim, küçük kardeş de, tuhaftır ama oyuncuydu. İşte öyle bir aileydi. Başlarda kardeşlerin arası iyi değildi, ama şimdilerde birbirlerine saygı duyuyorlar. Felsefe yapıyor değilim. Nasıl söylesem, herkes kendini tek başına açmış bir çiçek gibi görür, oysa ancak bir araya gelince kocaman bir çiçek çıkar ortaya. Aile dediğin böyle tuhaf bir şeydir işte. O ailenin köklü bir taşra ailesi olduğunu söylemek abartılı olabilir, ama eskiden beri orada yaşayan bir aile ve şimdi de, orahıların güvendiği bir aile. Ben Doğu’nun tamamının bir aile olduğunu düşünüyorum. Herkes tek başına bir çiçek olsa da olur. Çin devrim hareketi hakkında pek fazla bir bilgim yok, ama şu anki hareketin nihayetinde halkın kendi kaderini belirlemesi, yok, halkın içinden çıkılmış bir hareket olduğu kanısındayım. Halkın kendi kaderini belirlemesi biraz dışlama gibi olabilir, ama içerinden gelen bir hareketin, ailenin refahı için mükemmel bir

şey olduğunu düşünüyorum. Her ulusun tarihini değiştirmeye hakkı olduğunu düşünmek istiyorum. Bizim kalkıp burnumuzu sokmamıza ne hacet var ki? Yıllar önce, Doğu Asya ülkelerinin ilk toplantısı Tokyo'daki Milletler Kulübü'nde yapıldığında, bunu ben de bir başkasından duydum, o toplantıda, soylular sınıfından Atsumaro Konoe başkanlık etmiş ve toplantının amaçlarını maddeler olarak açıklarken Çinli muhafazakârlar ve devrim taraftarları arasında şiddetli bir tartışma kopmuş. Karşılıklı geri adım atılmayınca, bir an toplantı yarıda kesilecek gibi olmuş, ama o an toplantı başkanı Atsumaro Konoe ayağa kalkarak, Çin'de devrim hareketi düşüncesini desteklemenin de, aynı şekilde Çin'deki Çing hanedanını ayakta tutarak Batılı müttefiklerin ülkeyi parçalamasına engel olma düşüncesinin de, bir ülkenin içişlerine karışmak olacağını, toplantının amaçlarıyla hiç bağdaşmadığını söylemiş. Fakat her iki düşünce de Çin'i korumayı amaçladığına göre, toplantının amacını '*Çin güvenliği*' olarak belirlemeyi önermiş. Böylelikle ortamı yatıştırmış, iki tarafın buna itirazı olmamış, oybirliğiyle '*Çin güvenliği*' toplantının amacı kabul edilmiş. İşte bu '*Çin güvenliği*' kavramı o andan beri Japonya'nın Çin politikasının temelini oluşturur. Bize bundan başka söz düşmez. Çin'de de çok güçlü insanlar var. Bizim düşündüğümüz kadarını, Çinli önderler de elbette akıl edebiliyorlardır. De-

dim ya, hareketin bünyenin kendi içinden doğması. Benim ümidim bu. Çin devletinin durumu, elbette Japonya ile farklı. Çin devriminin gelenekleri de yıkacağını, o yüzden hoş olmayacağını söyleyenler var, ama Çin'deki gelenekler şu an varlığını koruyor olsaydı, o geleneğin varisleri arasında devrim düşüncesi ortaya çıkmazdı. Devrilecek olan şey, sadece yapılar. Aile adetleri, ülke adetleri, gelenekler kesinlikle silinemez. Doğu'nun özü diyebileceğimiz akarsu, bir yerlerde çağlamaya devam edecektir. Bu Doğu'nun özüne biz Doğuluların tamamı bir şekilde bağlıyız. Ortak bir kaderi yüklenmişiz. Az önce anlattığım aile gibi, herkes kendi başına farklı bir çiçekmiş gibi olsa bile, aslında bütünde kocaman bir çiçeğin parçalarıdır. Buna inanarak, çekinmeden Zu ile dostluk edebilirsin. Ortada zor olan hiçbir şey yok.” Hoca gülererek ayağa kalktı. “Her şey tek kelimeyle özetlenebilir. Çinlileri aptal yerine koymayın. Olay yalnızca bu.” Dersin başladığına işaret eden zil, az öncesinden beri çalıyordu. “Eğitim fermanında ne diyor? ‘*Dostluğa inanın!*’ Dostluk karşılıklı olarak inanmaktır. Başka bir şeye gerek yok.”

Atılıp elini sıkamak isteğimi bastırarak, saygıyla başımı eğdim.

“Yüzünü pek anımsamıyorum, hiç dersime geldin mi?”

“Eh” dedim, ağlamaklı bir gülümsemeyle. “Bundan sonra.”

“Yeni öğrencisin demek. Birbirinize destek olun. Tsuda’yla ben konuşurum. Sınıf toplantısında yanlış anlamaya müsait laflar etmişim galiba. Bundan sonra lafa değil, işimize bakalım.”

Koridora koşarcasına çıktım, kuş gibi hafıflemiştim. Evet, Zu işte bunun için hocayı öylesine övüyordu. Elbette hoca bunu hak ediyordu, ama Zu’da da Hoca’daki bu cevheri kavrayabilecek yeti vardı. İçimde en az hocaya karşı olduğu kadar, Zu’ya karşı da hayranlık uyandı. Bu andan itibaren hocanın bir dediğini iki etmeyeyim dedim kendi kendime, hocanın derslerinde mutlaka en ön sırada yer alıp, titizlikle not tutayım. Zu bugün okula geldi mi acaba? Bir an önce Zu ile görüşmek arzusuyla sınıfa koşturdum, ama Zu o gün de okula gelmemişti. Onun yerine, Tsuda’nın beni süzen ölü balıkları andıran gözleriyle karşılaştım. Ancak, içim hoşgörüyü kaplıydı, hafifçe gülümseyip, başımı eğerek selam verdim. Herhalde Tsuda, o kadar kötü bir insan değildi. Bir an tereddüt ettiyse de, neşeyle gülümseyerek selamımı aldı. Yine de, o gün boyunca birbirimizden uzak durmaya özen göstererek, konuşmaya kalkmadık. Derslerden sonra, Zu’nun durumunun nasıl olduğunu görmeye gitmek istedim, ama kaldığı pansiyonu tam olarak bilmediğim gibi, aynı yurtta kalan Tsuda ile de yüz göz olmak istemiyordum. Doğrudan kendi pansiyonuma dönüp, akşam yemeğinden sonra öylesine dışarı çıkıp, şehrin

doğusundaki İçibaŋço semtine gittim. Matsuşima Tiyatrosu'nda Nakamura Cakuzaburo Topluluğu, *Sendai Hasırı* oyununu sergiliyordu. Sendai'de olduğuma göre, o Sendai Hasırı'nın nasıl bir şey olduğunu görmek için şöyle bir bakayım dedim. Oyunun senaryosu Date ailesi içindeki çekişmelerden esinlenilerek hazırlanmıştı. Tsutsuci-ga-oka yakınlarındaki Masaoka'nın mezarı da aynı adla anılıyordu. Oyunun çok eskiden beri Sendai'de çok sevildiğini sanıyordum, ama sonradan birilerinden duyduğuma göre, sandığımın aksine, bu oyun eski beylik döneminde yasaklı imiş. Meici Reformu sonrasında ise, yasak kaldırıldığında bir sorun kalmamış, ama yine de Sendai şehrinde pek uzun süreli sahnelenmiyormuş. Arada sırada adı değiştirilerek oynansa bile, her seferinde kendilerinin eski beylik kulları olduğunu söyleyen bir grup, topluluk başıyla görüşme talebinde bulunarak, Masaoka gibi bir üstadın elinden çıkmış bile olsa, oyunun genelde Date ailesinin itibarını zedeleyebileceği dolayısıyla gösterimden kaldırılması gerektiği talebinde bulunuyorlarmış. Meici Reformu'nun üstünden bir hayli zaman geçtikten sonra, bu tür girişimlerin de arkası kesilse bile, Sendai halkı bu oyunu kendilerinin eski beyliklerinde meydana gelmiş bir olay olarak görmek gibi özel bir ilgi duymak yerine, oyunda geçen öykünün hangi beylikte meydana geldiğini umursamazmış gibi, tepkisizce izliyorlarmış. An-

cak, o gün henüz bu durumu bilmediğim için, Sendai’li seyircilerin bu oyunu coşkuyla izleyeceklerini sanmış, o coşkularını görebilmek ümidiyle de tiyatroya girivermişim. Seyirciler de sıradışı bir suskunluk hâkimdi. Üstelik salonun ancak yarısından biraz fazlası doluydu. Şaşırmakla birlikte, Sendai halkının o hali de dikkatimi çekmişti. İşte bu demiştim, kendi kendime, büyük şehir insanlarının geniş yürekliliği. Kendi şehirlerinde geçen bir olaydan esinlenildiği halde tepkisizce izliyorlardı. Sonra, Cakuzaburo, Masaoka’nın o dokunaklı dizelerini okumaya başlayınca gözlerim dolup da, başımı yana çevirince oyunu ayakta izleyen Zu’yu gördüm. Evet, o da ağlıyordu. İçimden yükselen ağlama isteğini bir türlü bastıramayınca koridora fırladığım gibi hüngür hüngür ağlamaya başladım. Sonra gözlerimi silerek içeriye döndüm. Ayakta izleme kısmına yönelerek Zu’nun omzuna elimi koydum.

“Oo” dedi Zu, yüzümü görünce gülümseyerek ve elinin tersiyle gözyaşlarını sildi. “Sen baştan beri...”

“Evet, bu perdenin başından beri izliyordum. Ya sen?”

“Ben de öyle. Oyunda çocuklar da çıkıyor ya, onları görünce nedendir bilmem, kendimi tutamayıp ağladım.”

“Çıkalım mı?”

“Olur.”

Birlikte Matsuşima Tiyatrosu’ndan çıktık.

“Soğuk almışsın diye duydum. Tsuda söyledi.”

“Gelip sana da söyledi mi? Tsuda tam bir bela. Biraz öksürecek olsam, hemen zorla yatırmaya kalkıyor. Bir de ciğerlerimin zayıf olduğumu söylüyor. O yüzden, ona haber vermeden gitmiştim Matsuşima’ya. Biraz korktum gerçi. Esas onun kendisi hasta, hem de histeri.”

“Eğer öyleyse sorun yok, ama biraz hastalanmışsın galiba.”

“Hayır, hem de hiç. Yatmamı söyleyince, dün ve bugün yatarak, durmadan kitap okudum. Can sıkıntısına dayanamayınca da, kaçırverdim. Yarından itibaren derslere gireceğim.”

“Eh, öyle elbette. Tsuda’nın her dediğine kulak asacak olursan, ileri de verem bile olursun. Pansiyonunu değiştirsene.”

“Evet, bunu da düşünüyorum gerçi, ama o üzülür herhalde. Biraz baş belası bir tip, ama dürüst davranıyor. O kadar da sevmediğim biri değil.”

Yüzüm kızarmıştı. Söylediklerimin, Tsuda’nın davranışlarından daha kıskançça olduğunu düşünmüştüm.

“Soğuk değil mi?” dedim, konuyu değiştirmek için. “Erişte yemeğe gidelim mi?” Farkında olmadan Tokyo-en lokantasının önüne kadar gelmiştik.

“Miyagino lokantası daha mı iyi olur acaba? Tsuda’ya bakı-

lırsa, bu Tokyo-en lokantasının eriştesi yağ kokuyormuş, yemek imkânsızmış.”

“Hayır ya, Miyagino lokantasındaki erişte de yağ kokar. Ucuz malzeme kullanınca ağır bir kokusu oluyor herhalde.” Herhalde, yemek konusunda Zu da benim gibi cahildi.

“Haydi, şu yağ kokan erişteden yiyelim” dedi Zu, yağ kokusu lafı bir hayli ilgisini çekmiş gibiydi.

“Tamam, olur. Belki tahminimizin ötesinde lezzetli bile olabilir.”

Erişte ve sake söyledik.

“Çin dünyanın sayılı mutfaklarından birine sahipmiş. Japonya’ya gelince yemekler konusunda sıkıntı çekmiş olmalısın.”

“Hiç de öyle değil.” Zu yüzünde ciddi bir ifadeyle başını salladı. “Ünlü mutfak lafını Çin’e eğlence için gelen yabancılar çıkarttılar. Onlar Çin’e keyif için gelirler. Kendi ülkelerine dönünce de Çin konusunda ahkâm kesmeye başladılar. Japonya’da Çin’e sempati duyanlar da, genelde bireysel zevklerini böbürlenerek başkalarına kabul ettirmek peşindeler. Bu tavır gerçeklikten uzak ve alçakça. Çin’de doğru dürüst bir şeyler yiyebilenler ya çok zengin Çinliler, ya da keyif için Çin’e gelen yabancılardır. Sıradan halk çok feci şeylerle beslenmek zorundadır. Japonya’da da öyle değil mi? Japonya’daki otellerde çıkan şeyler, sıradan

hallın evlerinde pek yenmez. Yabancı turistler, yine de o otellerde çıkan yemekleri Japon mutfağı olarak görüyor. Çin’de kesinlikle öyle muhteşem bir mutfak yok. Tokyo’ya geldiğimde Haççobori’deki Kairakuen ve Kanda’daki Kaiboro gibi Çin yemekleri çıkartan restoranlarda büyük ağabeyler yemek ısmarlamışlardı, ama öylesine lezzetli şeyleri ben hayatımda ilk kez yedim. Japonya’ya gelip de, kötü bulduğum tek bir yemek bile yok.”

“Peki ya şu yerelması püresi?”

“Hayır, o ayrı. Fakat nasıl yemek gerektiğini Tsuda’dan öğrendikten sonra, biraz yiyebiliyorum. Hatta güzel buluyorum.”

Sakelerimiz geldi.

“Japon tiyatrosunu nasıl buluyorsun? Eğlenceli mi?”

“Japonya’nın manzaralarından çok, tiyatrosunu daha iyi anladığımı sanıyorum. Aslında, geçen gün Matsuşima’nın neresinin güzel olduğunu pek anlayabilmiş değilim. Manzara konusunda, aynı senin gibi...” diyerek bir an duraksadı.

“Kısır mısın?” deyiverdim, çekinmeden.

“Eh, evet, öyleyim” dedi, gözleri kamaşmış gibi kirpiklerini kırıştırarak. “Küçüklüğümden beri resimden hoşlanırım, ama manzara beni pek o kadar etkilemez. Anlamadığım bir alan da müziktir.”

Kahkahayı basıverdim. Matsuma’da, o ‘*Bulutlar, Ey Bulut-*

lar' koro şarkısını söyleyişi aklıma gelivermişti.

“Peki, Japonya’ya özgü Coruri dediğimiz şarkılı tiyatrolar nasıl?”

“Evet, sevmediğimi söyleyemem. O tiyatrolar, şarkı değil de, öykü üzerine kurulu çünkü. Sıradan halktan biri olduğum için öyle nezih manzaralar ve şiirler yerine, halk tipi basit öykülerden hoşlanırım.”

“Matsuşima manzarasından ziyade Matsuşima Tiyatrosu, diyorsun öyleyse.” Taşralı olmama rağmen, Zu’nun karşısında böyle bir kelime oyununu rahatlıkla yapabilmıştım.

“Bu sıralarda, Sendai’de feci moda olan şu etkinlik fotoğrafı çektmeye ne diyorsun?”

“O dediğini Tokyo’da da sık sık görmüştüm, ama biraz rahatsız olmuştum. Bilimsel icatları keyif için kullanmak tehlikelidir. Amerikalıların bilime karşı tutumları çok sağlıksız. Münasebetsizlik. Eğlence dediğimiz şeyin gelişmeye, değişime ihtiyacı yoktur. Eski Yunan’da lir çalgısına fazladan tel ekleyen bir müzisyen olmuş da, adamı hemen sürgün edivermişler. Çin’de Mozi* hakkında yazılmış kitapta da, Kunlin adlı mucidin bambudan yaptığı saksaganı Mozi’ye gösterdiği, bu oyuncağı havaya fırla-

* Mozi (M.Ö. 470-390). Mohistler olarak bilinen Çin düşünce okulunun kurucusu.

tınca üç gün yere inmeden dolaştığını söyleyerek böbürlenince, Mozi yüzünü buruşturarak ‘*yine de gerçek bir marangozun elinden çıkan araba tekerleği kadar olamaz*’ diyerek o tehlikeli oyuncağı bir kenara attırdığı yazılıdır. Ben Edison adlı mucidin dünyanın tehlikeli insanlarından biri olduğu düşüncesindeyim. Eğlence, ilkel haliyle yeter de artar bile. Alkolden sonra afyon ortaya çıkınca, bak Çin ne hale geldi? Edison’un eğlencelerde kullanılmak üzere icat ettiği şeylerin de, benzeri sonuçlara yol açmasından endişeliyim. Bundan sonra, ~~mark~~, elli yıla kalmaz, Edison’un ardılları çıkar ortaya ve dünya eğlenceye gömülür. Bir bakarsın ortaya akla hayale sığmayacak bir cehennem manzarası çıkıvermiş. Eğer bu benim kuruntum olarak kalacaksa ne iyi.”

İşte bunları konuşurken, “yağ kokulu” eriştelerimizi iştahla gövdeye indirip, Tokyo-en’den çıktık. Hesabı o zaman kimin ödediğini, Tsuda’nın uyarısına uyup uymadığımı, şu an hiç anımsamıyorum. O akşam, Zu’yu Araço’daki pansiyonuna kadar götürmek istedim.

Ay ışıklı bir geceydi. Bunu net olarak anımsıyorum. Manzara konusunda kısırlık noktasında ortak olmakla birlikte, ay ışığı manzarasına karşı duyarsız değildik.

“Çocukluğumdan beri tiyatroyu severim” dedi Zu, sakın bir

ses tonuyla. “Şu an bile çok iyi anımsıyorum. Her yıl yaz gelince annemin memleketine gzmeye giderdik. Annemin memleketinden tekneyle beş, altı kilometrelik bir mesafede küçük bir köy tiyatrosu vardı...”

Güneş battıktan sonra fasulye ve buğday tarlalarının arasından akan nehre salla çıkarlarmış. Yetişkinliklerin katılmadıkları, çocuklara yönelik bir eğlence imiş. Salda da, aralarında nispeten daha büyük olan çocuklar sırayla kürek çekermiş. Ay ışığı nehri kaplayan sis yüzünden hayal meyal hissedilir, karanlık dağlar oynayan hayvanlar gibi görünürmüş. Uzaklarda balık avına çıkanların fenerlerinin ışıklarını görür, ıslık seslerini işitirlermiş. Sahne nehir kenarındaki bir açıklık alanda kuruluymuş. Zu ve diğer çocuklar salı nehir üzerinde sabitler, aşağı inmeden oldukları yerden tiyatroyu izlerlermiş. Sahnede sırtına yaldızlı işlemeli dört bayrak takmış kahraman, çok sayıdaki yarı çıplak adamlara karşı kargısını sallar, genç bir çocuk çıkar şarkı söylermiş. Tam o sırada pis sakallı bir ihtiyar, sahnenin yan direğine bağlanan kırmızı elbiseler içerisinde bir şaklabanı kamçılamaya başlarmış. Sonrasında, salla dönüş yolculuğuna çıktıklarında bile ay hâlâ gökyüzünde olur, arkalarına baktıklarında tiyatro sahnesi kibrit kutusu kadar kalırmış.

“Ay ışığının güçlü olduğu akşamlarda, arada sırada o anları

anımsıyorum. Bu benim, çocukluğumdan kalan tek keyifli anım. Benim gibi sıradan bir insan bile, ay ışığının altında biraz hassaslaşabiliyor işte.”

Ertesi günden itibaren, hemen her gün okula gitmeye başladım. Bunun en büyük nedeni, Zu ile buluşup, sohbet edebilmektir. Gerçekten, benim gibi bir miskin, Tsuda’nın kehanetini yıkarak sınıfta kalmadan bir şekilde mezun olabilmesi, tamamen Zu sayesinde oldu. Hayır, bunu Zu dışında bir kişiye daha borçluyum. Fucino hocaya karşı hissettiğim borçluluk hissinin dirençli olmamı, sınıfta kalma onursuzluğundan kurtulmamı sağladığı kanısındayım.

O ay ışıklı gecenin üzerinden dört, beş gün geçtikten sonra Sendai şehrinde o kış ilk kez kar yağdığını anımsıyorum. Okul çıkışında, Zu’yu çeke çeke kendi pansiyonuma getirmiş, mangalla ısınan odada pirinç tatlılarımızı yiyerek uzun uzun sohbet etmiştik. O arada Zu, tuhafça gülerek kendi çantasından not defterini çıkartıp, bana uzatmıştı.

“Açıp baksana” dedi Zu, gülerek.

Açtığımda, şaşkınlıktan gözlerime inanamadım. Tüm sayfalar neredeyse kıpkırmızı kesilmiş ölçüde, ayrıntılara varana kadar düzeltilmişti.

“Feci düzeltilmiş. Kim yaptı?”

“Fucino hoca.”

İrkildim. O gün Fucino hocayla görüştüğümde, kendi kendine konuşur gibi ‘lafa değil işimize bakalım’ demekle, herhalde bunu kastetmişti.

“Ne zamandan beri?”

“Çok öncesinden beri. Neredeyse dersin başlangıcından beri.”

Zu bunun nasıl başladığını da anlattı. Fucino hoca, otopsi araştırmalarının tarihini anlattığı o ilk dersin üzerinden bir hafta geçtiğinde, hocanın asistanı gelip hocanın onu görmek istediğini söylemiş. Zu, hocanın odasına gittiğinde, her zamanki gibi kemik modelleri arasında oturuyormuş.

“Benim derslerimde not tutabiliyor musun?” diye sormuş, gülümseyerek.

“Eh, bir şekilde başa çıkabiliyorum.”

“Emin misin? Not defterini bir getirsene.”

Zu not defterini götürünce, hoca defteri emanet almış ve aradan iki, üç gün geçtikten sonra geri verirken “Bundan sonra her hafta defterini getir bana” demiş.

Zu, hocanın geri verdiği defteri alınca şaşırmış. Defterin başından sonuna kadar, kırmızı kalemle eklemeler yapılarak, not alamadığı yerler düzgünce tamamlanmış durumdaymış. Dilbilgi-

si hatalarına varana kadar, teker teker düzeltilmiş haldeymiş.

“Ondan sonra her hafta devam ediyor işte.”

Zu ile bir süre birbirimizin yüzüne bakarak sessiz kaldık. Derslerime çalışmalıyım, Fucino hocanın derslerine iki elim kan- da olsa katılmalıyım. Bu şekilde hiç kimsenin göremeyeceği şe- kilde, yaşamın bir köşesinde suskunca eyleme dökülen küçük iyilikler, bu dünyanın gerçek hazineleri değil midir? Basit bir avareden başka bir şey olmadığım halde duygulanmış, o ana ka- darki tembel karga gitmiş, yerine hergün derslere devam eden bi- ri gelmişti. O sayede doktor olabilmiş, nihayetinde baba mesleği- ni sürdürebilmiştim.

Öğrendiğim kadarıyla, Fucino hoca notları düzeltme işini, ondan sonra da hiç ara vermeden bizzat kendisi işin başına geçe- rek sessiz sedasız sürdürmüştü. Ancak, ikinci sınıfa geçtiğimiz sonbaharda o notlar yüzünden pek de hoş olmayan bir olay mey- dana geldi. Fakat, bunu daha sonraya bırakalım. O 1904 yılının kışından ertesi yılın baharına kadar olan süre, benim için birçok açıdan hareketli geçen bir dönemdi. Japonya da, nihayet Port Arthur üzerine topyekün taarruza geçmiş, ülke içerisinde de geri- lim doruk noktasına ulaşmıştı. Biz öğrenciler de, Japon parasının yurtdışına akmaması için, koyun yünü elbiseler yerine pamuklu kumaş elbiseleri tercih etmek, altın çerçeveli gözlüklerden vaz-

geçmek, düşmana karşı dimdik ayakta durmak gibi kavramlar üreterek, bir tür dayanışma toplantıları düzenledik. Sabahın ilk ışıkları altında yürüyüşler yaparak, maneviyatımızı ayakta tutmaya çalışmamızın tek odağı, Port Arthur'un bir an önce düşürülmesiydi.

Nihayet, 1905'in ilk günü Port Arthur düştü. Ayın ikisinde Port Arthur'un düşüşüyle ilgili resmi duyurunun yer aldığı ekstra gazete baskılarını sımsıkı yakalayan Sendai şehri halkı coşkuya boğuldu. “*Yendik! Yendik işte!*” Kutlanan yılbaşı mıydı, yoksa zafer mi bilinmez, herkesin dudaklarından aynı sözcük fırlayıveriyordu: “*Tebrikler, tebrikler!*” Normalde pek görüşmedikleri insanların evlerine kadar gidip yıkılana kadar içki içenler bile vardı. Dördüncü günün akşamı Aoba Tapınağı bahçesinde büyük ateşler yakıldı, beşinci gün Sendai şehrinin zafer kutlama günü olarak belirlenmişti. O gün sabah onda Adagoyama Dağı'ndan kutlama için top atışlarıyla birlikte, şehrin tüm fabrikalarından siren sesleri yükselmeye, resmi dairelerin çanları çalmaya başladı. Tapınaklardan ise çan sesleriyle birlikte, derisi yırtılacakmış gibi çalınan davulların muhteşem gümbürtüsü yayılıyordu. Şehir halkı sokaklara dökülmüş dans ediyor, ellerinde leğenler, teneke kutular ve davullara vura vura “*Yaşasın! Yaşasın!*” diye bağırıyorlardı. Tüm şehirde şenlik havası hâkimdi. Ayrıca o akşam,

şehrin öğrenci konseyinin düzenlediği fener alayına ellerimizde üçer mumla katılıp, biz de “Yaşasın! Yaşasın!” diye şehir sokaklarında dolaştık. Bir yabancı olmasına karşın, Zu da her zamanki gibi Tsuda tarafından sürüklenmiş olacak, gülümseyen yüzüyle Tsuda’nın yanında fener alayına katıldı. Ben ve Tsuda, aramızda bir dargınlık olmamasına rağmen, nedense o birlikte içtiğimiz günden sonra aramızda bir soğukluk başlamıştı. Sınıfta karşılaştığımızda, adet yerini bulsun dercesine selamlaşıyor, konuşsak bile pek derin konulara girmemeye çalışıyorduk. Fakat nedense o akşam ilk konuşan ben oldum.

“Tsuda, gözümüz aydın!”

“Evet, evet. Tebrikler!” Tsuda’nın da keyfi yerindeydi.

“Biraz ayıp ettim galiba” dedim, konuşmaya isteksiz bir ses tonuyla.

“Hayır, esas ben” dedi, diplomat yeğenine yakışır bir kibarlıkla. “O akşam çok sarhoş olmuşum, ileri geri konuştum. Sonradan, Fucino hoca azarladı beni.”

“Nasıl yani!?” diyerek, Zu da konuşmaya dahil oldu.

“Ya, işte, Tsuda tavuk ısmarladı, beraber içtik” dedim. Anlamı belirsiz bir cümleydi.

“Sadece o kadarla kalmadı” diyecek oldu Tsuda. Aniden ses tonunu değiştirerek “Sen henüz Zu’ya hiçbir şey söylemedin

mi?”

Evet anlamında başımı sallayıp, Tsuda’ya hiçbir şey söylememesi için gözümle işaret yaptım.

“Demek öyle!” dedi Tsuda, sesini yükselterek. “İyi adam-mışsın. Gidip Fucino hocaya ispiyonlanan hoş bir şey değil ama o konuda hatalı olan benim. Haydi içelim o zaman. Bu akşam üçümüz birlikte yine tavuk yiyelim. Yaşasın Japonya!” Tsuda zaten biraz çakırkeyif haldeydi.

O zaman, savaşlarda mutlaka galip gelmek gerektiğini düşünmüştüm. Her yolu deneyerek galip gelmek gerektiğini. Tsuda’nın sözünü ettiği diplomasi endişeleri de bir anda uçuvermişti. Tsuda da, nihayetinde vatansever bir gençti. Onun, o akşam Zu’nun duyamayacağı alçak bir sesle bana itiraf ettiklerine bakılırsa, Tsuda iki ay önce Rus Baltık Donanması’nın yola çıkmak üzere olduğunu duymuş, Port Arthur’un düşmesinden önce bu büyük donanmanın Japonya’nın üzerine gelmesi durumunda işlerin sarpa saracağından endişe etmiş, Zu’nun haber vermeden çıkıp Matsuşima’ya gitmesiyle de, onun belki de bir Rus casusu olabileceğini düşünmüş. Matsuşima Körfezi’nin derin ve sığ yerlerini Rus donanmasına bildirerek, o körfeze girmelerini önereceğini, öyle olunca da Sendai şehrinin yanıp kül olacağından korkmuş. O gerilim içerisinde de, Port Arthur’un düşmeyişinin

kızgınlığını o içtiğimiz akşam benden çıkartmaya kalkmış.

Anlattıklarını dinledikçe içimi bir sıkıntı basmıştı ama önemi yoktu. Galip gelmiştik işte. Savaş bu, mutlaka galip ayrılmak gerek. Savaş koşulları dezavantajlı bir hal alınca, insan dostlarından bile kuşkulunmaya başlıyor. Kitle psikolojisi, aslında böyle bıçak sırtında duran bir şey. Dar açıdan, halkın gündelik ahlakının bozulmasını önlemek; geniş açıdan ise Fucino hocanın söylediği “Doğu’nun Özü”nün geliştirilmesi için, savaşta feda edilecek şeyler ne kadar büyük olursa olsun yenmek gerek. O akşam aklımı saran bu düşünce uzun bir süre silinmedi. Port Arthur’daki kale düşünce Japonya içerisinde, tuhaf bir benzetme olacak ama sanki cennetin kapıları açılmış gibi bir sevinç dalgası yayıldı. O senenin yılbaşı korosunun açılışı için imparator kendi yazdığı bir şiiri bile gönderdi.

Fuci Dağı eteklerinde tüten sabah güneşinin buğusu
Huzur rengine boyanan sakın gökyüzü

Gerçek anlamda, Japonya’nın işte o an Rusya’ya galip geldiğini söyleyebilirim. O Ocak ayının sonlarından itibaren Çarlık Rusya’sında iç isyan patlak verince, uğradıkları hezimetin rengi iyice belirginleşmeye başladı. Japon ordularının ezici üstünlüğü,

sonraki 10 Mart ve 27 Mayıs çarpışmalarında da devam etti ve Japon halkının asla unutamayacağı şekilde kara ve deniz kuvvetleri birbiri ardına zaferler kazandı. Halkın coşkusu yeryüzüne sığmayacak gibiydi. Japonya'nın bu büyük zaferi bir yabancı olmasına rağmen, herhalde Zu'yu da derinden etkilemişti. Zu Japonya'ya ilk geldiğinde Yokohama-Şimbaşı arasında trenin penceresinden gördüğü, dünyanın hiçbir yerinde olmayan kendine özgü saflık ve düzen; Tokyolu kadınların kollarını sıvayıp, başlarına ak pak el havlularını sararak harıl harıl çalışmaları; sabah güneşi altında sürme kapıları özenle temizlemelerine bakmış, o manzaranın Japonya'yı çok iyi sembolize ettiğini düşünmüş ve Japonya'nın savaşı kesinlikle kazanacağını önceden tahmin etmişti. Halkı böylesine birlik olmuş bir ülkenin savaş kaybetmesine ihtimal vermediğini, o Matsuşima'daki pansiyonda gönül rahatlığıyla söylemişti. Ancak, Japonya'nın zaferi herhalde Zu'nun tahmin ettiğinden çok daha muhteşem bir şekilde gerçekleşmiş olacak, sanki Japonya'nın sergilediği o olağanüstü güç karşısında şaşkınlığa düşmüş gibiydi. Zu, Port Arthur'un düşüşü sonrasında, Japonya'yla ilgili araştırmalarını yeni baştan gözden geçirmeye başladı. Söylediklerine bakılırsa, o sıralarda Çinli gençlerin Japonya'ya öğrenim için gelmeleri kesinlikle Japonya'ya özgü ülke adet ve geleneklerine hayran oldukları için değil, hemen

yakın bir ülkede Batı medeniyetini ucuz yollu öğrenebileceklerini düşündüklerinden Japonya'yı tercih etmiş olmaktan öteye geçmiyordu. Zu'nun kendisi de başlangıçta aynı düşünceyle Japonya'ya gelmiş, hemencecik de bu ülkenin sıradışı geriliminin farkına varmış, bu noktada Japonya'ya özgü, ne olduğunu anlamadığı bir şeylerin varlığını hissetmişti. Bir de, Japonya göğsünü gere gere o dönem dünyanın önde gelen güçlerinden Rusya'yı alt ediverince, o varlığını hissettiği şeylerin neler olduğunu kendi zihninde açıklayabilmek için, bu kez sadece Çince'ye çevirisi yapılan "Japonya Reform Tarihi" ile sınırlı kalmayıp, doğrudan Japonca yazılmış tarih kitaplarını satın alarak okumaya başlamış, kendisinin o ana kadarki Japonya izlenimlerini geniş ölçüde yeniden değerlendirmeye koyulmuştu.

"Japonya'da ulus birliği gibi gerçek bir güç var" diyordu Zu sürekli, derin derin iç çekerek.

Bu çok sıradan bir tespitmiş gibi görünebilir ama ben, bu cılız hatıratımın içerisinde en fazla güç harcayarak, o konuda özel olarak bir şeyler yazmam gerektiğine inanıyorum. Rus-Japon Savaşı'nda Japonya'nın büyük zaferinin etkisiyle Zu'nun ulaştığı bu tespitin, onun Çin'in kurtuluşuna tıp bilgisi ile katkı yapma düşüncesinin önüne derin bir hendek açtığı, nihayetinde yaşamını tamamen farklı bir rotaya oturttuğu kanısındayım.

Zu, Japon reformlarının kesinlikle Hollanda bilimi âlimlerinin başını çektiği bir hareket olmadığını söylemeye başlamıştı. “Reformun temelinde Japonya’nın özünü kavramaya ve vurgulamaya çalışan araştırmalar yatar. Hollanda Bilimi Araştırmaları o nehrin kıyısında açmış, nadir bulunur bir çiçektir ancak. Tokugava Şogunları yönetimi altında geçen iki yüz yıllık barış döneminde farklı sanatlar ortaya çıkmışsa da, bu gelişmelerle birlikte çok eski ataların yazılı eserlerine temas imkânı da artmış, bu eserler üzerinde yapılan ciddi incelemelerin yaygınlaşmasıyla birlikte Tokugava yönetimi güçten düşmeye başlamıştır. İçeride köylüyü kıtlıktan kurtaramamış, dışarıda yabancı ülkelerin baskısına karşı koyamamış, Japonya’yı gerçek anlamda bir çöküşün eşiğine getirmiştir. İşte o sırada, eski ataların bıraktıkları eserlerde uzmanlaşmış âlimler elbirliği ile ülkenin kurtuluş yolunu belirlemişlerdir. Onlar şöyle diyordu: Ulus birliğinin idrakı, başında imparatorun olduğu yeni bir yönetim sistemi. Temeli gökte atıldı, tanrılar çağından geçildi ve ilk imparator Cimmu bu soyu yeryüzünde devam ettirerek, binlerce yıl devam edecek sülalenin kurucusu oldu. Onun soyundan gelen imparatorların yönetimi, yani tanrıların ülkesini yeryüzünde gerçekten var edilebileceği inancı Meici Restorasyonu’nun gerçek itici gücü oldu. Bu ilahi yolun dışındakalındığı müddetçe Japonya’nın kurtulamayacağını farkına

varan son Şogun Yoşinobu, kendiliğinden yetkesini imparatorun insiyatifine bırakarak, Tokugava Şogunluğu'nun iki yüz yıldan uzun süreyle yönettiği derebeyleri de, birbirleriyle yarışırcasına kendi topraklarının yönetimini imparatora devrettiler. Japonya'nın esas gücü burada yatıyor. Ne kadar yoldan sapılırsa sapılsın, ülkenin zor duruma düştüğü anda, civcivlerin analarının kanatları altına toplanıvermesi gibi, her şeyi bir yana bırakarak imparatorun idaresi altında birleşiveriyorlar. Tam anlamıyla, ulus birliğinin özü bu işte. Halkın da sahip olduğu ilahi bir öz. Bu ortaya çıkıverdiğinde, Hollanda Bilimi bile, kurumuş yapraklar gibi savrulup gidiverir. Gerçekten de, Japonya'nın ulus birliğinin asıl gücü müthiş bir şey.”

Zu'nun anlattıklarını dinledikçe göğsüm kabardı. Nedendir bilmem, neredeyse ağlayacaktım. Oturuşumu düzelterek Zu'ya sordum.

“Öyleyse, sen Japonya'da Batı bilimlerinden daha üstün şeyler olduğunu mu düşünüyorsun?”

“Elbette öyle. Bir Japon olduğun halde, böyle konuşmana şaşıyorum. Japonya, Rusya'yı yenmedi mi? Rusya bilimler açısından gelişmiş bir ülke. Bilimsel bilgilerin üst düzeyde kullanıldığı silahlara çok büyük miktarlarda sahip olduklarına şüphe yok. Port Arthur kalesi de Batı bilimlerinin özüne uygun olarak

inşa edilmiş bir yer. İşte o kaleyi, Japon ordusu neredeyse çıplak elle düşürmedi mi? Yabancıların bu tuhaf gerçeği anlaması mümkün olmayabilir. Çinlilerin bile anlayabileceğini sanmıyorum. Neticede, şu an çok daha fazla Japonya üzerinde çalışmak istiyorum. En fazla ilgimi çeken konu bu” dedi, neşeyle gülümseyerek.

O sıralarda Zu hiç çekinmeden benim kaldığım, vilayetin arkasındaki pansiyona zaman öldürmeye geliyordu. Ben eskiden olduğu gibi, pansiyoncu aileyle pek fazla konuşmadığım halde, Zu benden çok daha önce onlarla samimiyeti kuruvermişti. Pansiyonu, eh, amatör pansiyonculardı, orta yaşlı marangoz, karısı ve on yaşındaki kız çocukları beraberce işletiyorlardı. Pansiyoner olarak da sadece ben kalıyordum. Marangoz çok içki içen bir adamdı, arada sırada kavga ettikleri de oluyordu ama Zu’nun kaldığı Araço’daki gibi çok sayıda pansiyonerin kaldığı yerlere nispeten, çok daha fazla aile sıcaklığı hissediliyordu. O sıralarda, tüm dikkatini Japonya araştırmalarına veren Zu için, galiba bu yoksul aile de merak konusu olmuştu. Kendiliğinden aile üyelerine sokularak iletişim kurmaya çalışıyordu. Özellikle o on yaşındaki esmer tenli kız Zu’yu çok seviyordu. Zu kıza Çin masalları anlatıyor, kız da ona şarkı öğretiyordu. Bir seferinde, kız cephedeki amcasına moral vermek için yazdığı mektubu Zu’nun düzeltmesini istemişti. Bu masumane istek Zu’yu çok sevindir-

miş olacak, gelip kızın mektubunu gösterdi.

“Mükemmel yazmış. Düzeltilecek hiçbir yeri yok” diyerek, öve öve bitiremedi. Mektup aşağı yukarı şöyle bir şeydi.

“Geçen sene boyunca sana pek fazla mektup yazamadık. Gökteki ayın bile soğuktan donduğu söylenen Sibiry düzlüklerinde Ruslara esir düşünce, onurlu ölüm komandoları birliğine katılmışsın. Senin her zaman böyle gözüpek olduğunu aramızda konuşuyoruz. Bundan sonra da sağlığına dikkat edip imparatorumuz için, Büyük Japon İmparatorluğu için başaracağın işlere destek olalım diye dua ediyor olacağız. Hoşçakal.”

Zu’nun en çok hoşuna giden kısmı “Gökteki ayın bile donduğu Sibiry” betimlemesi olmuş gibiydi. Zu, doğa manzaralarına karşı ilgisiz olduğunu söylese bile, ay söz konusu olduğunda heyecanlanıveriyordu. Fakat, ondan ziyade Zu’nun derin derin iç çekmesine neden olan şey, bu kısa mektubun içerisinde vurgulanan inanç ve sadakatti.

“Çok açık” dedi Zu, sanki kendisi çok büyük bir buluş yapmış gibi. “Hiçbir çekince olmaksızın tesbih tanesi gibi sözcükleri sıralayıvermiş. Sonunda da, serinkanlılıkla ‘imparatorumuza hizmet et’ diye bitirivermiş. Böyle olduktan sonra çok doğal. Japonların düşünceleri sadakat üzerinde birleşmiş. Ben şimdiye kadar Japonya’da felsefenin olmadığını sanıyordum ama sadakat diye-

bileceğimiz *einheit** felsefesinin eskiden beri Japon halkı tarafından *fleischwerden*† yapıldığını söyleyebiliriz. Bu felsefe öylesine saflaştırılmış ki, hiç farkına varamamıştım.” Her zamanki alışkanlığı nüksetmişti, heyecanlanınca araya Almanca sözcükler karışırıyordu.

“İyi de sadakat felsefesi Japonya’ya senin ülken Çin’den gelen bir şey değil mi?” diye sordum, mahsus ateşin üzerine benzin dökercesine.

“Hayır, öyle değil” diye anında reddetti Zu. “Bildiyini sanıyorum ama Çin imparatoru sürekli tek bir soydan gelmemiştir. Efsanevi imparatorlar Yao’dan sonra Şun’un hükümdar olmasıyla başlayan Şia Hanedanı 17 kuşak, 400 yıl boyunca sürdükten sonra son imparatorları Jie, Şang Hanedanı’nı kuran hükümdar Tang tarafından Nançao bozkırlarına sürgün edilmiştir, eh, bu bir anlamda Çin’deki askeri ihtilallerin doğuşu olarak da nitelendirilebilir. Ondan sonra sık sık imparatorun zorla tahttan indirilmesi olayları meydana gelmiştir. Bunlar, mecburen yapılan siyasi operasyonlar bile olsa, hükümdar olan yeni kişi, içinde bir pişmanlık belirmiş olacak, sadakat kavramını tuhaf bir şekilde karmaşıktırarak, bunun yerine de vefa kavramını vurgulamaya başlamış. Bir savunma mekanizması sanırım. Böylelikle ülke yönetiminin

* (Ç.n.) birlik, beraberlik, eşitlik (alm.)

† (Ç.n.) Ögütmek, sindirmek (alm.)

temeli, halk ahlakının omurgası vefa kavramıyla boyanmış. O yüzden, Çin’de sadakat ve vefa dense bile, sadakat o deyiş içerisinde bir süsten öteye geçmez. Asıl vurgulanmak istenen vefa kavramıdır. Fakat, bu vefa kavramı da, aslında öyle bir politika-nın ürünü olarak ortaya atılan bir ahlak prensibi olduğu için, az önce söylediğim kişiler canla başla sarılarak, kendilerine karşı gelen kişileri vefasızlıkla suçlayarak idam etmiş, her türlü entrikaya başvurarak, alt tabakadaki insanların her zaman vefasızlıkla suçlanabileceklerini düşünerek diken üzerinde yaşamalarına neden olmuşlar. Bir de bu uygulama iyice abartılarak, halkın arasında ‘Yirmi Dört Ermiş’ gibi aptalca efsaneler bile yaygınlaş-vermiş.”

“Yalnız, biraz abartmıyor musun? ‘Yirmi Dört Ermiş’ Japon-ya’daki ataya itaat düşüncesinin modeli olmuştur. Aptalca olduğunu sanmıyorum.”

“Peki sen, bu Yirmi Dört Ermiş’i tam olarak biliyor musun?”

“Bilmiyorum ama Maoso’nun annesi için karlar arasından bambu filizi çıkartması öyküsü olsun, Wangşao’nun yüzeyi donan ırmakta annesi için sazan yakalaması öyküsü olsun, çocukluğumuzdan beri dinleyerek büyüdüğümüz öyküler olduğu için, gerçekten saygı duyarız.”

“Eh, bu şekilde bakınca işin içinden sıyrılmış oluyorsun. Ancak Laoraişi öyküsünü bilmiyorsundur. Laoraişi yetmişine geldiğinde bile, doksan yaşında mıdır, yüz yaşında mıdır, o kadar yaşlanmış annesi ve babasına naz yapmasının anlatıldığı öyküdür. Bilmiyorsun değil mi? O nazlanma şekli mahsus yaptığı bir şeydir. Sürekli bebeklerin giydiği çiçek desenli zıbın giyip, oyuncak davul çalarak, doksan yaşında mıdır, yüz yaşında mıdır, o anne babasının çevresinde emekleyerek dolaşıp, ‘ingaa, ingaa’ diye bağırarak, böylelikle anne ve babasını eğlendirmeye çalışmış. Buna ne dersin? Çocukluğumda, bu öyküyü resimli öykü kitabına bakarak öğrenmiştim ama o resimler gerçekten tuhaftı. Yetmiş yaşında bir ihtiyarın, bebek zıbını giyip, oyuncak davulu çalarak dolaşmasını gösteren o resim, aksine çirkin, anormal bir şeydi. Anne ve babası onun bu haline bakıp şirin bulmuşlar mıydı acaba? Çocukluğumda gördüğüm o resimli kitapta, yüz yaşına merdiven dayamış ihtiyarların yüzünde bıkkın bir ifade vardı. Ne yapacaklarını şaşırılmış bir halde yetmiş yaşındaki şapşal oğullarının çılgınca gösterisini izliyorlardı. Normal bir şey değil. Kakkyo adlı adam, hayatını yoksulluk içerisinde geçirmiş, yaşlı annesine yeterince yiyecek veremiyormuş. Kakkyo’nun karısı ve çocuğu da varmış. Çocuk üç yaşındaymış. Bir gün, o yaşlı annesi, yani üç yaşındaki çocuğun babaannesi ya, kendi tabağındaki yemeğin

bir kısmını üç yaşındaki torununa verdiğini görünce Kakkyo'nun içi acımış. 'Zaten' demiş, doğru dürüst yiyecek şeyi olmayan kadının yemeğini nasıl alırsın?!' Öfkelenmiş, çocuğu gömmeye karar vermiş. O resimli kitapta, diri diri gömülecek olan üç yaşındaki çocuk Kakkyo'nun kucağında neşeyle gülümsüyor, hemen yanlarında da Kakkyo tere batmış halde, kocaman bir çukur kazıyordu. O resmi görünce, ben o babaanneye karşı biraz tedirginlik hissettim. Neden dersen, o sıralarda biz de artık yoksulduk. Hani, babaannem bana kurabiye verecek olsa, babam da bunu görerek öfkelenip beni gömmeye kalksa nice olur halim, demiştim kendi kendime. Aniden, aile kavramı korkunç bir şey haline gelivermişti. Konfüçyusçu âlimlerin bin bir zahmetle geliştirdikleri öğretisi hiç bir işe yaramıyor. Hatta, ters etki yapıyor. Japonlar zeki insanlardır, o yüzden bu 'Yirmi Dört Ermiş' öyküsünü ciddi ciddi ataya vefa modeli olarak düşünmüyorsunuzdur. Geçenlerde Kaikikan Sahnesi'nde 'Yirmi Dört Ermiş' adlı *rakugo* oyununu izledim. Annesine vefasını göstermek için bambu filizi yemek ister misin, diye sorunca, anne dişlerinin sağlam olmadığını, yiyemeyeceğini söyleyerek reddediyordu. O sahneyi görünce Japonların gerçekten akıllı olduklarını düşündüm. Aptalca düşüncelere kapılmıyorlar. Medeniyet, yaşam tarzını renklendirmekten ibaret değildir. Sürekli uyanık olmak, medeniyetin gerçek özüdür. Sah-

teliği ve gerçekliği ayırt etmek gerekir. Bu ayrımı yapabilen insanlar gerçek anlamda eğitilmiş insanlardır. Japonlar, atalarından iyi bir eğitim mirası devralmışlar. Çin felsefesinin sağlıklı kısımlarını bilinçli olarak seçip özümsemişler. Japonya’da, Çin’in Konfüçyusçu felsefeyi temel aldığı düşünülüyor ama Çin Tao ülkesidir. Halk inancının öznesi Konfüçyus ve Mengşi değil tanrılar ve ermişlerdir. Hiç yaşlanmayan, uzun ömürlü bir hurafedir. Ancak, Japonya’da öylesi hiç yaşlanmayan, uzun ömürlü tanrılar ve ermişler anlatısına dönüp bakılmamış bile. Gülünüp geçilmiş. Ermiş sözcüğü şapşal ya da deli için kullanılacak bir zamir olarak görülmüş. Japon felsefesi sadakat üzerine kurulduğuna göre, ne tanrı ve ermişlere ne de ‘Yirmi Dört Ermiş’ öyküsüne gerek var. Sadakat başlı başına vefa demektir. Geçen gün birlikte izlediğimiz Masaoka da, kendi çocuğuna sadece sadakati öneriyor. ‘Annene vefalı ol!’ gibi bir şey söylemiyor. Fakat, sadakat aynı zamanda vefa olduğuna göre, fark eden bir şey yok. Öylelikle, oyunu seyreden tüm Japonlar ağlıyor. Ermişleri ya da ‘Yirmi Dört Ermiş’i *rakugo* oyunu haline getirilerek, gülmece malzemesi olarak kullanılıyor.”

“Ya, kusura bakma” dedim, içimden gelen gülme isteğini bastırmaya çalışarak. “Japonlar biraz patavatsızdır. Özel olarak senin ülkenin öğretisini aşağılamak gibi bir niyetleri olduğunu

sanmıyorum. Biraz mizah tarzımız acımasızlığa kaçıyor galiba.”

“Hayır, buna Japonların patavatsızlıkları denemez. Komedi anlayışınız çok olgun. Acımasızlık sözcüğü uygun değil. Çin’de *tamatei* dediğimiz özlü söz oyunu vardır, esas işte o acımasızlıktır. Feci sözcükler kullanılır. Öylesine sefilcedir ki, herhalde tüm dünyada o ölçüde öldürücü sözcük oyunu icat edebilecek başka bir ulus daha yoktur. Sadece bu konuda, dünyada eşimiz yok.”

“O *tamatei* dediğinin nasıl bir şey olduğunu bilmiyorum ama Çin’in dünyada eşsiz olduğunu söyleyebileceğimiz daha birçok şey olsa gerek. Ben sadece sezilerime dayanarak konuşuyorum ama ülkende bizim hayallerimizin de ötesine geçecek kadar mükemmel bir gelenek olduğu kanısındayım. Sen kendi ülkenden pek iyi söz etmiyorsun ama Fucino hoca söylemişti, Çin’de muazzam bir gelenek olduğu için, o muazzam geleneğe muhalefet etmek isteyenler de çıkarmış. Ben, senin Çin’le ilgili eleştirilerini dinledikçe, her zaman aksine Çin’in çok iyi durumda olduğunu düşünüyorum. Çin asla çökmez. Senin gibi on kişi olsa, Çin kesinlikle dünyanın birinci ülkesi olur.”

“İltifat etmene gerek yok” dedi Zu, buruk bir gülümsemeyle. “Çin’in şu anki haliyle sonu hiç de iyi değil. Kesinlikle feci olacak. ‘Çok iyi durumdayız’ gibi vurdumduymaz yanılgılara kapılmamalı. Japonlar hep kollarını sıvamış olurlar. Özenli ve ciddi-

lerdir. Çin, Japonların bu tarzını öğrenmek zorunda.”

O sıralarda, fırsat buldukça Zu ile işte bu tonda Japonya-Çin karşılaştırması tartışmaları yapıyorduk. Zu, o dönem bitip, yaz tatili geldiğinde Tokyo’ya giderek, diğer Çinli arkadaşlarına kendisinin keşfettiği Japonya’nın özünü doğrudan anlatmaya çok hevesli gibiydi. Nihayet yaz tatili geldiğinde, Zu Tokyo, bense dağların arasında kalan memleketime dönünce üç ay kadar birbirimizden ayrı kaldık. Eylül’de yeni sömestrenin başlamasıyla, Zu’nun o özlediğim yüzünü Sendai’de tekrar gördüğümde şaşakaldım. Öyle özel bir değişiklik yoktu ama, bir tarafı eski Zu’dan farklıydı. Soğuk davranmıyordu ama, sanki gözbebekleri küçülmüş, bakışları keskinleşmişti. Güldüğünde bile yüzünde bir parça soğukluk sezinliyordum.

“Tokyo nasıldı?” diye sorduğumda, buruk bir gülümsemeyle “Tokyo’da herkes çok meşgul. Tren hatları hergün dört bir yana doğru uzatılıyor. Eh, artık trenler Tokyo’nun sembolü oldu gerçi. Takırtıları bir hayli kulak tırmalıyor. Üstelik, savaş sonrasındaki barış şartlarından hoşnutsuz Tokyo halkı her yerde mitingler düzenliyor, çok huzursuz bir hava hâkim. Her an, imparatorluğun başkentinde olağanüstü hal ilan edilebileceği söylentileri var. Bir şekilde, Tokyoluların vatanseverliği aşırıya kaçmış gibi geldi.”

“Ülkenden gelen öğrencilere sadakat üzerinde odaklanma düşünceni anlattın mı? Ne tepki verdiler?”

Zu aniden, sanki dişine ağırlı saplanmış gibi yüzünü buruşturdu.

“O konuda da, yine herkes öylesine meşguldü ki, neyin ne olduğunu anlayamadım. Japonların vatanseverliği frenlenmemiş olsa da, özünde saf bir şey ama benim vatanseverliğim karmaşık ve karanlık. Yok, belki de öyle değil. Her neyse, anlayamadığım birçok şey var. Zor işte. Hiç bir şeyi anlayamıyorum” diyerek soğuk bir gülümseme takındı. “Fakat, Japon gençleri şu an dünya edebiyatı ile bir hayli ilgililer. Kitapçılara gittiğimde çok şaşırdım. Dünya ülkelerinden yığınla edebiyat eserleri getirtiliyor, Japon gençleri büyük bir coşkuyla her türlü şeyi satın alıyorlar. Sanki yaşam kavramının içini doldurmaya çalışıyor gibiler. Ben de onları taklit ederek, o tür kitaplardan bazılarını satın alıp yanımda getirdim. Benim rakiplerim, işte öylesi Tokyolu gençler. Onlar yeni dünyaya gözlerini açmış gibiler. İşte, Tokyo hakkında söyleyebileceklerim bu kadar.”

Sonra ders bitince, dosdoğru kendi pansiyonuna dönüyordu. Artık, eskiden yaptığı gibi benim pansiyonuma da gelmiyordu. İnsanın içini titreten soğuk bir akşam, garip ama Tsuda pansiyonuma geldi. Yüzünden düşen bin parçaydı.

“Hey, feci bir şey oldu!” diyerek, cebinden çıkarttığı mektubu bana uzattı. Mektup Cucin Zu adına yazılmıştı. Gönderen kısmında ‘Doğru Sözlü Dağlı’ yazıyordu. Tuhaf bir takma isim kullanmış, dedim içimden. Yüzümü buruşturarak mektubu okudum. Mektuptaki yazı, adres kısmından daha da beceriksizce yazılmıştı. O kargacık burgacık harflere baktıkça burnuma tuhaf bir koku gelmeye başlamıştı. Büyük harflerle ‘*SUÇUNDAN UTANÇ DUY!*’ ibaresiyle başlıyordu. Bu tür din kokan beylik laflardan eskiden beri hep nefret etmişimdir. İrkildim. Sanki savcı tarafından hazırlanan iddianame havasında yazılan mektupta özetle şöyle diyordu. “Sen korkaksın. Fucino hoca, otopsi dersinin sorularını önceden söyledi sana. Kanıtı da var. Otopsi dersi notlarına Fucino hocanın kendisi kırmızı kalemle işaret düştü. Sınıf geçmeye hakkın yok. Utan! Utan!”

“Bu ne yahu!” diyerek, mektubu yırtmaya kalkınca Tsuda telaşla atılarak “Dur, bekle!” diye, mektubu elimden kapıverdi. “Büyük bir olay, bu. Seninle bu konuyu görüşmemiz gerek. Gerçekten rahatsız edici bir olay. Şu an içki içmeden konuşabilecek durumda değilim. Burada biraz içkin var mı?”

Sözlerini buruk bir gülümsemeyle karşılayarak, pansiyonculara içki olup olmadığını sordum. İçkiyi akşamleyin evin beynin içtiğini, sadece bira olduğunu söylediler.

“Bira da olur mu?”

“Bira mı? Bu dondurucu ayazda bira komik kaçacak ama olsun. Getir.”

Tsuda birayı tek başına içti. “Of, çok soğuk ya! Sonbahar zamanı bira gitmiyor!” diye bağırarak, hafifçe titremeye de başlamıştı. Sonra, sözcükleri ağzının içinde yuvarlayarak, olayın neden ağır bir durum olduğunu açıklamaya başladı. Dudakları pembeleşmiş, tüm vücudu sarsılarak konuşmasını gördükçe, ben bile durumun ciddiyetini kavramaya başlamıştım.

“Bu uluslararası bir olay!” diyordu, her zamanki abartılı ses tonuyla. “Zu tek bir insan gibi gelebilir sana ama aslında hiç de öyle değil. Şu an Japonya’nın her yanında Çinli öğrenciler var, sayıları neredeyse on bini aşmış durumda. Yani, Zu’nun gerisinde o on bin Çinli öğrenci var. Zu herhangi bir şekilde öfkelencek olursa, bu on bin öğrenci mutlaka Zu’nun arkasında duracaktır. Öyle bir durumda, Sendai Tıp Okulu’nun itibarının zedelenmesi bir yana, Eğitim Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı bile Çin Hükümeti’nden özür dilemek zorunda kalabilir. Gerçekten, Japonya’nın dışişlerindeki dostluk politikasına zarar verebilecek bir durum. Sen bu durumu nasıl değerlendiriyorsun?”

Ben, onun her zamanki hali olduğunu düşünerek, anlattıklarını öylesine geçiştirmek niyetindeydim.

“Zu, bu mektubu gördü mü?”

“Gördü. Bugün okuldan birlikte döndüğümüzde, mektup pansiyona gelmişti. Zu, mektubu posta kutusundan alıp, gelişigüzel cebine tıktırdı, merdivenleri çıkmaya başladı. O an, kötü bir şeyler olacaktı hissinde kapıldım. Arkasından seslenerek durdurdum. Mektubu hemen açmasını söyledim. Zu koridorda durarak, sessizce zarfı açtı. Sonra da, yazılanların bir kısmını okuyunca yırtmaya kalktı.”

“Öyle yapmıştır elbette. Böylesine pis bir mektubu, kim olsa yırtmak isteyecektir.”

“Öyle konuşma. Anında mektubu elinden kapıp okudum. O pis herif becerdi işte dedim, kendi kendime.”

“Ne o? Yoksa bu mektubu kimin gönderdiğini biliyor musun?”

“Niye saklayayım, biliyorum. Yacima! O işte, şu toprak ağası züppe!”

Onun bu sözleri üzerine geçen günlerde olan küçük bir olayı anımsadım. Fucino hocanın dersiydi. Hocanın sınıfa girdiği anda, yeni sınıf başkanı Yacima yerinden kalkarak tahtaya gidip, ertesi gün sınıf öğrenci toplantısı yapılacağını, herkesin eksiksiz katılması gerektiğini yazmış, eksiksiz sözcüğünü de yuvarlak içine almıştı. Öğrencilerden beş, altısı pis pis gülmüştü. O an, sınıf

toplantılarına pek fazla katılım olmadığı için, ‘eksiksiz’ sözcüğünü özellikle vurguladığından başka bir şey gelmemişti aklıma. Fakat, bu Yacima’nın çirkin bir imasıydı. Ne Fucino hoca ne de Zu sınıftaydı ve ‘sınav sorunu’nu rahatça ve pis bir şekilde ima etmişti. Bunun farkına varınca sinirlendim.

“Gidip şunu ayağımın altına alayım!” Öylesine pis bir hareketi, sessizce geçiştirmeyi hazmedemiyordum. Altmış yıllık sıradan yaşamımda, birisine gerçekten vurmaya sadece o an istediğimi söyleyebilirim. O akşam hemen gidip, içimdeki öfke dinene kadar dövmek istedim. O Yacima adlı bıyıkları bakımlı tipi eskiden beri hiç sevmezdim. Sendai’deki, adını tam olarak anımsayamadığım Hristiyan okullarının birinden mezun olmuştu. Nedenin bu olduğunu sanmıyorum ama Zu’nun sözcükleriyle ifade edecek olursam *der stutzer*, Tsuda’nın sözleriyle ise taşra züppesi, kibirli ve itici bir tipti. Başlangıçta sınıfta da kasıntı bir hali vardı gerçi ama, babası Sendai şehrinin büyük zenginlerindendi. Herhalde babasının ekonomik gücü günden güne etkisini göstermiş, sınıfta sivrilmeye başlamıştı. Yeni dönemde sınıf başkanlığı yarışında Tsuda’yı alt ederek yeni başkan seçilmişti.

Evet, ben Tokyo ve Osaka gibi yerlerden gelen öğrencilerin, Tohoku Bölgesi’ni taşra olarak görüp aşağılamalarını pek hazmedemezdim ama buna karşılık olarak, Tohoku Bölgesi yerlisi öğ-

rencilerin de sinsi planlarla onlara çirkin şekilde yanıt vermesi de kabul edebileceğim bir şey değildi. Özellikle ben, o taşranın da ücra bir yerinden gelmişim, öylesi taşralıların intikam duygusuna yakın bir ruh haliyle ortaya çıkmaları durumunda, bir nebze kendimden utanç duyar, Tokyolu, Osakalı öğrencilerden daha fazla tepki göstermek isterdim.

“Dövmek hiç de hoş olmaz. Bu bireysel bir hareket olur” dedi Tsuda, ben heyecanlanınca bir anda ses tonu sakinleşmiş gibiydi. “Karşımızdaki sadece Yacima değil. Çevresinde kendisi gibi taşralılardan çok fazla var. Ben bu olayı fırsat olarak kullanıp, o tiplerin dışlayıcı tavırlarına ket vurmak niyetindeyim. Nihayetinde hepimiz medeni insanlarız. Düşüncelerle savaşıalım.”

“İyi de Tsuda, ben de taşralıyım.” Hangi anlamda kullanmış olursa olsun, benim açımdan taşralı sözcüğü kulak tırmalayıcıydı. Bölge yerlilerinden Yacima da son derece itici bir tipti ama böyle sözcükleri Tokyolu Tsuda’nın gönül rahatlığıyla kullanmasına da içerlemiştim. Al birini, vur ötekine!

“Yok, seni tenzih ederim. Sen kesinlikle taşralı dediklerime dahil değilsin. Sen, işte...” Yüzü sıkıntılı bir hal almıştı. “Bir anlamda, şehirli bile sayılabilirsin.” Sonunda ağızındaki baklayı çıkardı. “Hatta, sen Çinlisin! Aynen öylesin.”

Hiç hoşuma gitmemişti.

“Sen, işte, seninle aynı yöreden gelen Tohokulu Yacima ve çevresindeki tipler tarafından bile dışlanılmış durumdasın” dedi Tsuda, bilgiç bir ses tonuyla. “Yani, senin şu anki konumun Zu ile hemen hemen aynı. Ben kesinlikle öyle düşünmüyorum ama sınıfta senin yüzünün Çinliler gibi olduğunu söyleyenler var. Sanırım, sürekli Zu ile dostluk ediyor olman pek hoş karşılanmadı. Senin adın Japonca Tanaka Taku ama onlar kendi aralarında Den Çutaku diye Çin usulüne göre okuyorlar. Haberin yoktur elbette, nereden olacak? Ne dersin? Adının Den diye okunması hoşuna gider mi?”

Bu hiç umurumda değildi. Fakat, Tsuda’nın bu seferki olayı neden doğrudan bana getirdiğini, mahsus asabımı bozmaya çalışırcasına lafları birbiri ardına sıraladığını biraz olsun anlamaya başlamıştım. Tsuda, sınıf temsilciliği pozisyonunu Yacima’ya kaptırmış olmasına içerlemişti. O yüzden de bu gururu kırılan küçük siyasetçi, Yacima’nın bu mektubunu olay haline getirerek, sınıf temsilciliğinden ayrılması için baskı yapacak, sonra da göğsünü gere gere yerine geçip o afili karvizitini yeniden kullanmaya başlayabilecekti. Aklında böylesine basit düşüncelerle yanıma gelmiş olduğuna hiç şüphem yoktu. Önce, Zu ile en samimi kişi olduğum için bana anlatacak, ben öfkelenerek derhal Fucino hocaya şikâyet edince, Fucino hoca da hayal kırıklığı içinde Yaci-

ma'yı çağırıp bir güzel azarlayarak sınıf temsilciliğinden azledecekti. Aklındaki senaryo bu olmalıydı. Bu kadar patırtı çıkartmasının başka bir açıklaması olamazdı. Artık bir şeyler söylemenin zamanı gelmişti.

“Madem önceden beri tüm bunları biliyordun, neden Yacimalara Zu'nun masum olduğunu anlatmadın?” dedim, dudağımı kıvrarak.

“Benim konuşmam da bir işe yaramaz. O tipler, benim de Zu'nun yandaşı olduğumu düşünüyor. Ben, sen, Fucino hoca ve Zu, dördümüz şu an, aynı sanık sandalyesinde oturuyormuş gibi bir durumdayız. Çok çirkin elbette. Fucino hocanın kişiliğinden bile kuşkulananmak, çok edepsizce. Bu durumu elbirliği ile halletmemiz gerek. Hele bir, sen yarın gidip Fucino hocaya durumu anlat. Ben de sonra, taraftar toplamaya çalışırım.”

Evet, tam düşündüğüm gibiydi. İçim kalkmıştı. Artık, içimde yükselen Yacima'yı pataklama isteği bile kaybolmuştu, bir an önce kendimi bu aptalca döngünün dışına atmak istiyordum.

“Bir söz verebilir misin?” dedim, kararlılıkla. “Yarın gidip Fucino hocayla odasında görüşürüm, herhangi bir direktifi olup olmadığını sorarım. Hoca bir şey söyleyene kadar bu mektup meselesinden kimseye bahsetme, olur mu?”

“Neden ki?” Tsuda dudaklarını büzerek, dik bakışlarını üze-

rime yöneltti.

“Öyle işte” dedim, zorla gülümseyerek. “Neticede, o taraf-tar toplama işini iki, üç gün bekleyebilir misin? Yoksa, beni kar-şında bulursun.”

O an içimde Zu’ya acımdan başka bir şey uyanmamıştı. Ayrıca, Zu’nun çalışmaları ile öylesine içtenlikle ilgilenen Fucino hocaya da büyük haksızlıktı. Konunun beni ilgilendiren yönü sadece buydu ve gerisini hiç umursamıyordum.

“Bak hele!” dedi Tsuda, pişkin bir tavırla. “Sen herhalde ba-na güvenmiyorsun.”

Cevap vermeyi lüzumlu görmedim.

“Eğer, bana şimdi söz vermezsen, düşmanın olur Fucino ho-caya seni de kötü anlatırım.”

“Tehdit mi ediyorsun?”

“Nasıl anlarsan öyle. Düşmanın olurum diyorum işte. Evet, söz veriyor musun?” dedim, kendimden emin bir ses tonuyla.

Tsuda belli belirsiz başıyla onayladı.

“Şu Tohokuluları bir türlü sevemedim” dedi alçak bir sesle.

Ertesi gün Fucino hocanın odasına giderek, durumu anlat-tım.

“Tsuda da çok öfkелendi, hocanın direktiflerini bekleyip, faydalı olabileceksek elimizden geleni yapalım, diyor” şeklinde

Tsuda'ya da arka çıkmış oldum ama elbette, Yacima'nın adını vermedim. Sadece, bu yanlış anlamayı Zu için ortadan kaldırmasını istedim.

“Ortadan kaldırılacak ne var ki?” dedi hoca, gülümseyen yüz hatları hiç bozulmamıştı. “Zu otopsi dersinden kaldı aslında. Diğer derslerden geçince, o dersten de geçmiş oldu sadece. Genel ortalamada kaçındıydı Zu?”

“Herhalde altmışıncı sıralarda bir yerdeydi.” Biz birinci sınıftan ikinci sınıfa geçerken, bir hayli sınıfta kalan olmuştu. Sınıf arkadaşlarımızın üçte biri, yaklaşık elli öğrenci sınıfta kalma talihsizliğini yaşamıştı. Ben de, Tsuda da seksen, doksanlı sıralarda kılpayı sınıfı geçmeyi başarmıştık. Yabancı öğrenci Zu'nun altmışıncı sırada olması, onun ne kadar zeki ve çalışkan olduğunu bildiğimiz için, bize çok doğal gelmişti. Ancak, Zu'yu tanımayan biri için o altmışıncılık derecesi şaibeli gelmiş olabilir. Özellikle, sınıfta kalan öğrenciler, kendilerinin başarısızlıklarını göz ardı ederek, sınıfı geçenlere çamur atmaya da kalkarlardı. Bizimle birlikte sınıfı geçen öğrenciler arasında da, bula bula bu gariban Çinli öğrenciyi bulmuşlardı. Durum bundan ibaretti.

“Demek altmışıncı” dedi hoca, altmışıncılığı da yeterli bulmadığı ses tonundan belli oluyordu. “Pek de öyle matah bir başa-

rı değil. Çok daha fazla çalışması lazım. Zaten sizin sınıf genelinde otopsi dersindeki durumunuz pek i açıcı değildi. Otopsi konusu tıbbın temelidir, daha fazla asılmazsanız ileride pişman olursunuz. Hepiniz tembellik ettiğiniz için, şimdiki gibi salak sulak sorunlar da çıkar elbette. Birbirinize destek olarak çalışıyor olsaydınız, ne böyle yanlış anlamalar ne de kıskançlıklar çıkardı ortaya. Uyum, kesinlikle teslim olmak anlamına gelmez. Herkesin bünyede kendine uygun yeri alması, işte uyum dediğim böyle bir şey, derslerimde de söylemiştim” dedi hoca ve parmaklarını bükerek elinde dolunay tutuyormuş gibi yaptı. “Yayı iyice gerek fırlattığınız okun hedefine vardığını çıkan sestten anlarsınız. İşte uyum da öyle bir şeydir. Her ge kendine ait yeri bulur. Bunu asla unutmamalısınız. Oturun alışın. Uyum saygınlığı da beraberinde getirir derler. Uyum sadece samimiyet değildir. Birbirinize destek olarak çalışmanız uyum anlamına gelir. Zu ile senin aranız iyiye benziyor. O, Çin’de yeni bir bilim alanını kurabilmek amacıyla kalkıp Japonya’ya geldiğine göre mümkün olduğunca destek olup, daha iyi başarı göstermesine yardımcı olman lazım. Ben de elimden geldiğince ilgileniyorum ama altmışıncılık iyi bir derece değil. Birinci, ikinci olması lazım. Japonya da çok eski zamanlarda Tang, sonrasında Sung Hanedanı sırasında Çin’e öğrenciler gönderip, birçok şeyi onlardan öğrendi. şimdi

Japonya'nın borcunu ödemesi lazım. Oradan gelenlere bildiklerimizi öğretmemiz lazım ama onların çevresindeki Japon öğrenciler lakayt davranacak olursa, Zu ve diğer öğrenciler bin bir zahmetle geldikleri Japonya'da ortama ayak uydurup tembellik etmeye başlayabilir. Sen eğer Zu'nun gerçekten dostuysan, bu sefer ikinize birlikte çalışabileceğiniz bir tema söyleyeyim. Şu Çin'de de kız çocuklarına uygulanan tahta ayakkabı geleneği sonucu kemik deformasyonu konusuna ne dersin? Mümkün olduğunca Zu'nun da ilgisini çekebilecek bir konu olması lazım. Gerçi şu an elimin altında bir model yok, zor mu olur? Her neyse, Zu'nun tıp bilimine daha fazla gönülden bağlanmasını sağlayacak bir şeyler yapmak lazım. Zu'nun son zamanlarda pek keyfi de yerinde değil galiba. Otopsi uygulama dersleri itici geliyor olmasın sakın. Çinlilerin kadavra konusunda kendilerine özgü inanışları var, yakmayıp toprağa gömerler. En ılımlı insanın bile ruhlar âleminde tanrı haline geleceğini düşünerek, ölümlere saygı gösterirler. Belki de, Zu'nun son zamanlardaki bezginliği, bizim kadavralara çok hoyrat davranmamızdan dolayı, tıp bilimine karşı soğukluk hissetmesinden kaynaklanıyor olabilir. Eğer öyleyse, sen Zu'ya şunları anlat. Japon hastalar, ölümleri sonrasında tıp bilimine fayda sağlayabileceklerini düşününce çok seviniyorlar, özellikle kendilerinin nihayetinde Çin için bile faydalı olacakları-

nı öğrenirlerse, bundan gurur duyarlar. Git böyle söyle, biraz olsun cesaretlendir. Otopsi uygulamalarında bile eli bu kadar korkak alışır, ileride en basit ameliyatlara bile yapamaz.” Hoca sürekli Zu hakkında konuşuyordu.

“Şey, öyleyse bu mektup meselesini ne yapalım?”

“Büyütülecek bir mesele değil. Yalnız, bu durum yüzünden Zu okuldan soğuyacak olursa pek iyi olmaz. İşin o tarafını sen halledeceksin, Zu’yu teselli etmeye, destek olmaya bak. Mektup meselesini hiç açmamak lazım ama Tsuda’nın ortalığı velveleye verebileceğini de düşünmek gerek. Neyse, ben sınıf temsilcisini çağırır o mektubu yazanı bulmasını söylerim. Eh, kimin yazdığını benim bilmem gerekmiyor, her kim yazdıysa Zu’nun pansiyonuna gidip, ders notlarına iyice bakacak olursa yaptığı hatayı kolaylıkla anlar, Zu ile de barışır. Sınıf temsilciliğini bu aralar Yacima mı yapıyordu?”

İşte esas sorun, o sınıf temsilcisi ile mektubu yazan kişinin aynı olmasıydı. Fakat, o Yacima’ya hocanın olayın failini bulmasını söylemesi de kaderin bir cilvesi olsa gerek. Belki de sonuç eğlenceli olabilirdi.

“Evet öyle. Artık Yacima ile siz konuşursunuz” diyerek, topuğumun üzerinde sağ tarafa doğru kıvrılarak arkamı döndüm.

“Sadece Zu değil, sizin de çok daha fazla çalışmanız lazım.

Herkes elinden geleni kendiliğinden yapacak. Uyum böyle sağlanır” dedi, azarlar gibi bir ses tonuyla.

Bu olayın Zu’da nasıl bir etki bıraktığını bilemiyorum. O sıralarda Zu’nun tavırları bir başkasının ona yaklaşmasını güçleştirir bir hal almıştı. Okulda yüz yüze geldiğimizde bile konuşmalarımız yavanlaşmıştı.

“Nasılsın?”

“Eh işte.”

Konuşmalarımız neredeyse bundan ibaretti. Fucino hoca üstüne basarak söylediği halde, Zu’yu teşvik edecek hiç bir şey yapamıyordum. Zaten, o olayı anlatacak olsam, duygusal yaratılışlı Zu’nun iyice sıkılacağından korkuyordum. O olaydaki ders notları meselesinden hiç haberim olmamış gibi davranıyordum.

Ancak, arada bir hafta kadar bir süre geçtiğinde, müthiş karlı bir akşam Zu paltosunu tepesine kadar kaldırmış, bembeyaz karla kaplanmış bir halde kaldığım pansiyona geldi.

“Buyur, gir. Haydi, haydi” diye, uzun bir aradan sonra ziyaretime gelen Zu’yu, kapıya kadar giderek karşıladım ama Zu’da tuhaf bir çekingenlik vardı.

“Gelmemin bir sakıncası var mı? Ders çalışıyor olmayasın? Rahatsız etmedim umarım.” O ana kadar hiç görmediğim ölçüde çekingen davranıyordu. Neredeyse karga tulumba ederek

içeriye aldım. “Az önce Metodist Kilisesi’ne uğradım, oradan dönüyordum, biraz uğramak istedim. Rahatsız etmiyorum ya?”

“Yok, boş boş oturuyordum. Fakat, kilise de nereden çıktı?”

Zu da ben de, İsa’nın insan sevgisine, çarmıha gerilmeyi göze alarak sürdürdüğü yaşamına karşı saygılıydık ama kilise rahiplerinin hiç de içten durmayan hüzünlü yüz ifadeleri, o kiliseye gidip gelen genç çiftlerin huşu içindeki halleri itici gelir, Sendai’da her tarafta pıtırak gibi çoğalan kiliselerden uzak dururduk. Özellikle Zu “İsa’yı taklit etmeye çalışmak Hristiyanlık olmasa gerek” diyerek tavrını çok açık belli ederdi. Çinli Konfüçyusçu âlimlerin Konfüçyus’un öğretisini saptırması gibi, Hristiyanlık’ın da yabancı rahipler tarafından özünden saptırıldığını söylediler. Buna rağmen, kiliseye gitmesine neden olan neydi acaba?

Zu lafı ağzında gevelercesine “Sanırım bu sıralar biraz rahatsızım. O yüzden herkesten uzak duruyorum. Herhalde ben de bir parça karga olmaya başladım. Ancak, o gezi çok keyifliydi. Matsuşima’da birlikte kaldığımızdaki sohbetimiz çok hoştu” dedi. Sonra, konuya devam edecekmiş gibi bir an duraksadı. Sonra mangalın kenarındaki yorganın içine iyice dalıp, bir an sustuktan sonra aniden yüzünü kaldırdı. “Aslında, dün Yacima benim kaldığım pansiyona özür dilemeye geldi. Şu mektubu yazan oymuş.”

Durumun ayrıntılarını Tsuda'dan dinlediğimden, ben de biliyordum. Fucino hoca mektubun failini bulmasını, bundan sonra Zu'ya iyi davranmasını söyleyince, Yacima'nın Tohokululara özgü ahlak duyguları mı kabardı, yoksa onun müriti olduğu Hristiyanlık gereği günah mı çıkartmak istedi bilinmez, mektubu yazanın kendisi olduğunu itiraf ederek, aptalca yanlış anlamasından dolayı özür dileyip, kendiliğinden sınıf temsilciliğini bırakmıştı. Yerine geçecek kişi olarak Tsuda'yı desteklemişti ama olaylar böyle gelişince Tsuda tek başına temsilci olmayı göze alamamış ve sınıf temsilciliğini Yacima ile birlikte yürütmelerine karar verilmişti. Mutlu sona ulaşılmıştı ya, Tsuda gelip, "Sen kahraman-sın!" diyerek sırtımı sıvazlamıştı. Kahramanlık bir yana, son derece basit planım mükemmel işlemişti. Durum bundan ibaretti.

"Ders notlarımı hep Fucino hocaya düzelttiriyordum, eh, yanlış anlamaya davetiye çıkartmış oldum. Esas ben, Yacima için üzüldüm. Önceden onu pek sevmezdim ama biraz konuşunca oldukça dürüst biri olduğunu gördüm. Espriyle karışık Hristiyan olup olmadığını sordum. Ciddi bir yüz ifadesiyle başını sallayarak onayladı. Ancak, Hristiyan olmasının günah işlemeyeceği anlamına gelmeyeceğini, aksine onun gibi sürekli günah işleyenlerin Hristiyan olduğunu söyledi. Kilise onun gibi kolay suç işleyenlerin hastanesi imiş. *Krankenhaus* yani. Sonra, o kutlu sesin

kendisi gibi yüreği hasta olanlara yatak olduğunu, *krankenbett* anlamında, söyledi. Yacima'nın bu sözleri nedense yüreğime işledi, içimde gidip o hastanenin, yani *krankenhaus*'un kapısını açma isteği yükseldi. Evet, şu an benim yüreğim gerçekten *kranken* ke durumda, hasta. O yüzden bugün sallana sallana kiliseye gittim ama o Batı tarzı abartılı törenlere bir türlü içim ısınmadı, hayal kırıklığına uğradım. Ancak, vaazda tam Tevrat'tan 'Mısır'dan Çıkış' bölümü okunuyordu. Musa'nın yoldaşlarını kölelikten kurtarmak için ne acılar çektiğini dinleyince tüylerim diken diken oldu. Mısır'ın başkentinde yoksulların kaldığı mağarada kavga ve tembellik dolu günler geçiren bir milyon dolayındaki yoldaşlarına karşı, Musa Mısır'dan kaçma düşüncesini dirayetle anlatarak dolaşır ama herkes ondan rahatsızlık hisseder. Yine de, öfkelenirse, bağırıp çağırorsa da, son gücünü harcayarak hepsini yanına alarak Mısır'dan kaçmayı başarır. Fakat, daha sonra kırk yıl gibi uzun bir süre çorak topraklarda dolaşır. Mısır'dan kaçarak onunla beraber gelen yoldaşları Musa'ya teşekkür etmek şöyle dursun, söylenmeye, lanetlemeye, kötü davranmaya başlarlar. 'Madem böyle biçare bir hale düşecektik, kaçmamızın ne anlamı vardı' diye sorgulamaya başlarlar. Kölelik zamanlarının daha iyi olduğunu, hiç olmazsa aş, ekmek yiyebildiklerini, tencerelerinde ördük yemeği bile piştiğini söylerler. 'Bizler Mısır'da et yemeği

tenceresini çevreleyip bıkana kadar aş ettiğimiz zamanda, Yehova'nın pençesine düşüp ölüm yoluna vurduk kendimizi. Bu adam, bizi bu çorak topraklara getirdi, hepimizi katledecek' gibi laflarla insafsızca eleştirirler. Ben, kendi ülkemin halkının şu anki halini düşününce, o vaazı sonuna kadar dinleyemedim, arada kaçtım. Kendimi çok yalnız hissettim ve senin yanına geldim. Çaresizlik, yok, çaresizlik çok sefilce bir laf olur. Nasıl ifade edilir bilemiyorum. Halk dediğin öyle bir şeydir işte.”

“İyi de, gerçi ben İncil'den pek anlamam ama o Musa da sonunda başarıyor değil mi? Pisga Tepesi'nde güzelim Ürdün Nehri'ni göstererek '*İşte vatan! İşte vatan!*' demiyor mu?”

“Evet ama o ana kadar kırk yıl yemeden, içmeden, yoldaşlarının haksızlığına bile dayanarak yapıyor. Mümkün mü? Beş, on yıl değil. Kırk yıl. Artık hiçbir şey anlamıyorum. Bu yıl yaz tatilinde, Tokyo'da benim edindiğim izlenim, işte böyle halkın kurtuluşuna karşı kuşkulu yaklaşmak gerektiği idi. Bugün yine kafanı ütöleyeceğim. Matsushima'daki sohbetimiz keyifliydi ama bugün daha karamsar şeylerden sözedeceğim” diyerek, güldü. “Ben şimdi güldüm ya, neden güldüm acaba? Mısırlı köleler de mutlaka, arada sırada böyle nedenini kendileri bile anlamadıkları halde gülüyorlardı herhalde. Köleler bile güler. Hayır, belki de köle oldukları için gülerler. Ben, bu Sendai şehrinde dolaşan esir-

lerin yüzlerindeki ifadeye dikkatle bakınca, hiç gülmediklerini farkettim. Bu, içlerinde bir ümit beslediklerinin kanıtı. Bir an önce ülkelerine dönme isteği bile kölelerden daha iyi durumda olmalarını sağlıyor. Ben de arada sırada papiros veriyorum ama çok doğal bir şeymiş gibi kabul ediyorlar. Onlar henüz köleleşmemişler.”

O sıralarda, Sendai’ye Rus esirler getirilmişti. Bir ara sayıları iki bini aşmıştı. Araço ve Yeni Tapınak Yolu yakınlarındaki tapınaklara, Miyagi düzlüğündeki derme çatma kulübelere yerleştirilmişlerdi. O yılın sonbaharından itibaren serbestçe dolaşmalarına izin verilmişti. Rusçadaki esas telafuzunun nasıl olduğunu bilemiyorum ama sık sık gelip “papiros!” diyerek ellerini uzatırlardı. Sonunda çocuklar bile o papirosun sigara olduğunu öğrenmiş, esirlere “Papiros? Papiros?” diye seslenip, karşılarında ki evet anlamında başını sallayınca, bir koşu tütüncüden sigara alarak esirlere vermeyi eğlence haline getirmişlerdi.

“Onlara papiros verdiğimde bile, öylesine doğal karşılıyorlardı ki, tersine ben mahcup oluyordum. Utanç bile hissettim. Yoksa, o esirler benim Çinli olduğumu ayırt edebiliyorlar mıydı? Üstelik, Çin’in şu an Batılı devletlerin kölesi durumunda olduğunu biliyorlardı da, o yüzden mi sadece bana karşı üstünlük hissi-ne kapılıyorlardı? Hayır, gerçekte bu sadece benim aşağılık

kompleksim. Evet, öyle. Benim Tokyo'da edindiğim şey işte bu aşağılık kompleksi. Çok endişeliyim. Ülkemin halkının kurtuluşu hakkında derin endişelerim var. Şu an düşünüyorum da, Matsuşima'daki coşkulu halim çok çocukçaydı. O anki çocuksu halimi özlediyorum ama bir o kadar da utanıyorum. Anımsadıkça kendi kendime yüzüm kızarıyor. Acaba neden öylesi zayıf bir teorinin sarhoşluğuna kapılmışım? O sıralarda Çin'in ne durumda olduğunu bildiğimi sanıyordum, ama her gencin kendi başına kapıldığı yanılığdan başka bir şey değildi. Aslında, hiçbir şey bilmiyordum. Üstelik gitgide daha da anlayamaz hale geliyorum. Çin'in durumu bir yana, kendimin bile nasıl bir adam olduğumu anlayamaz hale geldim. Tokyo'daki Çinli öğrenci arkadaşlarım Japon özentisi olduğumu söylediler. Çin'e ihanet ettiğimi söyleyenler bile oldu. Beni Tokyo'da Japon bir bayanla gezerken gördüğünü söyleyerek aptalca iftiralar atanlar bile oldu. Beni neden sevmiyorlar? Çin hakkında kötü şeyler söyleyip, Japonya'nın sadakat felsefesini öven sözler ettiğim için mi? Veyahut onlarla birlikte kendimi herşeyimle devrim hareketine adamadığım için mi? Onların devrim coşkusu, aşağı yukarı ben de aynı şekilde taşıyorum. Şu an Huang Şing grubu* ile Sun Yat-sen grubu el sıkıştılar

* (Ç.n.) Huang Şing (1874-1916). Çing Hanedanı'nın yıkılması ve yeni Çin devletinin kurulması

devrimi sürecine Sun Yat-Sen ile birlikte öndelik eden siyasetçi, devlet adamı ve düşünür.

ve Çin Devrim Konfederasyonu oluşturuldu. Japonya'daki Çinli öğrencilerin çoğunluğu o konfederasyonun üyesi. Onlara bakılırsa Çin devriminin gerçekleşmesine ramak kalmış durumda. Fakat ben neden böyleyim? Onların coşkusu arttıkça, benim içimdeki duygular aksine soğuyor. Sence neden? Küçüklüğümden beri herkesin coşkuyla alkış tuttuğu anlarda, onlarla birlikte alkış tutmak bana hep ters gelmiştir. Etkileyici konuşmalar dinlediğimde, içimde fırtınalar kopuyor ama başkalarının galeyana geldiğini gördüğümde, dinlediğim konuşmayı alkışlamak isteğimi kaybediyorum. İçimdeki coşku ne kadar büyürse o ölçüde, alkışlamanın konuşan kişiye karşı sahtekârlık olduğu, aksine terbiyesizlik edilmiş olacağı, suskun kalmanın saygıyı göstermenin en doğru yolu olduğunu düşünüyor, alkışlama galeyanından nefret etmeye başlıyorum. Okuldaki spor müsabakalarında da aynı hisleri yaşadım. Hristiyanlık konusuna gelirsek, İsa'nın 'Komşunu en az kendini sevdiğin kadar sev' sözüne çok saygı duyuyorum, hatta onun öğretisinin yoluna girmeyi düşündüğüm de oluyor ama kiliselerdeki abartılı törenler yürekten bağlanmamı engelliyor. Bir seferinde sen söylemiştin, ben Çinli olduğum halde Konfüçyus ve Mengşi'nin sözlerini hiç ağzıma almam. Bu size çok tuhaf gelebilir ama ben o sözleri kullanmamak için bilhassa özen gösteriyorum. Güzel konuştuğunu sergilemek amacıyla Kon-

füçyus ve Mengşi'nin sözlerini kullanan insanları sevmiyorum. Fucino hoca gibi çok iyi bir insan bile, o eski bilgelerin sözlerini kullandığında içimi bir öfke kaplıyor. İçimden bir an önce son vermesini diliyorum. Biz küçüklüğümüzden itibaren Çinli Konfüçyusçu âlimler o sözleri bıacak ölçüde dinletip, belleğimize kazıdılar. Nihayetinde de bizim feci halde Konfüçyus'tan nefret etmemize neden oldular. Kesinlikle Konfüçyus ve Mengşi düşüncesini hafife alıyor değilim. O düşüncenin temeli hakkında farklı savlar var. Adab-ı muhaşeret düşüncesi tuhaf bir şeydir. Felsefi bir ifadeyle söyleyecek olursam, sevgiyi idealize etmeye dayanır. İnsan yaşamındaki sıkıntıların sevginin ifade edilmesi güçlüğünden kaynaklandığını söyleyebilirim. Bu ifade güçlüğü insan mutsuzluğunun kaynağı değil midir? Bu çözümlendikten sonra, 'hükümdar hükümdardır, kullar kul; baba babadır, evlatlar evlat' düzeni doğal olarak, güle oynaya ortaya çıkar, insan tüm sıkıntılarından, zincirlerinden kurtulur. Oysa, o Konfüçyusçu âlimler bunu nihayi görgü kuralı olarak öğretiler ve böylece, aksine hükümdar halkını aşağılamış, baba oğlunu mengene arasına sıkıştırmış oldu. Bu eğilim çok erken zamanlarda ortaya çıktı. O Wei Hanedanı (220-265) zamanında bambu koruluğuna kaçan erenler gibi insanlar da bu adab-ı muhaşeret düşüncesinin yozlaşmasına engel olmak için bambu korusuna kaçarak, üzüntülerin-

den kendilerini içkiye vurdular. Onlar için her türlü görgü kuralı dayanılmaz hale gelmişti. Çırılçıplak içki içmeye devam ettiler. Zamanın, sözümona ahlak abideleri onların serkeş ahlaksızlar olduklarını söyleyerek acımasızca saldırdılar. Hayır, şimdi bile seçkinci tavırlar içerisindeki ortodoks yöneticiler, onların başvurdukları tavıra öfkeleniyorlar. Fakat o bambu korusuna kaçan erenler bile, kendi yaşamlarının pek de matah bir şey olmadığını düşünüyorlardı. Ellerinden bir şey gelmemiştir sadece. Ormanlarda, sazlıklarda yaşamaktan başka çareleri kalmamıştır. Âlemde, bir yanda adab-ı muhaşeret kisvesi altında, kendine karşı gelenleri düzmece sadakatsizlikle suçlayarak silmeye, kendi mevkini ve servetini sağlama almaya çalışanlar varken; masumane bir saflıkla adab-ı muhaşeretin normalde olması gerektiği haline inananlar bu sahtekârların adab-ı muhaşereti kötüye kullanmalarını görerek derinden derine adaletsizlik hissine kapılırlar da, güçleri yetmediğinden ellerinden bir şey gelmeyip, bunun üzerine o öğreti ile ilgili tek bir harf bile görmek istemediklerini söyleyecek hale gelince, bu tepkisel oluşumun, aksine o öğreti hakkında kötü konuşmalarına, çırılçıplak içki içmek gibi sapkın bir eyleme dönüştüğü kanısındayım. Fakat, yüreğinin derinliklerinde adab-ı muhaşeret öğretisini hazine gibi saklayanlar da, yine o dönemin insanlarıydı. O dönem böylesi ‘ahlaksızlar’ gibi eylemlere kalkış-

madıkça, öğretiyi ayakta tutmak mümkün değildi. Bu dönemin ‘ahlaklılar’ı görünüşte çok nezih davranışlar içinde olsalar da, arka planda adab-ı muhaşeret düşüncesini yozlaştıranlardı ve hiç de öyle öğretiye inanıyor değillerdi. Öte yandan yürekten inananlar ise ‘ahlaksız’lığı kabullenerék ormanlara, sazlıklara kaçarak, sanki serkeşlermiş gibi kendilerini içkiye vurdular. Elbette, şu an ormana ya da sazlıklara dalıp, çırlıçıplak içki içmeye başlamak gibi bir niyetim yok ama, ruhum şu an o ormanlar, sazlıklarda geziniyor. Artık, Konfüçyusçu âlimlerin o alıştığım sahte tavırlarından gına geldi. Bu konu hakkında, o Matsuşima’daki pansiyonda da, sana neler düşündüğümü anlatmıştım ama düşünce dediğimiz şey, misafir odalarında iltifatlarla sınırlı hale gelince, artık hiçbir işe yaramaz. Ben o uğursuz düşünce cesedinden kaçmak arzusuyla, yeni bir ilimin peşine düşüp memleketimi ardımda bıraktım, çıkıp Nanking’e gittim. Ondan sonra olanları sanıyorum Matsuşima’da sana anlatmıştım. Fakat, bu yaz Tokyo’ya gittiğimde o ormanların, sazlıkların daha da derinliklerinde kaybolduğum hissine kapıldım. Bunun ne olduğunu anlayamıyorum, hayır anlıyorum gerçi ama açıkça dile getirmek korku veriyor. Eğer endişelerim bir talihsizlik eseri doğru çıkacak olursa, belki de bana intihar etmekten başka bir seçenek kalmayacak. Of, keşke bu endişelerim sadece benim kuruntularımdan ibaret olsa.

Açıkça söyleyeyim, ben bu sıralarda benimle aynı Çinli öğrencilerin devrim hareketinde bile o uğursuz abartılı hareketlerin kokusunu almaya başladım. O coşkulu hallerine ayak uyduramamak belki de benim kötü talihim. Onların hareketinin kesinlikle haklı olduğu kanısındayım. Sun Yat-sen’e saygı duyuyorum, ‘Ulusun Üç Doktrini’* düşüncesine inanıyorum. Benim için gerçekten bir hazine anlamı taşıyor. Bu belki de tutunabileceğim son ip. Bu düşünceden de kopacak olursam dalgalarda sürüklenen bir yosun parçasından farkım kalmayacak. Köle haline geleceğim. Buna rağmen şu an bambu korusuna kaçan erenlerle aynı kaderi paylaşmaya çalışıyorum. Çok çabaladım. Çinli öğrencilerin coşkusu asla bir yanlış değil. Birlikte haykırsam ne olur? ‘Çekingenlik senin masken. Sende biraz sağlıksız sahtekârlık kokusu alıyorum. Suratında, o kölelerle aynı gülümseme var. Dikkatli ol. Yüreğinden karanlığı silip at, doğal olmasa da olur, ışık tutup aydınlatarak bak!’ İşte böyle kendime kızıp, kamçılıyorum. Kendi rotamı pusulanın iğnesi hiç kıpırdamayacak hale getirmek arzusuyla, içimdeki devrim partisine üye olma isteği iyice güçlendi ama” diyerek bir an duraksadı. Aniden telaşla “Saat kaç oldu? Çok geç olmalı” diye sordu.

* (Ç.N.) Demokrasi, halkçılık ve milliyetçiliğin ayrılmaz bir bütün olarak ele alınması gerektiğine dayanan Sun Yat-sen tarafından ortaya atılan doktrin.

Saati söyledim.

“Öyle mi? Biraz daha rahatsız etmemin sakıncası var mı?” diye sorduğunda, yüzünde çirkin, ezik bir gülümseme belirmişti. “Ben bu aralar insanların hislerini de anlayamaz hale geldim. Benimle aynı Çinliler söz konusu olduğunda bile anlayamadığım birçok şey olduğu halde, uyuğu farklı birinin duygularını anlayamamam doğal olsa gerek. Ancak, belki de şimdiye kadar hep sana nazımı geçirmeye çalıştım. Sadece sen değil, Fucino hoca-ya, hatta kaldığım pansiyonu işleten ailenin annesine bile nazımı geçirmeye çalıştığım oldu. Yacımaların yazdığı o mektubun, aslında çok rahatlatıcı olduğu kanısındayım. ‘Çinliler aciz insanlardır, başarılı olmalarına imkan yok’ şeklinde çok net bir tavırla yazılmış. Öyle olunca, karşımdakinin hisleri çok rahat anlaşılıyor, benim için de daha kolay. Empati insanın acı çekmesine neden oluyor. Lütfen, bundan sonra aklından geçenleri olduğu gibi konuş. Bu pansiyona gelişi güzel dalıp, geç saatlere kadar kalmam hoşuna gitmiyor olsa gerek. Sorun yoktur umarım.”

Ses çıkartmadım. Sürekli diken üzerinde oturduğunu hissettiren bir misafir, belki de pansiyoncular için de istenmeyen bir durum olabilir kanısındaydım.

“Sanırın kızdın. Galiba bir tek seninleyken kendimi rahat hissedebiliyorum. Matsuşima’dan beri, anlattığım bir sürü zırva-

yı sabırla dinledin. Tıp ÷lkemin kurtuluğu muydu?” diye sorduğu anda güldü. “Çocuksu bir üç aşamalı sav atmıştım ortaya. Öyle bir şeye ancak bahane denilebilir. Bilim. Acaba neden bilimi o kadar yüce bir şeymiş gibi görüyordum? Çocukların kibritle oynarken yaşadığı sevince benzer bir şey olsa gerek. İnsanın bağlanmasını sağlıyor. Fakat eğer çocuklar o halleriyle bilimi silah haline getirirlerse, sonuç ne olur acaba? Daha da trajik sonuçlar çıkabilir ortaya. Çünkü çocuklar eğlenmekten başka bir şey düşünmez. Hastalığı yeni düzelmiştir ama bir bakarsın ırmakta suyla oynamıştır, hastalığı daha da fecileşmiş bir halde döner gelir. Bilimin gücüyle halkı uyuşturup, yeniden doğuş için çaba harcamalarını sağlayıp, sonra da bu enerjiyi, reformu bir inanç haline getirmek için çalışmak. Bu haliyle üç aşamalı bir sav olduğunu söylemek çok güç. Utanç verici bir düşünce. Artık o bilim yoluyla ülkeyi kurtarmak tezimden tamamen vazgeçiyorum. Şu an sakin bir kafayla iyice düşünmem lazım. Musa için bile kırk yıl gerekmiş. Böyle umutsuzluğa kapıldığım anlarda, nedendir bilmem aklıma hep Japonya’nın Meici reformları geliyor. Japonya reformları bilimin gücüyle gerçekleştirilmiş bir şey değil. Bu çok açık. Reform, Mito beyinin ‘Büyük Japon Tarihi Derlemesi’ başta olmak üzere, Keiçu, Azumamaro, Mabuçi, Norinaga, Atsutane, ayrıca ‘Japonya Siyasi Tarihi’ yazarı Sanyo gibi, bir grup yazarın

yaktığı ateşle aydınlanmayı yakalamayı başardı. Maddeciliğin keyfiyetini eğitim aracı haline getirmediler. İşte Meici mucizesinin özü orada yatıyor. Kendi ülkelerinin kurtuluşu için bilimin rahatlığını kullanmaları çok tehlikeliydi. Çünkü bu Batılıları emperyalist amaçlarla başka ülkelerin halklarını uyuşturmak için kullandıkları yöntemdi. Kendi halklarımızın eğitimi için, ilk adım halkın ruhen aydınlanması olmalıdır. Fiziki hastalıkları sağaltıp, yeniden doğuş umudu aşıladıktan sonra ruhun yetiştirilmesi gibi dolambaçlı yollar asla gerekli değil. İnsan doğasına uygun değil. Ben kendim bile, şu an Japonya'nın sadakati tek odak haline getirme düşüncesini açık ve doğrudan bir şekilde zihnime yerleştirebilirim, fazlasıyla kurtulmuş olurum. Dondurma yiyebilirim, karameli sevebilirim, zamane modası fotoğraflar çektirebilirim, bütün bunlar sadece bir anlık zaman öldürme eylemlerinden başka bir şey değil. Japonya'nın o tek odaklı felsefesi pek fazla gösterişe kaçmadan ve hep suskunca, çok doğal bir şeymiş gibi eyleme geçirildiği için insan kendini rahat hissediyor. İnsanın inandığı şeylerle ilgili olarak pek fazla coşkuya kapılıp, patırtı çıkarmaması daha iyi olur galiba. Tokyo'daki arkadaşlarım ağızlarını her açışlarında '*Ulusun Üç Doktrini! Ulusun Üç Doktrini!*' deyip duruyorlar. Sanki bu insan ve insan olmayanı ayıran bir kıstasmış gibi davranıyorlar. Bu durumda, '*Ulusun Üç Dokt-*

rini' düşüncesine gerçekten inanan insanlar her an ormanlara, sazlıklara kaçacakmış gibi geliyor. Hayır, elbette bu tamamen benim kendi kuruntum ama artık '*Ulusun Üç Doktrini*'nin ne olduğunu bile anlayamaz hale geldim. Fakat, ne olursa olsun onların coşkusunun samimiyetine inanmak, hayır, hatta saygı duymak zorundayım. Onlar, kendi ülkelerinin kurtuluşu için canla başla haykırıyorlar. Benim yaşamım için tek yol, adımlarımı onların ritmine uydurmaktan başka bir şey olamaz. Devrim partisine üye olmadım ama korkak bir adam da değilim. Onlarla birlikte ölmeye her zaman hazırım. Gemimin pusulasının oku, benim bunu isteyip istemediğime bakmaksızın, çoktan belirli bir yönde sabitlenmiş durumda. Şu an onlara faydalı olacak bir şeyler yapmam gerekiyor. Bunun için de, ilk olarak nereden başlamam gerektiğini düşündüğüm anda o melankolik bambu korusu gözlerimin önünde beliriveriyor. Onlar benim halkıma ihanet ettiğimi söylediler. Japon özentisiymişim. Fakat, ben esas onların halkımıza ihanet etmemelerinin büyük mutluluk kaynağı olacağı düşüncesindeyim. Şöyle ki, evet siyasetten anlamıyorum, partinin üye sayısının artması ya da azalması, parti kurmaylarının kimler olduğundan ziyade, her bir bireyin zihninde neler olduğu benim için çok daha önemli. Açıkça söylemem gerekirse, şu an siyasetten ziyade eğitime ilgi duyuyorum. Halkın ilk adımı eğitim olacaktır.

Benim kendime özgü bir felsefem ya da dinim yok. Düşünce açısından zayıf bir insanım. Yalnız, Sun Yat-sen'in yürekten inandığım 'Üç Ulus Doktrini'ni anlaşılır bir şekilde halka öğretip, halkın uyanışına katkıda bulunmaktan başka bir isteğim yok. İyice düşündüğümde, onlardan biri olarak faydalı olabilmem için elimden ancak küçük işler gelebilir. Fakat, bu bile benim gibi yeteneksiz bir insan için asla kolay değil. Evet, herkesin yardımıyla belki bir doktor olabilirim ama ya bir eğitimci? Halkın eğitiminde, Japonya'nın reform örneğine baktığımızda da yazın en etkili yol ama henüz benim yazma kabiliyetim pek gelişmiş değil. Çin'in Sugita Gempaku'su olmakla, Çin'in Rai Sanyo'su olmayı karşılaştırdığımda, benim için yüz kat daha zor olacağı benziyor. Sonuçta, siyaset de, tıp da, eğitim de benim için çok uzak hedefler. Bugün, bir hasta yatağı arayışı içerisinde kiliseye gittiğimde, hiç alakasız bir kölelik vaazı dinlemek zorunda kalıp, ters yüz olarak senin yanına geldim. Sonra da böyle ipe sapa gelmez bir sürü şey anlattım. Artık sanki iyice şaklabanlığa dönuştürdüm işi. Kusura bakma. Sıkılmış olmalısın. Alt kattaki pansiyoncular hâlâ uyanıklar herhalde. Bakarsın anlattıklarımı dinlemişlerdir. 'O Çinli böyle uzun uzun neler anlatıyor acaba? Çok tuhaf. Bir an önce kendi evine dönse de kapı bacayı kapatsak. Düşüncesiz insanlar hep sorun olur' falan gibi şeyler söylüyorlar-

dır belki de. Sadece senin beni anlayabileceğini düşündüm, yanı-
lıyor muyum? Artık kimseye güvenemez haldeyim. Haydi, kal
sağlıcakla.”

“Bir ricam var. Kapının önünde bir saniye bekle lütfen” de-
dim.

Zu’nun yüz ifadesi değişivermişti ama usulca başıyla onay-
ladı ve dışarı çıktı.

Pansiyoncu ailenin kaldığı kısmın antresinde sesimi yüksel-
terek “Teyze! Zu çıktı!” diye seslendim.

“Aa! Keşke bir şemsiye verseydik eline.” Yanıt bundan iba-
retti. Açık ve net. Amacıma ulaşmıştım.

Kapının ardında beklediğini sandığım Zu’nun yanına yönel-
dim ama artık orada değildi. Sadece zifiri karanlıkta lapa lapa kar
yağıyordu.

Elbette, tüm bunlar kırk yıl öncesine ait anılar. Belleğimin
beni hiçbir yerde yanıltmadığını söyleyemem. Fakat, bir ülkenin
reformunun Batının pragmatik bilimine dayanmaksızın, halkın
temel eğitime ağırlık vererek, manevi durumları değiştirilmedi-
ği sürece zor olmaz mı? İşte bu soruyu, Zu’nun kendisine ilk kez
o karlı gecede sorduğunu çok iyi anımsıyorum. Zu’nun bu soru-
su, nihayetinde onun tüm ilgisini edebiyata yönelterek, daha son-
raki yıllarda ünlü yazar Rocin’in doğuşunu hazırlayan en önemli

unsur olarak da düşünülebilir. Fakat, şu sıralarda herkesin diline doladığı gibi “Slayt Olayı” sonucunda, o sorunun aniden Zu’nun zihninde oluşuverdiği gibi bir yorumun biraz yanlış olacağı kanı-sındayım. Başkalarının dediklerine bakılırsa, onun kendisi de Sendai yılları hatıralarını yazmış ve orada da o ünlü “Slayt Olayı” sonucunda tıptan edebiyata geçiş yaptığını açık olarak belirt-miş. Ancak, acaba o yazıyı yazarken bir şekilde kendi geçmişini üç şey atıp beş şey ekleyerek belirli bir düzene sokarak yazmak istemiş olamaz mı? İnsanın kendi tarihi, sık sık bu şekilde belirli bir düzen altında gözden geirilmeyi gerekli kılıyora benziyor. Hangi etkenin, onun kendi geçmişini o şekilde, yani ‘*trajik*’ olarak yazmasını gerektirdiğini ben de bilemiyorum. Yalnız, onun kendi geçmişini açıkladığı andaki Çin koşulları ve Japonya-Çin ilişkileri, ayrıca Çin’in önde gelen bir yazarı olarak kendi konu-mu gibi noktalardan yola çıkılarak dikkatli bir izleme ile belki de o tavrını olumlayan bir şeylere ulaşılabilir ama bu arayış benim gibi sıradan bir insanı fazlasıyla aşıyor. Tiyatro oyunlarında, gü-zel kadınların olduğu yerde bir tur attığı anda çirkinlik abidesine dönmesine sık sık rastlanır. Fakat, insan hayatında öylesi net dönüşümler söz konusu olabilir mi? Bir insanın yüreğindeki dönüşümleri, başkaları elbette anlayamaz. Hatta, o kişinin kendisinin bile o dönüşümü kavraması mümkün olmayabilir. Çoğu durum-

da, insanlar bir an gelir damarlarında kendi düşündüğünden farklı bir kanın dolaştığının farkına varıp, hayal kırıklığı yaşayabilirler. Şu ünlü “Slayt Olayı” da ertesi yılın baharında gerçekten olan bir olay. Fakat, bu Zu’nun bir dönüşüm yaşamasına neden olmaktan ziyade, bu olay sayesinde damarlarındaki kanın her ne zamansa farklı bir hal aldığını anlamasını sağlayan bir kıvılcımdan başka bir şey olmadığı kanısındayım. Kesinlikle, Zu o slaytı görünce edebiyata yönelmeye karar vermiş değildi, tek cümleyle özetlersek, o eskiden beri edebiyatı seviyordu. Bu sıradan bir insanın tespitinden öteye geçmiyor ve ben de şaşıyorum ama durumun bundan ibaret olduğuna da inanıyorum. Eğer o yolu sevmiyor olsa baştan itibaren hiç girmezdi. Sonra, onun eskiden beri sahip olduğu edebiyat sevgisine benzin dökerek iyice parlamasına neden olan kötü unsur olarak o tek bir slayt parçasına baktıysa, Japonya’nın o dönemdeki gençleri arasında kaynayan edebiyat coşkısına göz atmanın çok daha kestirme yol olacağı kanısındayım. O dönemdeki Japonya’nın edebiyat ilgisi müthiş bir şeydi. ‘Edebiyat hakkında konuşamayan insan da değildir’ gibi bir edayla, Sendai’de bile kız öğrenciler, okuyup okumadıkları belli olmasa da, şiir derlemeleri ya da romanları artık edebiyat konusunda uzman olmuş gibi kollarının altına kıştırarak dolaşır, çoğunlukla gözlük takarlar ve sinirli yüz ifadeleriyle bizim gibi

‘banal’ insanları süzerlerdi. Edebiyatçıları konu alan oyunlar sık sık Sendai tiyatrolarında sergilenirdi. Sonunda o ‘banal’ insanlardan biri olduğum halde, o akıma kapılarak kendimi Toson’un yeni tarz şiirleri gibi eserlere kimseye çaktırmadan göz atmak zorunda hissetmiştim. Tohoku Bölgesi Sendai şehrinde bile durum böyle olduktan sonra, muhteşem başkent Tokyo’da durum nasıldı bilinmez. Zu, yaz tatilinde Tokyo’ya gittiğinde ilk olarak hissettiği bu edebiyat tsunamisi, kitabevlerindeki edebiyat eserlerinin seli ve o sel içerisinde anormal ciddi yüz ifadeleriyle yüzmeye çabalayan kızlı erkekli gençler olsa gerek. Mutlaka Zu da, o insanların arayışının ne olduğunu merak ederek, onların arasına karışıp kitabevlerindeki sele kapılmış olmalı.

Sonra Zu, gerçekten bir yığın edebi eseri satın alıp Sendai’ye getirdi. ‘*Rakiplerim onlar!*’ diyordu. Onun edebiyata karşı duyduğu ilgi günden güne güçlenirken, ülkesinin gençlerinin devrim haykırışı bir an bile yüreğinden silinmiyordu. Tıp, edebiyat ve devrim. Farklı bir söyleyişle, bilim, sanat ve siyaset. O herhalde bu üçünden oluşan bir girdaba kapılmıştı. Onun daha sonraki yıllarda ortaya koyduğu muazzam birikim hakkında hiçbir bilğim yok. O yüzden, insanların tanıdığı büyük üstat Rocin’in edebiyat başarılarının niteliği hakkında hiçbir fikrim yok. Fakat, net olarak bildiğim tek gerçek, onun Çin’deki ilk medeni-

yet hastası olduğudur. Benim Sendai yıllarında tanıdığım Zu, modern medeniyeti bir hastalık~~ı~~mış gibi hissederek bunalmış, bu hastalığına derman bulmak için kilisenin kapısını bile çalmıştı. Fakat, orada bile kurtuluşu bulamamıştı. Dilinden düşürmediği abartılı hareketler kiliseye bağlanmasına engel olmuştu. Yaşadığı sıkıntının sonucunda, o nezih delikanlının yanaklarında kendi de-yimiyle 'köle gülüşü' bile peydah oluvermişti. Karmaşanın özel ürünü: Kendinden utanma. Zu bu medeniyetle ilgili yaşadıkları açısından, gerçekten de Çin'in en fazla acı çeken öncülerinden biri olmuştu diyebilirim. Sonra, yüreğinde yaşadığı o acılı cehen-nem, insanın bin bir duygusunu ifade edebileceği edebiyat alanı-na yanaşmasını sağlamıştı. Zaten 'sevdiği yol' buydu. Yorgun-luktan halsiz düşen Zu, bulduğu bu hasta yatağına emekleyerek ulaşmış, bir parça olsun huzur aramış olmalıydı. Bu baştan sona, benim kişisel tahminim. İnsanın kendisi bile ruh halini açıkla-makta güçlük çekermiş. Üstüne üstlük benim gibi cahil bir insa-nın, başka birinin ruh halini çözümlemesi mümkün olmayabilir ama insanların genel olarak dile getirdiği edebiyatçı Rocin'e dö-nüşüm açıklamasında yetersiz kalan bir şeyler var. İşte o yüzden hiç de anlamadığım halde o dönüşüm için mantık yürütmeye ça-lıştım.

O karlı gecenin üzerinden bir ay kadar geçtiğinde, evet,

1906'nın yılbaşı sıralarındaydı, o dönemde Zu'nun yüzünü bir hafta kadar göremeyince Tsuda'ya sordum. Midesi bozulmuş, yatıyormuş. Bunun üzerine, okul dönüşünde Zu'nun pansiyonuna uğradım. Zu'nun halsizliği, yüzünün solgun renginden açıkça belli oluyordu ama beni görünce hemen kalktı, engel olmaya çalıştığım halde yatağını topladı.

“Bir şeyim yok artık. Doktor Tsuda'nın teşhisine bakılırsa vebadan bile şüphe etmek gerekirmiş, durumum ümitsizmiş ama feci bir yanlış teşhis. Yılbaşında ringa havyarı yerken aşırıya kaçtım herhalde. Japonya'da nedense, yılbaşları ringa havyarı, fasulye gibi basit şeylerle kutlanıyor. İzdırıp verici bir ülke.

Masasının çevresinde dağınık halde duran kitaplara göz attım. Hemen hemen tamamı edebiyat eserleriydi. Çoğu Alman Reclam yayınevinin yayınladığı kitaplardı ama Japon Ogai Mori, Bin Ueda, Şimei Futabatei gibi yazarların eserleri de vardı.

“Hangi ülkenin edebiyatını daha fazla tercih ediyorsun?” diye sordum, ayaklarımı odanın ortasındaki mangala doğru uzatarak.

“Bilemiyorum” dedi Zu, o gün her zaman olduğundan daha neşeliydi. “Edebiyat bir ülkeyi yansıtan bir ayna gibidir. Eğer bir ülke sıkıntılara katlanarak çabalıyorsa o ülkeden iyi edebiyat eserleri çıkar. Edebiyat, zayıf erkek ve kadınlara özel bir oyun-

cak, ülkenin varlığı için hiçbir anlamı yokmuş gibi gelebilir ama bu çok net olarak bir ülkenin gücünü de gösterir. Belki çok gereksiz bir konu gibi görülebilir ama hafife alınmamalı. Mısır ve Hint edebiyatı hakkında bir şeyler öğrenmek istedim ve Tokyo’da birçok kitabevini dolaştım ama tek bir kitap bile yoktu. Hindistan, medeniyeti Çin’den çok daha eski olan bir ülke olduğuna göre, birilerinin çıkıp kendi halkının gururu konusunda uyanmasının ve diğer halklara karşı çok daha baskın bir edebiyat ortaya koymasının an meselesi olduğunu düşünüyorum. Sanırım henüz işin daha fazla mantığıyla ilgiliyim, şiir ve roman konusundaki yeteneklerim kısıtlı. O yüzden, öylesi bastırılmış halkların uyanışının göstergesi olabilecek edebiyat eserlerini bulup Çinceye çevirerek, arkadaşlarımla da okumasını sağlamak niyetindeyim. Fakat, çeviri bile yazma yetisi olmayınca çok zor. Ülkemdeki kardeşim Sacin, kusura bakma ama gülümseme şekli sana çok benzer, o küçüklüğümüzden beri yazmak konusunda benden çok daha iyiydi. Eh, bundan sonra artık kardeşimden öğrenerek, gerekirse iki kardeşin ürünü olarak azar azar edebiyat çevirileri yapmak niyetindeyim. O yüzden son zamanlarda elim alışsın diye farklı alanlarda bir şeyler yazmaya başladım” diyerek, masasının çekmecesinden not defteri çıkararak bir süre karıştırdı. “Buna ne dersin? Yok, baksan bile Çince olduğu için bir

şey anlayamayabilirsin. Bir kısmını Japoncaya çevireyim mi?”

Müsvedde kâğıdı üzerine hiç de zorlanıyormuş gibi görünmeyen hareketlerle satırları sıralayıp, sonra aniden yüzü kızarak bana uzattı. Öylesine okuduğum halde, ifade yeteneği mükemmeldi. O gün, karşı çıkmasına rağmen o kâğıdı yanıma alarak ayrıldım. Nedendir bilmem, o günün anısı olarak saklamak istemiştım. Zu ile bir süre sonra ayrılacağımızı o an net olarak anladığımı söyleyemem ama sanki gaipten bir ses duymuştım ve o tek parça kâğıda büyük bir bağlılık hissetmişim. Daha sonra o kâğıdı kendi not defterimin arasında saklayarak, sınıftaki derslerde sıkıldığım anlarda çıkartıp okuyarak Zu’yu özlemle anmışım ama mezuniyetim yaklaştığında okul arkadaşlarımdan biri elimden kapmış, geri vermemişti. Şu an bile aklıma geldikçe pişmanlık duyuyorum. Gerçi bu daha sonraki bir olay ama o zaman-ki ifadeleri benim her seferinde zevkle okuduğum, şu an bile tüm berraklığıyla anımsadığım ölçüde ifadelerdi.

“Her şey bir yana, ifade kalitesi açısından, birey ve ülkenin yan yana durduğunu göstermediği sürece hiç bir işe yaramaz, bir değeri olmaz. O yüzden de erdemin güçlenmesine fayda sağlamaz, tarihte yer bulamaz; insanlar için uyarıcı olsa bile kalıcı olamaz; servet peşine düşmek ticaret anlamına gelmez; etkili bir isim sahibi olmak için diploma yeterli değildir. Yalnızca yazının

olması insan için yeterli olur. Çetin kış günlerinde bile olduğu yerde kalır; bir şekilde yaşasa bile, ruh öldüğünde insan yaşasa bile insanlığından artık eser kalmamıştır. Edebiyatın nedensizliği de belki burada yatar.”

Hafızam hiç de iyi değildir. O yüzden, iki, üç noktayı yanlış anımsamış olabilirim. Herhalde, ifademin güçsüzleştiği yerlerdir diyerek, aslında bundan çok daha iyi bir hatırat ortaya çıkabilirdi diye kendimi avutabileceğimi sanıyorum.

Bu kısa yazının amacı, onun sürekli telâhlandığı ‘yoldaşların siyasi hareketlerine yardımcı olmak’ amacı ile edebiyat amacından biraz ayrıksı dursa da, ‘nedensizliğin gerekliliği’ sözü ile derinden bağlıymış hissi veriyordu. Sonuçta gerekliydi. Yalnız, gerçekteki siyasi hareketler gibi halka yönelik olarak güçlü bir yönlendirme niteliği yoktu. İnsanların yüreğini yavaş yavaş harekete geçirip, o siyasi hareketlere yardımcı olmak açısından yeterliydi. Edebiyat hakkında böylesi bir yorum bana hiç de tutucuymuş gibi gelmiyor. Aksine son derece sağlıklı bir tavır. Böylesi bir yaşam tarzı, benim gibi edebiyatın kapısından bile giremeyecek insanlar için, o büyük gücü sayesinde edebiyatı hayal meyal de olsa hissedilir hale getirebilir. O gün müydü, yoksa başka bir gün müydü tam olarak anımsayamıyorum, ama Zu ayrıca şöyle bir örneklemede bulunarak aydınlanmamı sağlamıştı.

“Adam fırtınaya kapılıp azgın dalgalar arasında hareket edemez hale gelerek, kıyıya çarpıldığında canla başla tutunduğu yer deniz fenerinin pencere pervazı. ‘Oh! Kurtuldum’ diye seviyerek pencereden içeriye göz attığında o anda deniz fenerinin bekçisi, karısı ve küçük kız çocukları sıcak aile ortamları içerisinde akşam yemeklerini yemekteler. Adam bir an rahatsız etmemek için tereddüt eder. Çekinir. O an gümbürtüyle kocaman bir dalga çarparak o kazazedeyi yuttuğu gibi açık denize sürükler. Diyelim böyle bir öykü söz konusu. Kazazedenin artık kurtuluş ümidi kalmamıştır. Kendini yutan dalganın ortasında, belki de karın tipiye döndüğü bir gecede ölüp gider. Elbette fener bekçisinin bu durumdan hiç haberi olmamış, aile saadeti içerisinde yemeğine devam etmiştir. Hele de tipili bir geceyse ne ay, ne de yıldızları görmüştür. Sonuçta kimsenin haberi olmamıştır. Gerçekliğin romandan daha tuhaf olduğunu söyleyen insanlar var, ama yaşadığımız dünyada kimsenin öğrenemediği gerçekler de var. Üstelik kimsenin haberdar olamadığı yaşam kırıntılarında oluşan öylesi gerçekler, çoğunlukla esas hazine niteliği taşır. Bunları, doğuştan yeteneklerle oluşan duyargalarla bulup çıkartmak edebiyatın işidir. İşte o yüzden de, edebiyatın yaratıcılığı, gerçekliğin özüne insanların dillerine doladıkları yaşadığımız dünya gerçeklerinden çok daha fazla yakındır. Edebiyat olmasa,

yaşadığımız dünya boşluklarla kaplanır. Edebiyat doğasıyla, o tekinsiz boşluğu bir akarsu inceliğinde doldurur.”

Böyle bir konuşmaya tanık olunca, benim gibi yabancı bir dağ maymunu bile yaşadığımız dünyada edebiyat olmasa yağı az konmuş tekerlekler gibi, başlangıçta ne kadar muazzam dönse bile hemen gıcırtilar içerisinde yok oluşların başlayacağına ikna oluveriyor. Fakat, öte yandan, tüm coşkusuyla Zu’nun tıp çalışmalarını yönlendiren Fucino hocadan söz edildiğinde mahzunlaşıp, derin derin iç geçirdiği de oluyordu. O sıralarda da Fucino hocanın henüz hiçbir şeyden haberi yoktu. Her zaman olduğu gibi haftada bir kez Zu’nun ders notlarını titizlikle kontrol ederek, kırmızı kalemle eklemeler yapıyordu. Yine de, öğretmek öğrenciye karşı duyarlı olmayı da beraberinde getiriyor olsa gerek, Zu’nun son zamanlarda tıp araştırmaları konusunda isteksizleştiğini bir şekilde hissetmiş gibiydi. Zu’yu sık sık odasına çağırıyordu, herhalde tavsiyelerde bulunuyor olmalıydı. Ayrıca beni de o sıralarda iki, üç kez odasına çağırmişti.

“Son zamanlarda Zu pek iyi görünmüyor, aklına bir şey geliyor mu?”

“Sınıfta Zu’ya kötü davrananlar var mı?”

“Araştırma teması hakkında Zu ile görüştün mü?”

“Acaba hâlâ içten içe otopsi uygulamalarını itici mi bulu-

yor. Japon hastalar, tıbbın hizmetine sunulacaksa, öldükten sonra otopsi kadavrası olmak için kendileri dilekte bulunuyorlar. Bu durumu iyice izah ettin mi?”

İşte böyle, bıktırarak ölçüdeki sorulara maruz kalıyordum. Bu soruların tümüne de gelişi güzel yanıtlar veriyordum. Zu'nun tıp bilimi sayesinde ülkesinin kurtuluşuna katkı sağlayacağı inancının çatırdamaya başladığını daha iyice araştırdığında Japonya reformunun da bir grup düşünür tarafından çakılan kıvılcımla başladığını gördüğü fakat Zu'nun şu an zor düşünsel yazılar ortaya çıkartmaya cesaretinin olmadığı, önce halka yönelik temel eğitim alanında uğraşmak için edebiyata yöneldiği, o yüzden de şu an sadece dünya ülkelerinin edebiyatlarıyla ilgilendiği gibi bir yanıtı vermem durumunda hocanın uğrayacağı şok ve hayal kırıklığını düşününce, ben bile yanıtlarımı bulandırmak zorunda kalıyordum. Yine de, yalnızca bir kez, hocanın endişelerini Zu'ya iletmeyi başarmıştım.

“Bu kez gidip Fucino hocadan araştırma teması alıp birlikte çalışalım mı? Çin’de kız çocuklarının ayakları küçük olsun diye tahta ayakkabı içine bağlanmasının kemik deformasyonu etkisi gibi bir konu ilginç olabilir mesela.”

Zu belli belirsiz gülümseyerek başını salladı. Çoktan her şeyin farkındaymış gibiydi. O sıralarda Zu, yaz tatili sonrasında

yaptığı gibi insanın ürpermesine neden olacak ölçüdeki yüz ifadelerini takınmaktan vazgeçmişti ama yine de, bizlerden ayrı bir dünyada yaşıyormuş gibiydi. Yüzünde, genelde ne anlama geldiği belirsiz bir gülümseme oluşuyordu. Bu hali Tsuda'nın da dikkatini çekmiş benziyordu.

“Ona neler oluyor acaba? Pansiyonda da ipe sapa gelmez romanlar okumaktan başka bir şey yapmıyor, okul derslerine birazcık olsun dönüp bakmıyor. Belki o da sonunda gidip devrim partisine üye oldu. Yoksa aşık mı? Her neyse, bu hali hiç de hoş değil. Bu gidişle sınıfta kalabilir. O, Çin hükümetinin seçerek Japonya'ya gönderdiği seçkin bir öğrenci. Japonya ona bu bilimi mükemmel bir şekilde öğreterek ülkesine gönderemezse Çin hükümetine karşı mahcup düşmüş olur. Arkadaşları olan bizlerin de sorumluluğumuz çok büyük. O tip, galiba son zamanlarda beni aptal yerine koyuyor, uyarmak için bir şeyler söylediğimde hep anlamsız anlamsız gülmekten başka bir şey yapmıyor. İyice tuhaflaştı. Sen konuşsana, belki seni dinler. Gidip bir silkelesene şunu. Ayılsın. Gerekirse yapıştır yumruğu, belki akli başına gelir de tekrar ders çalışmaya başlar.”

Bu hatıratın iki, üç yerinde Tsuda ile dalga geçer gibi ifadeler kullandığıma şu an pişmanım. Şöyle bir iyice düşününce, aramızda Zu'yu en fazla seven bu Tsuda'ymış gibi geliyor. Nihayet

Zu ile ayrılmak zorunda kaldığımızda, benim kaldığım pansiyon-
da mütevazı bir uğurlama partisi yaptık. Katılanlar, içkici maran-
goz ve onun on yaşındaki kızı, Tsuda, sınıf temsilcisi Yacima,
ben ve partinin şeref konuğu Zu idi. Hep birlikte ayağa kalkarak,
şu an anımsadığımda kahkahayı patlatacak ölçüde, ‘müzik deha-
ları’nın büyük toplantısında birlikte koro halinde şarkılar söyle-
miştik.

Hürmetle an, hocana olan minnet borcunu

Öğretinin bahçesinde seri adımlarla yürü.

*Bir bakarsın, göz açıp kapayana kadar geçmiş, aylar,
seneler.*

Şimdi ayrılık anı geldi, çattı

Öyleyse herkes hatırlasın minnet borcunu

Ayrıldıktan sonra bile unutmasın

Şarkıyı söylerken, arkasına dönerek ağlamaya başlayan
Tsuda olmuştu. Lafa geldiğinde büyük konuşmayı seven aynı
Tsuda, herhalde Zu’dan ayrılmak anı gelip çattığında hepimizden
fazla üzölmüşü. Tsuda ile dostluk ederken, böyle iyi yanlarını
gördükçe içimdeki büyük şehirlilere karşı korku da, nefret de si-
linip gitmişti. Öte yandan, o taşralı züppe diye yanlış tanıdığım
Yacima ile de daha sonraki dostluğum sayesinde anlamıştım ki,

sadece çok ciddi bir insandı ve bir seferinde Zu'nun Sendai halkı için getirdiği eleştiride olduğu gibi 'Tohoku Bölgesi'nin önde gelen beyliğinin sorumluluğu ile kendini katı kalıplar içine hapseden' biriymiş. "Sendai gururu" olarak da adlandırılacak bir kavrama çok aşırı takılıyor, o yüzden de ilk karşılaştığı insanlarla selamlaşırken kasım kasım kasılıyordu. Bu haline aslında saygı da duyuyordum ama kendim ona pervasızca yaklaşacak olduğumda, aniden değişiveriyor, oldukça nazik, ölçülü yanlarını sergileyiveriyordu. Herhalde, yufka yürekliliğini gizlemek için selamlaşırken öyle bir kasıntı haline dönüşüyordu. Zu'ya karşı öyle sefilce bir mektup yazması da, büyük olasılıkla Çinlileri aşağı gördüğünden değil, aksine Çinli bir dâhiye karşı duyduğu korkuyu da yansıtıyor olmalıydı. Galiba, saygı ve sevgi kavramlarını tuhaf bir şekilde birbirine karıştırmış ve sonunda Sendai'nin aşağı kalmaması gerekliliğini vurgulamak için kalkıp öyle sefil bir mektubu yazarak göndermiş olmalıydı. Ciddi insanlar tuhaf düşüncelere kapılarak yazı yazmaya kalkınca, ancak öyle bir karalama tarzı sonuçlar ortaya çıkar, kullanılan ifadeler de son derece yavan olur. Nihayetinde Yacima da ciddi bir insandı. O sıralarda Zu'nun okuldaki derslere olan ilgisinin gitgide zayıflamaya başladığı çok net görülebiliyordu. Yacima, bunun etkenleri arasında kendisinin öyle aptalca bir mektup yazmış olmasını

da varsayarak sorumluluk hissine kapılmış olacak, Zu'ya büyük bir Almanca sözlük hediye etmişti, ödevlerinde de yardım ediyordu. Ayrıca, okulda derslerde Zu'nun yanındaki sıraya oturup sürekli ilgilenmeye çalışıyordu. Fakat Zu, Fucino hoca başta olmak üzere, bizim tüm çabalarımıza rağmen, sonunda bizden koptu.

Evet, yanlış anımsamıyorum, ikinci sınıfın bitimi sıralarıydı. Karlar erimiş, Tsutsuci-ga-oka'daki salkım kirazların, hatta okul bahçesindeki dağ kirazlarının dallarındaki kızıla çalan sürgünler öbek öbek çiçek açmaya başlamış, biz de yılsonu sınavlarının hazırlıklarına girişmiştik. O ünlü "Slayt Olayı" patlak verince Zu'nun o alıştığımız siması aniden çevremizden silinivermişti. Daha önce de söylediğim gibi Zu o slaytı perdede gördüğü anda tıp biliminden edebiyata dönüş yapmış değildi. Yöneldiği alandaki değişim çok daha öncesinden yavaş yavaş başlamıştı. Fakat, o "Slayt Olayı"nın en azından kesin kararını vermesini sağlayan bir işlevi olduğunu kabul etmek gerek. Denilebilir ki, Zu'nun Sendai'dan ayrılmadan önce bastığı son zemin olmuştu. İkinci sınıfa geçtiğimizde mikrobiyoloji dersi de programımıza eklenmiş ve mikropların şeklini öğretebilmek için hocamız sınıfta slayt makinesi kullanmaya başlamıştı. Ancak, derslerimizden zaman kaldığında ya da zamanımız olduğunda manzara ya da dö-

neme ait fotoğraflar yansitarak bizi eğlendiriyordu. Kegen Şelalesi, Yoşino Dağı gibi manzaralar mükemmel renklerle yansıyor-
du. Dönemi yansıtan fotoğraflar arasında, şu an bile net bir şekilde belleğimdeki yerini koruyan fotoğraflar, Port Arthur kuşatması, sonrasında yapılan Suişiei Görüşmesi, Mukden Kalesi'ne giriş gibi Rus-Japon Savaşı'ndan görüntüler çok daha fazla galiba. Sonra, biz öğrenciler, o kahramanca sahneler perdeye yansidikça hep birlikte çılgınca alkışlıyorduk. O sömestrenin sonlarında bir gün, yine mikrobiyoloji dersinde 203. Mevzi Çatışması, Mikasa Savaş Gemisi gibi görüntüler perdeye yansımış ve büyük coşkuyla alkışlamıştık. O arada aniden görüntü değişerek, bir Çinli'nin Rusya için askeri ajanlık yapması suçuyla idam edilisinin görüntüsü perdeye yansıyor-
verdi. Konuşmacının açıklamalarını dinledikçe durup durup alkışlıyorduk. O an karanlık sınıfın yan kapısını usulca açarak koridora süzülen bir öğrenciyi farkettim. Zu idi. Bir şekilde onun hislerini anlar gibiydim. Onu öylece yalnız bırakamazdım, ben de ardından sınıftan çıktım. Artık, koridorda değildi. Ders sırasında okul ölüm sessizliğine gömülürdü. Koridorun penceresinden okul bahçesine baktığımda Zu'yu gördüm. Bahçedeki dağ kirazlarının altında sırt üstü yatmıştı. Ben de bahçeye çıkarak yanına gittim. Zu gözlerini kapatmış, hafifçe gülüyordu.

“Zu” dedim, alçak bir sesle. Zu yavaşça belinden yukarısını doğrulttu.

“Ardım sıra geleceğini biliyordum. Endişe edecek bir durum yok. O slayt sayesinde, nihayet kesin kararımı verebildim. Uzun bir aradan sonra, kendi milletimden insanları görüp birçok şeyi yeniden düşünebildim. Hemen ülkeme döneceğim. Bu olayı görünce rahat edemez oldum. Ülkemin halkı işte öyle sefil bir durumda. Dost ülke Japonya tüm varlığıyla kahramanca savaşırken, düşmanı olan ülkenin askeri ajanlığını yapan adamın ruh halini bilemiyorum. Gerçi, büyük olasılıkla parayla satın alınmıştır, bense o hainden ziyade, çevresinde hiç bir şey olmamış gibi durumu izleyen halkın ahmak suratlarını görmeye dayanamadım. İşte o, şu an Çin halkının ortak olarak takındığı yüz ifadesi. Şu anki Çin için önemli olan bünyenin güçlendirilmesi değil. O seyircilerin hemen tamamı fizik olarak çok iyi durumda değil miydi? Şu an tıbbın onlar için acil bir gereksinim olmadığı kanımı kesinleştirmiş oldum. İnsanların ruhunda yaratılacak bir devrim. Ulus özelliklerinin iyileştirilmesi. Şu anki haliyle Çin, sonsuza kadar gerçekten bağımsız bir ülkenin onuruna sahip olamaz. Mançu kökenli Çing Hanedanı yıkılıp Çinli kökenli bir hükümet kurulsa bile, sadece siyasi tabela değiştirilmiş olur. Kumaş aynı kaldığı müddetçe ne yararı var? O boş boş bakan halktan uzakta

kalarak bir süre yaşadığım için, yüreğimin belirli bir yere odaklanmasını sağlayamamış, kararsız kalmıştım. Ancak, o sayede nihayet yüreğimin belirli bir noktada odaklanmasını sağlayabildim. Bu gördüklerim sayesinde iyi bir iş yapıyorum. Tıp öğrenimimi yarıda keserek ülkeme döneceğim.”

Ben de, artık onu durdurmaya çalışmanın bir faydası olacağını sanmıyordum. Fakat “Fucino hoca...” diye, iki sözcük dudaklarımdan gayriihtiyarî dökülüverdi.

“Evet” dedi Zu, başını öne eğerek. “Evet, o hocanın bana karşı içtenliğine ihanet etmenin suçluluğu içerisindeyim. O yüzden, bugüne kadar doğru dürüst okula da gelemedim. Fakat” dedi başını kaldırarak. “Fakat, artık geri dönemem. Çinli yurttaşlarımdan yüzündeki o ifadeyi gördükten sonra kaybedecek fazla zamanım olmadığına inanmaya başladım. Japonya sadakat felsefesi odağında birleşmesi de böyle bir şey olsa gerek. Evet öyle, nihayet o felsefeyi kendi tecrübelerimle yaşayabildim. Ülkeme dönerek, öncelikle halkımın manevi açıdan devrim gerçekleştirebilmesi için edebiyat alanında uğraşacağım. Yaşamımı buna adanmak niyetindeyim. Neyse, önce bir memleketime dönüp kadremle görüşerek birlikte bir edebiyat dergisi çıkartmayı planlıyorum. Evet, o derginin adını da bugün netleştirdim.”

“Adı ne olacak?”

“Şinsei (Yeniden Doğuş)” diye kısaca yanıtladı, gülümseyerek. Gülümsemesinde, Zu’nun kendi adlandırmasıyla ‘köle gülümsemesi’ acizliği hafif de olsa hissediliyordu.

Yaşlı doktorun hatıratı burada sona eriyor ama ben (Dazai) birkaç şey ekleyerek okurların dikkatine sunmak isterim.

Dünyaya karşı iftihar edebileceğimiz Uzak Doğulu aydın Rocin üstat, 1936’nın sonbaharında aramızdan ayrıldı. Ölümünden on yıl kadar önce, üstat 46 yaşındayken “Fucino Hoca” başlıklı bir deneme kaleme alıp, yayınlattı. Bir kısmını burada aktaralım (Şigeo Matsueda çevirisi).

“(Baş tarafı atlanmıştır) İkinci sınıfın sonlarında Fucino hocanın yanına gidip tıp öğrenimini bırakmak istediğimi, Sendai’den ayrılmak niyetinde olduğumu hocaya söyledim. Hocanın yüzünde derin bir hüznün gölgesi oluştu. Bir şeyler söylemek istermiş gibi bir hali vardı ama ağzını açıp tek kelime etmedi.

‘Biyoloji çalışmak niyetindeyim. Hocam, sizin öğrettiğiniz konuların o bilimi öğrenmek açısından da faydalı olacağı kanısındayım’ dedim ama aslında hiç de öyle verilmiş bir kararım yoktu. Yalnızca, hocanın o çökkün halini görünce, bir şekilde

avutmak istemiş, yalan söylemişim.

‘Tıp bilimine yönelik olarak öğrettiğim otopsi konuları, olasılıkla biyoloji alanında pek fazla işe yaramayacaktır’ dedi hoca, hüzünlü bir ifadeyle.

Yola çıkmadan dört, beş gün kadar önce, hoca beni evine çağırarak bana bir fotoğrafını verdi. Fotoğrafın arkasında iki sözcük yazılıydı: Buruk Ayrılık. Sonra, benim de kendisine bir fotoğrafımı vermemi istedi. Ancak, maalesef o sıralarda hiç çekilmiş fotoğrafım yoktu. Hoca daha sonra çektirerek göndermemi, arada sırada mektup göndermemi istedi.

Sendai şehrinden ayrıldıktan sonra uzun yıllar boyunca hiç fotoğraf çekmedim. Üstelik, benim gidişatım da pek hoş değildi, mektup yazacak olsam, hocayı hayal kırıklığına uğratmaktan başka bir işe yaramayacaktı. O yüzden mektup bile yazamadım. Aylar, yıllar birbirini kovaladıkça, iyice ne yazacağımı bilemez hale gelmiştim. Arada kısaca bir mektup olsun göndermeyi düşündüğümde bile, kalemi elime alınca, tek bir sözcük bile yazamıyordum. Öylelikle, bugüne kadar tek bir mektup yazamadan, tek bir fotoğraf gönderemediğim zaman akıp gitti. Duruma hocanın gözünden bakacak olursak, işi bittikten sonra çekip giden bir hayırsızdan başka bir şey değildim.

Ancak, neden olduğunu bilemiyorum ama aradan yirmi yıl

geçtikten sonra bugün bile arada sırada hocayı anımsıyorum. Üst-
tat diyerek saygı duyduğum insanlar içerisinde beni en çok etki-
leyen, en fazla destek olmaya çalışan kişiydi. Arada sırada şöyle
düşünüyorum. Hocanın bana karşı beslediği ümidin nedeni, dar
anlamda Çin'in yararına olacağını, yani Çin'de yeni bir tıp bili-
minin oluşmasını istemiş; biraz geniş açıdan bakacak olursak,
bunun bilim için olduğunu düşünerek, yeni tıp bilimini Çin'e ka-
zandırabilmek arzusuydu. Hocanın kişiliği benim gözümde, hatta
ruhumda büyük bir anlam taşıyor. Gerçi, hocanın adını bilen kişi
sayısı pek de fazla olmasa gerek.

Hocanın düzelttiği notlarımı ebedi bir anı haline getirmek
niyetiyle üç fasiküllük kitaplar halinde ciltletip özenle bir köşeye
kaldırdım. Ne yazık ki, yedi yıl önce taşınırken yolda kitap kutu-
larımdan biri dağıldı ve içindeki kitapların yarıdan fazlası parça-
lanmıştı. Notlar da o esnada kayboldular. Taşıma şirketine bul-
maları için şikâyetle bulundum ama cevap bile gelmedi. Yalnızca
hocanın bir fotoğrafı şimdi bile benim Pekin'deki fakirhanemin
doğu tarafındaki duvarında yazı masama bakacak şekilde asılı
durur. Akşamları yorgunluktan halsiz düştüğümde, biraz canlan-
mak için fener ışığı altında hocanın esmer, zayıf yüzüne bakarım.
Her an o kendine özgü tonlamasıyla konuşmaya başlayacakmış
gibi gelir. Bu anında kendime gelmemi, cesaretimi toparlamamı

sağlar. Bunun üzerine sigaramı yakar, tekrar o ‘kraldan çok kralcı’ tiplerin benden nefret etmesine neden olan cümlelerimi yazmaya devam ederim.”

Daha sonra, üstat Rocin’in yazılarından hazırlanacak bir derlemenin Japonya’da yayınlanması kararlaştırıldığında, derleyen olmayı üstlenen editör üstada hangi yazıların dâhil edilmesini istediğini sorduğunda, Rocin kararı tamamen onlara bırakmış ama sadece “Fucino Hoca” yazısını mutlaka dâhil etmelerini istemiş.

Sonlarken:

Bu “Buruk Ayrılık” Meclis Haber Dairesi ile Edebiyat Derneği’nin desteği ile yazmayı başılabildiğim bir roman. Ancak, bu iki kurumdan herhangi bir talep gelmemiş bile olsa bir gün mutlaka yazmak düşüncesi ile malzeme topladığım, kurgusunu tasarladığım bir romandı. Malzeme toplama esnasında tüm samimiyetiyle danıştığım konularda yardımcı olan yazar Takeo Oda oldu. Oda ile Çin edebiyatı ilişkisini bilmeyen yoktur. İşte o Oda’nın onayı ve yardımları olmasaydı, ben tek başıma asla böylesine güç bir çalışmanın altından kalkamazdım. Oda’nın da “Rocin Öyküsü” adlı, baharın en güzel çiçeğine benzeyen ünlü çalışması da mevcut ama benim bu çalışmamı roman olarak yazmaya başlamamın hemen öncesinde Ko Takeuçi yakınlarda ya-

yınlattığı çok titizce hazırlanmış “Rocin” adlı eserini, hiç ummadığım bir anda bana gönderdi. Şu ana kadar Takeuçi ile bir kez bile karşılaşmışlığım yok. Fakat, Takeuçi’nin arada sırada dergilerde yayınlanan Çin edebiyatı hakkındaki makalelerini beğenerek okuyordum. Bir ara Oda’nın aracılığıyla Takeuçi ile tanışmayı düşündüğüm de olmuştu ama o arada Takeuçi kıtaya gönderilen birlikler için askere alınmıştı. Sonra, Takeuçi’nin bin bir güçlkle tamamladığı belli olan eseri, onun yokluğunda yayınlanmış, belki de Takeuçi birliğine katılmadan önce bana göndermelerini söylemiş olacak, yayıncının “Yazarın arzusu üzerine tarafınıza hediyeimizdir” notu eklenmişti. Sadece bu bile yeterince büyük bir iyilik olduğu halde, o kitabın sonlanış yazısı kısmında Çin edebiyatının o büyük ustasının çok önceden beri benim kitaplarımı okuduğu açıklamasını bulunca çocuklar gibi sevinerek, daha da büyük bir coşkuyla bu romanın yazımına başladım.

Fakat, sonuç sizlerin de gördüğünüz gibi oldu. Oda’nın sonu gelmeyen yardımları, Takeuçi’nin uzaklardan ulaşan nezaketine değer bir şeyler ortaya koyamadığım endişesini taşıyorum.

Ayrıca bu çalışmayı hazırlarken, Sendai Tıp Uzmanlık Okulu’nun tarihinin araştırılması için, Tokyo İmparatorluk Üniversitesi’nden Dr. Ono, Tohoku İmparatorluk Üniversitesi’nden Dr. Hirohama ve Dr. Kato’dan referans mektupları alarak, Sen-

dai'deki Kahoku Haber Ajansı'nın iyi niyeti sayesinde Sendai şehrinin tarihini öğrenmek için, aynı ajansın gizli arşivindeki çok değerli belgeleri baştan sona okumuş olmam bu eseri kaleme almamda faydalı olmuş olabilir. Benim gibi isimsiz bir yazara böylesine cömert davranılmış olması elbette Meclis Haber Dairesi ve Edebiyat Derneği'nin destekleri sayesinde olmuştur. Ayrıca, her yanından pejmürdelik akan bir adama referans veren, ajansla ilgisi olmayan kişilere asla gösterilmemiş çok özel belgeleri görmemi sağlayan kişilere müteşekkirim.

Ayrıca, son olarak mutlaka eklemem gerekir ki, bu çalışma tamamen satırların yazarı Dazai'nın sorumluluğu altında gerçekleşmiş, özgürce kaleme alınmış bir çalışmadır. Haber Dairesi ya da Edebiyat Derneği benim ifadelerimi yönlendirecek hiç bir girişimde bulunmamışlardır. Üstüne üstlük, bu çalışmayı tamamlayarak daireye teslim ettiğimde, tek bir harfi bile değiştirilmeden yayınlandı. Evet, bu konuda çok şanslı olduğumu itiraf etmem gerekir.

BURUK AYRILI K

Osamu Dazai

"... Gerçekliğin romandan daha tuhaf olduğunu söyleyen insanlar var, ama yaşadığımız dünyada kimsenin öğrenemediği gerçekler de var. Üstelik kimsenin haberdar olamadığı yaşam kırıntılarında oluşan öylesi gerçekler, çoğunlukla esas hazine niteliği taşır. Bunları, doğuştan yeteneklerle oluşan duyargalarla bulup çıkartmak edebiyatın işidir. İşte o yüzden de, edebiyatın yaratıcılığı, gerçekliğin özüne insanların dillerine doladıkları yaşadığımız dünya gerçeklerinden çok daha fazla yakındır. Edebiyat olmasa, yaşadığımız dünya boşluklarla kaplanır. Edebiyat doğasıyla, o tekinsiz boşluğu bir akarsu inceliğinde doldurur..." ("Buruk Ayrılık" kitabından...)

Japonca Aslından Çeviren:

Hüseyin Can Erkin

